

מסכת פסחים

מתוך "גמרא נוקה"

על שם הורי נפתלי וזנה הולנדר הכ"מ

מקרא:

דברי הגמרא באותיות כאלה: ROD 12; רש"י בתוך הגמרא בסוגריים () ובתוך הסוגריים - אותיות MIRIAM 10; מראי מקומות גם MIRIAM 10 הערות: בסוגריים [] באותיות CourierNew 10; ההערות עם קידומת # אינם פשוט הגמרא אלא הערת העורך הטעונות בדיקת הלומד. תחילת עמוד - בתחילת שורה, אפילו באמצע משפט - כך: (נדרים ב, ב)

מקרא באותיות נרקיסים

הגירסא: לפי דפוס וילנא עם אחדים מההגהות שעל הדף - לפי הנראה לי כנחוצן לצורך הפשט הפשוט.

הערות בשולי הדף, בתצוגת דף אינטרנט אפשר להניח עליהם את הסמן ואז מופיעה ההערה בחלון. אפשר גם לראות את ההערות כאשר עוברים לתצוגה של דף הדפסה.

In Explorer, Footnotes become visible when the cursor rests on the number of the footnote.

Alternatively: in the File menu, there is an Edit option to edit the page with your word processor.

הערות וטבלאות באנגלית - ע"י כולל עיון הדף, ראש הכולל הרב מרדכי קורנפלד -

Producers of the Dafyomi Advancement Forum, <mailto:daf@dafyomi.co.il>,

<http://www.dafyomi.co.il/>

This material is © 2007 by Julius Hollander 27 Bialik St., Petah Tikva, Israel 49351

Permission to distribute this material without remuneration, with this notice, is granted - with request to notify of use at yeshol@gmail.com

פסחים פרק ראשון אור לארבעה עשר

(פסחים ב, א)

משנה:

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ (שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא) לאור הנר (בגמרא (דף ב, ב) מפרש טעמא);

כל מקום שאין מכניסין בו חמץ - אין צריך בדיקה;

ובמה אמרו (לקמן במתניתין) 'שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ' (שתי שורות של חביות הסדורות במרתף של יין - צריך לבדוק ביניהם; אחרי שאמרנו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך לבדוק, למה הוצרכו לבדוק? ומפרש: לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ, כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו, ופעמים שהשמש עומד למזוג יין ופתו בידו, וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין)?

בית שמאי אומרים: שתי שורות על פני כל המרתף (בגמרא (דף ב, ב) מפרש מאי היא), ובית הלל אומרים: שתי שורות החיצונות שהן העליונות (מפרש בגמרא (שם)).

גמרא:

מאי 'אור'?

רב הונא אמר נגהי, ורב יהודה אמר לילי.

קא סלקא דעתך דמאן דאמר נגהי - נגהי ממש (כשיאיר השחר שחרית של י"ד); ('מאן דאמר לילי ממש' לא גרסינן, דהא ודאי לילי הוא ממש);

מיתיבי: (בראשית מד, ג) הבקר אור והאנשים שלחו [המה וחמריהם] - אלמא 'אור' - ימא הוא (קא סלקא דעתא דהכי קאמר: ולבקר - דהיינו אור, כלומר: ששמו אור - האנשים שולחו)! מי כתיב 'האור בקר'? 'הבקר אור' כתיב (האי 'אור' - לאו שם דבר הוא, אלא הבקר האיר והאנשים שולחו), כמאן דאמר: 'צפרא נהר' (ולפי דרכו לימדך הכתוב דרך ארץ מאחי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח), וכדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב (היוצא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת, ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא, ואז טוב לו, שהאור טוב לו, שנאמר באור 'כי טוב' [בראשית א, ד]; ומה היא טובתו? מפני החיות ומפני הלסטים). (אבל אור שהוא שם דבר אינו אלא לילה.)

מִיתִיבִי : (שמואל ב כג,ד) וְכָאוֹר בֶּקֶר יִזְרַח שֶׁמֶשׁ [בֶּקֶר לֹא עֲבוֹת מִנְגָה מִמָּטָר דָּשָׁא מִאָרֶץ] - אֵלמָא
אֹר יִמְמָא הוּא (השתא משמע לן דשם דבר הוא, והכי קאמר דוד: וְכָאוֹר זֶה, דהיינו בֶּקֶר - כֵּן יִזְרַח
שֶׁמֶשׁ לְצַדִּיקִים שִׁיצְאוּ מֵאִפִּילְתָן לְעוֹלָם הַבָּא) !

מִיתִיבִי : (דהיינו שם דבר, ונימא אור הוא בֶּקֶר, וכן יִזְרַח שֶׁמֶשׁ) ? 'וְכָאוֹר בֶּקֶר'
כִּתִּיב (ואין זה שם דבר, אלא כמאיר של בֶּקֶר יִזְרַח שֶׁמֶשׁ: כשמתחיל הבקר להאיר בעולם הזה, והוא חשך
ואפל בעלות השחר - נוגה כזריחת השמש של עכשיו תהיה אותה שעה לצדיקים לעתיד לבא, לפי שיהא אור
החמה גדול מאד, ואפילו עלות השחר שלה יאיר כהנץ החמה של עכשיו), וְהַכִּי קָאמַר : וְכָאוֹר
בֶּקֶר בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּעִין זְרִיחַת שֶׁמֶשׁ לְצַדִּיקִים לְעוֹלָם הַבָּא .

מִיתִיבִי : (בראשית א,ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם [וְלַחֲשָׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד] -
אֵלמָא אֹר יִמְמָא הוּא !
הַכִּי קָאמַר : לְמַאֲרִי וְבָא (משעה שמתחיל להאיר) קָרָא יוֹם (והאי 'אור' - לאו שם דבר
הוא) ;
אֵלמָא מַעְתָּה, 'וְלַחֲשָׁךְ קָרָא לַיְלָה' לְמַחֲשִׁיךְ וְבָא קָרָא לַיְלָה ? וְהַא קִימָא לָן
(בשמעתא קמייתא דברכות) דְּעַד צֵאת הַכּוֹכָבִים יִמְמָא הוּא (כדכתיב מְעֻלּוֹת הַשָּׁחַר עַד צֵאת
הַכּוֹכָבִים דַּעֲרָא (נחמיה ד,טו)) ! ?

אֵלמָא הַכִּי קָאמַר (תריץ הכי) : קָרִייה רַחֲמֵנָא לְנִהוּרָא (האי וַיִּקְרָא - לאו קריאת שם
הוא, דתימא שקרא את שם האור 'יום', אלא קרא לבריאה המאירה שברא מהוד מעטה לבושו) וּפְקַדִּיה
אֲמִצּוֹתָא דִּימְמָא (צוהו לשמש ביום), וְקָרִייה רַחֲמֵנָא לְחִשּׁוּכָא וּפְקַדִּיה
אֲמִצּוֹתָא דִּלִּילָה (ולחושך צוה לשמש בלילה קרא כמלך שקרא לעבדו שיבא לפניו) .

מִיתִיבִי : (תהלים קמח,ג) [הִלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ] הִלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אֹר - אֵלמָא אֹר אֹרְתָא
הוּא !

הַכִּי קָאמַר : הִלְלוּהוּ כָּל כּוֹכָבִים הַמְאִירִים ;
אֵלמָא מַעְתָּה, כּוֹכָבִים הַמְאִירִים הוּא דְּבַעו שְׂבוּחִי, שְׂאִינָן מְאִירִין לָא
בְּעו שְׂבוּחִי ? וְהַא כִּתִּיב (תהלים קמח,ב) [הִלְלוּהוּ כָּל מַלְאָכָיו] הִלְלוּהוּ כָּל [צבאן] צְבָאָיו ?
אֵלמָא הַא קָא מְשַׁמַּע לָן : דְּאוֹר דְּכוֹכָבִים נִמִּי אֹר הוּא (לעולם כוכבים
המאירים קאמר, ודקא קשיא לך 'הא שאינן מאירין - לא?', הַא דִּנְקֵט כּוֹכְבֵי אֹר לָא לְמַעוּטִי כּוֹכָבִים שְׂאִינָן
מְאִירִין, דְּכָל כּוֹכָבִים יֵשׁ לְהֵם אֹר, וְלִיכָא לְמַעוּטִי מִיָּדִי, וְקָרָא אֲשַׁמְעִין דְּאוֹר כּוֹכָבִים קְרוֹי 'אור') .
לְמַאי נִפְקָא מִינָה ?
לְנוֹדֵר (הנאה) מִן הַאֹר (שיאסר באורן של כוכבים), דִּתְנִיא : 'הַנוֹדֵר מִן הַאֹר
- אֲסוּר בְּאוֹרָן שֶׁל כּוֹכָבִים' .

מִיתִיבִי : (איוב כד,יד) לְאוֹר יָקוֹם רוּצַח יִקְטֹל עֵנִי וְאֶבְיוֹן וּבִלְיָלָה יְהִי כִגְנָב

(פסחים ב,ב)
הַא מְדַקְאֵמַר וּבִלְיָלָה יְהִי כִגְנָב אֵלמָא 'אור' (דרישיה דקרא) יִמְמָא הוּא (והכי קאמר:
ביום כשעוברי דרכים הולכים - עומד רוצח באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם, ובליילה הוא נעשה כגנב
לחתור בתיים ולגנוב) !

הַתֵּם הַכִּי קָאמַר : אִי פְשִׁיטָא לָךְ מִילְתָא כְּנִהוּרָא דְּאֲנַפְשׁוֹת קָאֲתִי (מה
שנתנה לך תורה רשות על הבא במחתרת להורגו, כדכתיב (שמות כב,א) אִם בְּמַחְתֶּרֶת יִמָּצָא הַגֵּנֵב וְהָכָה וּמָת אִין לוֹ
דְּמִיָּס: אִם בְּרוּר לָךְ הַדָּבָר כְּאוֹר שְׁהוּא בָא עַל עַסְקֵי נַפְשׁוֹת, דְּהִינּוּ כָּל אָדָם חוּץ מֵאֵב עַל הַבֵּן וְכִיוְצָא בּוֹ, שְׁמַכִּיר
בּוֹ שְׁהוּא אוֹהֵב מֵאֵד, אֲבָל שְׂאֵר כָּל אָדָם אִם הִיָּה בַּעַל הַמְמוֹן עוֹמֵד כְּנִגְדּוֹ לְהַצִּיל מִמֶּנּוּ מִמּוֹנוֹ זֶה עוֹמֵד עֲלִיו
וְהוֹרֵג), רוּצַח הוּא וְנִיתֵן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ (וניתן רשות לכל הקודם להציל את בעל
הממון בנפשו של בא במחתרת); וְאִי מְסַפְקָא לָךְ מִילְתָא כְּלִילִיא (כגון שאדם אוהבך
שְׁהוּא אֲבִיךָ וְרַחֲמִיו עֲלֶיךָ, וְאִם הִיָּית עוֹמֵד כְּנִגְדּוֹ לְהַצִּיל מִמּוֹנָךְ אִינוּ הוֹרֵגךָ) יְהִי בְּעִינֶיךָ כִגְנָב וְלֹא
נִיתֵן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ (והכי אמרינן בסנהדרין (דף עב,ב): דֹּאב עַל הַבֵּן אִינוּ נִהַרְגַּב בְּמַחְתֶּרֶת) .

מִיתִיבִי : (איוב ג,ט) יִחְשְׁכוּ כּוֹכְבֵי נִשְׁפּוֹ (כוכבי לילו) יָקוּ לְאוֹר (יצפה ליום)
וְאַיִן וְאַל יִרְאֶה בְּעַפְעָפִי (זיהור) שְׁחַר: מְדַקְאֵמַר יָקוּ לְאוֹר וְאַיִן אֵלמָא
אֹר יִמְמָא הוּא !

הַתֵּם מִילֵּט הוּא דְּקָא לִי יֵט לִיָּה אִיּוֹב לְמַזְלִיָּה, אִמַּר : יְהִי רַעוּא
דְּלִיצְפִּיָּה הָךְ גְּבִירָא לְנִהוּרָא (לדבר המאיר, ולא שיהיה שם היום 'אור', ולא קאמר 'יקו ליום'
אלא יקו שיאיר ואין) וְלֹא לִישְׁכַּחִיָּה .

מִיתִיבִי : (תהלים קלט,יא) וְאִמַּר אֶךְ חֲשָׁךְ יִשׁוּפְנִי וְלִילָה אֹר בְּעֵדְנִי (ואומר סבור הייתי בעוניי
כשהייתי נרדף אך בחשך זה אמות, והוא יִשׁוּפְנִי: והוא יחשיך תמיד עלי, לשון נשף ולילה, וחשך שהייתי שרוי
בו נעשה אור בְּעֵדְנִי = אצלי, וגבי לילה שייך למימד יום, אֵלמָא הַכִּי קָאמַר דוד: הַלִּילָה נַעֲשֶׂה לִי יוֹם)
אֵלמָא אֹר יִמְמָא הוּא ! הַתֵּם הַכִּי קָאמַר דוד: אֲנִי אֲמַרְתִּי (מפני חסאי) אֶךְ
חֲשָׁךְ יִשׁוּפְנִי לְעוֹלָם הַבָּא (שאף מן העולם הבא אטרד), שְׁהוּא דוֹמָה לְיוֹם; עַכְשִׁיו

(שמחל לי על אותו עון) - (אף מן) העולם הזה שהוא דומה ללילה (שהייתי שרוי בו בחשך ובחרפה) - **אור בעדני** (האיר בעדני: שהודיע הקב"ה לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שערים זה בזה [במועד קטן דף טא, ט.]).

מיתיבי [מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא בא פרשה יז ד"ה מצות יאכל]: **'רבי יהודה אומר:** [בשלשה פרקים] **בזדקין** [את החמץ]: **אור ארבעה עשר, ובארבעה עשר שחרית, ובשעת הביעור';** מדקאמר רבי יהודה **'בזדקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית' - אלמא 'אור' - אורתא הוא!** (וטעמא דרבי יהודה מפרש לקמן בפירקין). **שמע מינה.**

מיתיבי: **'מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה** (במקום שנהגו בו לנהוג איסור, דאמרינן לקמן (פ"ד מ"א, דף נא, ט): **'מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין')**? **רבי אליעזר בן יעקב אומר:** **משעת האור** (אבל קודם לכן אפילו נהגו בטלה דעתן); **רבי יהודה אומר:** **משעת הנץ החמה;** **אמר ליה רבי אליעזר בן יעקב לרבי יהודה:** **וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור בעשיית מלאכה ומקצתו מותר בעשיית מלאכה?** **אמר ליה:** **הוא עצמו יוכיח:** **שמקצתו מותר באכילת חמץ** (עד שש שעות כדלקמן בפירקין (דף יא, ב:)) **ומקצתו אסור באכילת חמץ!';** מדקאמר רבי יהודה **משעת הנץ החמה - אלמא אור דקאמר רבי אליעזר בן יעקב - אורתא הוא** (משחשיכה ושקעה חמה של שלשה עשר)! **לא, מאי 'אור'?** - **עמוד השחר.** **אי הכי,** דקאמר ליה **'היכן מצינו יום שמקצתו מותר בעשיית מלאכה ומקצתו אסור בעשיית מלאכה',** נימא איהו לנפשיה (היכן מצינו שהיום אסור והלילה מותר): **הא איכא לילה, דקא שרי רבי אליעזר בן יעקב!**

הכי קאמר (ליה): (הך איסורא דרבנן היא ולא דאורייתא ו) **בשלמא לדידי** (דאמינא משעת עמוד השחר), **אשכחנא** (בעלמא במידי דרבנן, דהלילה מותר והיום אסור), **דקא פלגי רבנן בין יממא לליליא**, (שנתנו חילוק בשיעורים זה לאיסור וזה להיתר), **דתניא גבי תענית צבור:** **'עד מתי אוכל ושותה? - עד שיעלה עמוד השחר,** **דברי רבי אליעזר בן יעקב;** **רבי שמעון אומר:** **עד קרות הגבור';** **אלא לדידך היכא אשכחנא יממא גופיה דפלגי ביה רבנן?** **אמר ליה:** **הוא עצמו יוכיח,** **שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ.**

שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי אליעזר! **הכי קאמר ליה רבי אליעזר:** **אמינא לך אנא מלאכה דרבנן** (היכן הורגלו לעשות כן, דנימא דהכא נמי כך גזרו) **ואת אמרת לי חמץ דאורייתא דעד הכא אסור רחמנא ועד הכא שרא רחמנא** (ואת אמרת לי ראייה במילי דאורייתא, שגזירת הכתוב כך היא, ואין זו מדת חכמים)?

ואידך? **שעות - דרבנן** (לבד איסור של תורה, שהוא משש שעות ולמעלה, כדלקמן (פסחים פ"א מ"ד דף יא, ב), הוסיפו חכמים שתי שעות, כדתנן 'אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש, ושורפין בתחלת שש' - הרי לך בשל דבריהם שתי שעות אסורות והארבע ראשונות לא אסרו).

ואידך? (ההוא לא דמי להכא: **הרחקה הוא דעבוד רבנן לדאורייתא** (משום יום המעונן ובני, אדם שאינן בקיאים בשעות ויטעו בין שש לשבע, אבל באיסור זה - כוליה דרבנן, אחר שגזרו איסור כל היום גזרו).

מיתיבי: **'אין משיאין משואות** (אבוקות בראשי הרים היו שלוחי בית דין עושין) **אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו** (להודיע שהיום קידשו בית דין את החדש, ביום שלשים, שנראה לקדש; דאילו כשהחדש מעובר ועושין ראש חדש ביום שלשים ואחד - אין מקדשין אותו, שכבר קדשוהו שמים; ואשמעינן האי תנא דאסר עבדינן משואות, ואמלא לא עבדינן משואות; וכשאינן רואין משואות - יודעין שהחדש מעובר); **ואימתי משיאין משואות? - לאור עבודו** (ליל שעבר שלשים, להודיע שהיום נתקדש שלשים [ואחד] קרי אור עבודו על שם שבו נעשה החדש מעובר, כשאין קובעין בו את ראש חדש) **'אלמא 'אור' - אורתא הוא** (דהא ביום אין משואות של אור נראין מרחוק)! **שמע מינה.**

מיתיבי: **'היה עומד כל הלילה ומקריב על המזבח לאורה - טעון קידוש ידים ורגלים, דברי רבי!'**

'אורה' שאני.

מיתבי מר זוטרא:

(פסחים ג, א)

[כריתות פ"א מ"ו] 'המפלת אור לשמונים ואחד: בית שמאי פוטרין מקרבן (בכריתות) [בפרק קמא משנה ו], דקיימא לן [ויקרא יב, ט] זאת תורת הילדת [לזכר או לנקבה] - מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה; יכול שתביא על הלידה שלפני מלאות ועל הלידה שלאחר מלאות קרבן אחד ולא יותר? תלמוד לומר 'זאת': שאם ילדה לאחר מלאות - כגון שטבלה לסוף שבועיים של נקבה ונתעברה והפילה, אם תוך מלאות הפילה - נפטרת בקרבן אחד, ואם לאחר מלאות הפילה - כבר נתחייבה בקרבן הראשון קודם לידה שניה, ולבסוף מלאות של לידה שניה - תביא שתי קרבנות; ואם הפילה ליל של כניסת שמונים ואחד - שכבר עברה מלאות שלה, אבל עדיין אינה ראויה להבאת קרבן, שאין קרבן נשחט בלילה), **וכית הלל מחייבים** (מחייבי שתי קרבנות, ד'לאחר מלאות' קרינא ביה, ובית שמאי פוטרין אותה בקרבן אחד, כדמפרש טעמיהו); **אמרו להם בית הלל לבית שמאי: מאי שנא אור שמנים ואחד מיום שמנים ואחד** (הלא אתם מודים לנו שאם לא הפילה הלילה והפילה למחר שחייבת אף כשהפילה אור לשמונים ואחד תתחייב שהרי לכל דבר זמן היום והלילה שוים)? **אם שיה לו לטומאה - לא ישוה לו לקרבן** (בתמיה! ועוד ראייה אחרת: דהואיל ושוה לו לטומאה: שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים, ואם תראה לאחר שקיעת החמה דמיה טמאין - כאילו היא רואה למחר, ולמה לא ישוה לו אף לקרבן: שכשם שאם תפיל למחר תתחייב, כך תתחייב על הוולד של לילה? ותשובת בית שמאי במסכת כריתות היא שנויה: 'לא אם אמרתם ביום שמונים ואחד שכן יצתה לשעה הראויה להביא בה קרבן', לפיכך נתחייבה בקרבן הראשון ושוב אין לידה השניה נפטרת בו, תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד שלא יצתה מידי וולד הראשון לשעה הראויה לקרבן? והדמים שאתם אומרים אינן מוכיחים, שהרי הפילה תוך מלאות - דמיה של לידה טמאין ופטורה מן הקרבן) ' **מדקאמר בית הלל לבית שמאי 'מאי שנא אור שמנים ואחד מיום שמנים ואחד'**, שמע מינה 'אור' - אורתא הוא! שמע מינה.

מיתבי:

'יכול יהא נאכל אור לשלישי' (לאור כניסתו של שלישי? ה"נ גרסין אור לשלישי, ואשלמים קאי, דכתיב בהו 'ביום זבחכם יאכל וממחרת' וצוה לשורפו לבוקרו של שלישי; יכול יהא נאכל ליל שלפניו)? **ודין הוא: זבחים (תודה) נאכלים ליום אחד** (דכתיב [ויקרא ז, טו] ביום קרבנו יאכל) **ושלמים נאכלים לשני ימים; מה להלן לילה אחד היום** (דכתיב בגופיה דקרא [ויקרא ז, טו] לא יניח ממנו עד בוקר - הא כל הלילה אוכל, וכן פסח [שמות יב, י] לא תותירו ממנו עד בוקר) **אף כאן לילה אחד היום** (אחר הימים הכתובים בה) **?! - תלמוד לומר: (ויקרא יט, ו) 'ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום** [השלישי באש ישרף] - בעוד יום הוא נאכל, ואינו נאכל לאור שלישי' (בעוד שהוא יום ממחרת אוכל, ולא משתחשך); **יכול ישרף מיד? ודין הוא: זבחים נאכלין ליום ולילה אחד** **ושלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד; מה להלן תיכף לאכילה שריפה** (כשכלה זמן אכילתו - מתחיל זמן שריפתו, כדכתיב [שמות יב, י] והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו) **אף כאן תיכף לאכילה שריפה** (אף כאן זמן אכילתו כלה ערבית, כדאמר וישרף בלילה) **?! - תלמוד לומר (ב'צו את אהרן' [ויקרא ז, יד]) והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף** (כאן לא נאמר 'עד יום' אלא 'ביום', משום דהאי קרא לא איירי בזמן אכילה אלא בשריפה: להורות שביום הוא נשרף ולא בלילה, וקרא דלעיל - ב'קדושים תהיו') **ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה'; מדקאמר 'יהא נאכל אור לשלישי', אלמא 'אור' - אורתא הוא שמע מינה!** **תא שמע: 'אור של יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה, שחרית מתפלל שבע ומתודה, במוסף מתפלל שבע ומתודה, במנחה מתפלל שבע ומתודה, בערבית מתפלל מעין שמונה עשר; רבי חנינא בן גמליאל אומר משום אבותיו: מתפלל שמונה עשר שלימות, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת' אלמא 'אור' - אורתא הוא שמע מינה!** **תא שמע, דתני דבי שמואל: 'לילי ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר' אלמא 'אור' - אורתא הוא!** **אלא בין רב הונא ובין רב יהודה דכולי עלמא 'אור' - אורתא הוא, ולא פליגי: מר כי אתריה ומר כי אתריה: באתריה דרב הונא קרו (לאורתא) 'נגהי', ובאתריה דרב יהודה קרו 'לילי'.** **ותנא דידן מאי טעמא לא קתני 'לילי' (כדתנא דבי שמואל)? (ומשני): לישנא מעליא הוא דנקט (אלישנא מעליא קא מיהדר: שמצוה ודרך נקיי הדעת לספר בלשון נקיה), וכדרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי:**

לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו*, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר (בראשית ז, ח) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה [ומן העוף וכל אשר רמש על האדמה] (אשר איננה טהורה - ולא כתיב 'הבהמה הטמאה' כי אורחיה - הרי שמונה אותיות עקם: 'הטמאה' - חמש אותיות הן, 'אשר איננה טהורה' - שלש עשרה אותיות; ואף על גב דבאורייתא כתיב 'טמא' - שני אורחיה בחד דוכתא ללמדך לחזור על לשון נקיה) ! * (לאו משום ד'לילי' דבר מגונה הוא, והא דרבי יהושע בן לוי בעלמא איתמר, ומיהו שמעינן מינה לשון חכמים לחזור אחר לשון צח ונקי)

רב פפא אמר: תשע, שנאמר (דברים כג, יא) כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה [ויצא אל מחוץ למחנה לא יבא אל תוך המחנה] (הוה ליה למיכתב 'איש טמא' וכי נמי משיית לטהור חסר ו' - איכא עיקום תשע, שהרי שתיים עשרה יש, וטמא אינו אלא שלש) ; רבינא אמר: עשר: וי"ו ד'טהור' (דהא לא חסר הוא) ! רב אחא בר יעקב אמר: שש עשרה, שנאמר (שמואל א כ, כו) [ולא דבר שאול מאומה ביום ההוא] כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור ('טמא' הוה לכתוב, ולשתוק, ויש כאן עיקום י"ו אותיות) .

תניא דבי רבי ישמעאל: 'לעולם יספר אדם כלשון נקיה, שהרי בזב קראו 'מרכב' ובאשה קראו 'מושב' (בזב כתיב (ויקרא טו, ט) וכל המרכב אשר ירכב [עליו הזב יטמא] ובאשה כתיב (ויקרא טו, כג) [ואם על המשכב הוא] או על הפלי אשר הוא יושבת [עליו בנגעו בו יטמא עד הערב], לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה ואף על פי שהמרכב והמושב שוין בשניהם), ואומר (איוב טו, ה) [כי יאלץ עונך פיד] ותבחר לשון ערומים (מצוה עליך כך), ואומר (איוב לג, ג) [ישר לבי אמרין ודעת שפתי ברור מללו] (לשון נקי ומבורר) ; מאי 'ואומר' (למה לו 'ואומר'? הא נפקא ליה מקמא) ? - וכי תימא 'הני מילי בדאורייתא, אבל בדרבנן לא (תורה הקפידה בלשונה שיצאתה מפי הגבורה אבל חכמים במשנה וברייתא אין להקפיד על לשונם) ' - תא שמע 'ואומר ותבחר לשון ערומים' (שמענו שהערומים בוחרים לשון הם) ; וכי תימא 'הני מילי בדרבנן, אבל במילי דעלמא - לא' ? - ואומר 'ודעת שפתי ברור מללו' .

ובאשה לא כתיב בה 'מרכב' ? והכתיב (בראשית כד, טא) ותקם רבקה ונעלתיה ותרכבנה על הגמלים [ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך] ? התם משום ביעתותא דגמלים (שהוא גבוה ומתירא שלא תפול) אורחא היא (אורחה דאשה לרכוב כדי שתהא מחזקת בו בידים ורגלים) ; והכתיב (שמות ד, כ) ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור [וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה האלהים בידו] ? התם

(פסחים ג, ב) משום בניו - אורחא הוא (משום בניו שהן זכרים כתב לשון רכיבה) . והכתיב (שמואל א כה, כ) [והיה] היא רכבת על החמור [וירדת בסתר הקר והנה דוד ואנשיו ירדים לקראתה ותפגש אתם] ! התם משום ביעתותא דליליא אורחא הוא ; ואיבעית אימא משום ביעתותא דליליא ליכא, משום ביעתותא דדוד איכא ; ואיבעית אימא ביעתותא דדוד נמי ליכא, משום ביעתותא דהר איכא .

ובאורייתא מי לא כתיב 'טמא' ? אלא כל היכא דכי הדדי נינהו (שאיין אורך בלשון צח מן המגונה) - משתעי בלשון נקיה (משתעי בלשון כבוד) ; כל היכא דנפישין מילי משתעי בלשון קצרה ,

כדאמר רב הונא אמר רב, ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר: לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה . (והני דלעיל עיקם, ללמדך שצריך לחזור אחר לשון נקי, ובשאר מקומות כתיב לשון מגונה וקצר, ללמדך שישנה אדם לתלמידו לשון קצרה, לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה) .

וכל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד? והא 'רוכבת' ו'יושבת', דכי הדדי נינהו, וקאמר 'רוכבת' ? 'רוכבת' כתיב . (ואף על גב דמצי למיכתב נמי 'ישבת' חסר - מיהו כל חסירות שבתורה לדרוש הן באין, וכאן למדך בחסרון זה שתתפוס לשון קצרה ואפילו הוא מגונה, שהרי כאן תפס לשון מגונה וקצר) .

הנהו תרי תלמידי דהווי יתבי קמיה דרב, חד אמר 'שויתיןן האי שמעתא כדבר אחר מסנקן' וחד אמר 'שויתיןן האי שמעתא כגדי מסנקן' (כגדי עייף; 'סינוק' לשון עייפות, ודומה לו 'גד גדי וסינוק לא' בגמרא דשבת בפרק 'במה אשה יוצאה' (דף טז, ב): התגבר מזלי ואל תהי עייף) ' ולא אישתעי רב בהדי דהאיך .

הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דהלל, וחד מינייהו רבן יוחנן בן זכאי, ואמרי לה קמיה דרבי וחד מינייהו רבי יוחנן; חד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה (בכלים טהורים) ואין מוסקין בטהרה (בזיתים קא קרי 'מטיקה'; ואין צריך למוסקן בטהרה, כדאמר במסכת שבת ב'יציאות שבת' (דף יז, א) דלא חשיב מוהל היוצא מהן להכשיר, שאינו שמן גמור אלא היוצא על ידי הבד; אבל יין הזב על הענבים - מכשירן דניחא ליה ביה)? וחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה? אמר "מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל"; ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל.

הנהו תלתא כהני, חד אמר להו: "הגיעני כפול" (מלחם הפנים לחלקי); וחד אמר "הגיעני כזית" וחד אמר "הגיעני כזנב הלטאה"; בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול (פסול כהונה, חלל).

והא תנן (לענין יוחסין לישא אשה) [קידושין פ"ד מ"ה]: 'אין בודקין מן המזבח ולמעלה' (אם שימש במזבח - אין צריך לבדוק למעלה הימנו, דאם לא היה ראוי לכהונה - לא היו מניחין אותו לשמש, כדתנן במסכת מדות (פ"ה מ"ד): לשכת הגזית שם היו יושבים בית דין מיחסי כהונה ולויה, כל כהן שנמצא בו פסול כשהיה רוצה להתחנך לעבודה - לובש שחורים ויוצא)? לא תימא 'שמץ פסול' אלא אימא 'שחץ פסול' (הוא עצמו היה גס רוח ומבזה קדשי שמים ואין ראוי לשמש, כדקיימא לן [במנחות דף יח, ב]: עבודה המסורה לבני אהרן, כהן שאינו מודה בכולן אף במגונה שבהן - אין לו חלק בכהונה); ואי בעית אימא: שאני התם, דאיהו דארע נפשיה (והצריך בדיקה אחריו, וגלה שלא בדקוהו יפה מתחלה).

מי קא ספד לך. כלום נותנין לך מן האליה לאכול אין נותנין לך אלא מן הכחוש שבו ונתכוון להטעותו לכשילך עוד ישאל מן האליה וביד ר' יהודה בן בתירא לא היה להורגו:

ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, אמר: כתיב (שמות יב, מג) [ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח] כל בן נכר לא יאכל בו (שמות יב, מח) [וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ וכל ערל לא יאכל בו, ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי!]

אמר ליה רבי יהודה בן בתירא: מי קא ספו לך מאליה? אמר ליה: לא! כי סלקת להתם אימא להו "ספו לי מאליה"! כי סליק - אמר להו "מאליה ספו לי" (הלעיטוני מן האליה) " (וכבש היה, ואלייתה קריבה לגבוה דכתיב בכבש (ויקרא ג, ט) האליה תמימה); אמרו ליה: אליה לגבוה סלקא! אמרו ליה: מאן אמר לך הכי? אמר להו: רבי יהודה בן בתירא (קאמר לי שאין אתם נותנים לי חלק יפה אלא מן הכחוש, ואני נתתי דמים כמו כן); אמרו: מאי האי דקמן (מה הדבר הזה שבא לפנינו)? בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא, וקטלוהו, שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא: שלם לך רבי יהודה בן בתירא דאת בניציבין ומצודתך פרוסה בירושלים! ('נציבין' - שם עירו; האי עובדא נקט הכא משום ההוא דלעיל דגרמו שניהם לבדוק אחריהם, וההוא נקט משום לשון מגונה).

רב כהנא חלש; שדרוה רבנן לרבי יהושע בריה דרב אידי, אמרו ליה: זיל בדוק מאי דיניה (בדוק ודע מה נהייתה בו). אתא, אשכחיה דנח נפשיה; קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחריה (שלא יבינו מהר להדיא ויצא לבס), ובכי ואתי. אמרו ליה: נח נפשיה?

אמר להו: אנא לא קאמינא, (משלי י"ח) [מכסה שנהא שפתי שקר] ומוצא דבה הוא כסיל.

יוחנן חקוקאה (כינוי השם) נפק לקרייתא (לכפרים לראות בתבואות); כי אתא - אמרו ליה: חיטין נעשו יפות? אמר להם: שעורים נעשו יפות (ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות, ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו); אמרו ליה: צא ובשר לסוסים ולחמורים, דכתיב (מלכים א ה, ח) [והשערים והתבן לסוסים ולרכש] [באו אל המקום אשר יהיה שם איש כמשפטו]. מאי הוי ליה למימר? "אשתקד נעשו חיטין יפות"; אי נמי "עדשים (מאכל אדם) נעשו יפות".

(פסחים ד, א)

רב - בר אחוה דרבי חייא ובר אחתיה (אייבו - אביו של רב - אחיו של רבי חייא היה מן האב, כדאמרין בפרק קמא דסנהדרין (דף ה, א): אייבו וחנא ושילא ומרתא ורבי חייא - כולוהו בני דרבי אחא מכפרי הוו, ואימא שהיתה אמו של רב - אחותו של רבי חייא היתה מן האם), כי סליק (רב מעירו

מבבל) להתם (לארץ ישראל, שהיה רבי חייא שם) - אמר ליה (רבי חייא לרב) : אייבו (אבין) קיים?
 אמר ליה (רב) : אימא קיימת (בלשון שאילה, כלומר: עד שאתה משאיל על אבי - שאל על אמי, שאף היא אחותך) ?
 אמר ליה (עוד רבי חייא לרב) : אימא (אחותי) קיימת?
 אמר ליה (רב) : אייבו קיים (ואבי כלום קיים הוא עדיין? לא השיבותיך עליו) ? (ומאליו הבין; ויש אומרים בניחותא היה משיבו רב על מי שאינו שואל, כדי שיבין מן הכלל, וקשה בעיני לומר שיוציא רב דבר שקר מפיו.)
 אמר ליה לשמעיה: חלוץ לי מנעלי (להתאבל על אחי ואחותי) והוליך כלי אחרי לבית המרחץ.
 שמע מינה תלת (ללמד הלכה לתלמידים נתכוון) : שמע מינה אבל אסור בנעילת הסנדל, ושמע מינה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד (שאין שמועה רחוקה שלאחר שלשים יום נוהגת אלא יום אחד), ושמע מינה מקצת היום ככולו (ואינו צריך לישב כל היום כולו - מדאמר ליה "והולך לי כלי אחרי לבית המרחץ" ולא המתין עד למחר, אלמא שענה אחת די) .

ההוא דאמר "דונו דיני" ! (בכל דבר משא ומתן שהיה לו עם אדם - היה אומר תמיד בא לדין ואינו נשמע לדבר אדם אלא על פי דין.)
 אמרי: שמע מינה מדין קאתי, דכתיב (בראשית מט, טז) דין עמו כאחד שבטי ישראל.

ההוא דהוה קא אזיל ואמר "אכיף ימא אסיסני ביראתא (אתקן בירונוות אם היו לי פלסין לבנות לא הייתי קובעם אלא על שפת הים, ותמיד היה משתבח בשפת הים) " (ובתשובות הגאונים מצאתי אכיף ימא אסנא בראתא ופירוש כך היה משתבח בשפת הים, ואומר: תמיד סנאים שעל שפת הים ברושים הם במקומות אחרים, ולשון זה הגון: סנה בלשון ארמי = אסנה; ברוש = ברותא) ;
 בדקו ואשכחוהו דמזבולן קאתי, דכתיב (בראשית מט, יג) זבולן לחוף ימים ישכון [והוא לחוף אֲנִיּוֹת וַיִּרְכָּתוּ עַל צִידָן] .

והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא 'אור' - אורתא הוא, מכדי בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר (דאיפליגו במתניתין בהרחקה דעבוד רבנן לאורייתא) חמץ אינו אסור (בבל יראה ובאכילה) אלא משש שעות ולמעלה (משעברו שש שעות כדיליף לקמן מן 'אך' [שמות יב, טז: אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבְּתוּ וְשָׂאֵר מִבְּתִיכֶם] - חלק, ומן לא תשחט על חמץ [שמות לד, כה:]), ונבדוק בשית (נבדוק חמץ בתחלת שש, וקודם איסורו יבערנו, למה לי לאקדומי כולי האי? דבשלמא אי 'אור' - יממא הוא, איכא לתרוצי דמתניתין נמי בשש קאמר, אבל השתא תקשה) ! וכי תימא זריזין מקדימין למצות - נבדוק מצפרא (דאיכא הקדמה לזריזים כדאשכחן גבי מילה, ובזריזותיה דאברהם), דכתיב (ויקרא יב, ג) וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ותניא: 'כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות, שנאמר (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבקר [ויהי בשבט חמור ויבא את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים] (בבקר - שלא המתין עד הנץ החמה, ומכל מקום בלילה לא הקדים) ?

אמר רב נחמן בר יצחק: בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם, ואור הנר יפה לבדיקה (בלילה, אבל ביום מחשיך; ואם תאמר יבדוק לאור היום - הא ילפינן לקמן מחיפוש שמצותו בנר) .
 אמר אביי: הילכך, האי צורבא מרבנן - לא לפתח בעידניה (לא יתחיל בגירסא: אם קבע עת לתורה בלילות - לא יתחיל להתעסק בשמעתתא) באורתא דתליסר דנגהי ארבסר (לילי יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר והוא ליל בדיקת חמץ), דלמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימנועי ממצוה.

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק: המשכיר בית לחכירו בארבעה עשר, על מי לבדוק? על המשכיר לבדוק, דחמירא (החמץ שבבית) ידיה הוא (שלו הוא) ? או דלמא על השוכר לבדוק, דאיסורא ברשותיה קאי (שהרי עתה הבית שלו) ?
 תא שמע: 'המשכיר בית לחכירו - על השוכר לעשות לו מזוזה' (אלמא מידי דמצוה עליה רמיה) !

התם - הא אמר רב משרשיא: מזוזה - חובת הדר היא (לפי שהיא משמרתו, וכתב 'ביתך' [דברים יט, ט] = ביאתך: נכנס ויוצא בה), (אבל) הכא מאי (בדיקת חמץ דרבנן; דאי משום בל יראה ובל ימצא - הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא, ואמר "כל חמירא דבביתא הדין כו", ורבנן הוא דאצרוך בדיקה, והשתא כי האי גוונא מיבעיא לן: טורח זה על מי מוטל) ?

אמר להו רב נחמן בר יצחק: תנינא: 'המשכיר בית לחברו, אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר - על המשכיר לבדוק, ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר - על השוכר לבדוק.' (מסירת מפתח הוא קנין השכירות, ואם עד שלא מסר המפתח נכנס ליל ארבעה עשר - חלה חובת הבדיקה על המשכיר: שעדיין היתה ברשותו, ואף על פי שמסר לו ביום - כבר חלה חובה עליו.)

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק: המשכיר בית לחברו בארבעה עשר (שחריט), חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק (מי מחזיקין ליה להאי משכיר דודאי בדקו אמש כמצות חכמים אי לא)? למאי נפקא מינה, לישיליה (להאי, אם בדקו אם לאו)! (כגון) דליתיה להאי (משכיר) דלשיליה, (ומיבעי לן): לאטרוחי להאי (שוכר לבדוק מספק) - מאי? אמר להו רב נחמן בר יצחק: תניתוה: 'הכל נאמנים על ביעור חמץ' (להעיד בארבעה עשר שבדקו בעליו אמש), אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים' מאי טעמא מהימני (הא לאו בני אסיהודי ניהו)? -

(פסחים ד, ב) לאו משום דחזקתו בדוק (לאו משום דבלאו אמירה ידיהו נמי מחזיקין ליה בדוק, דודאי לא עבר זה על דברי חכמים) דקסבר (האי תנא) הכל חברים הם אצל בדיקת חמץ (ואפילו הוא עם הארץ לשאר דברים - חבר הוא לענין בדיקה, דהכל זריזין, ובדבר שהוא מוחזק חבר - מחזיקין ליה שלא עבר זמנו עד שעשאוהו), דתניא [תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט [ליברמן] משולב עם תוספתא טהרות פ"ט מה"ה [צוקרמנדל]]: 'חבר' (הנאמן על המעשרות) שמת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן (שנתמרחו היום) - הרי הן בחזקת מתוקנים (דודאי לא יצא מתחת ידו עד שגמר כל מצותו) ' (והכא נמי: כיון דאף עמי הארץ חבירין הן על הבדיקה - חזקתן שבדקוהו)! וממאי (דהא דקתני 'נאמנין', טעמא משום דהכל חבירים הם אצל בדיקה)? דילמא שאני הכא (דלמא אין עמי הארץ חבירים על כך), (וטעמא) משום דקאמרי הני ("אנו ראינו שבדקו")? אטו אמירה דהני מידי מששא אית ביה? אלא מאי 'דחזקתו בדוק'? האי 'הכל נאמנים כל הבתים בחזקת בדוקין בארבעה עשר' מיבעי ליה (ולא הוה למיתליה באמירה דהני)! (ומקשינן): אלא מאי, משום אמירה דהני (אלא מדתלא באמירה) - (ודאי איכא למידק): הא לא אמרי הני - לא; (אם כן מאי קא מיבעיא לך?) תפשוט מיניה דאין חזקתו בדוק! (ומשני): לא (מהא ליכא למידק למיפושט מידי)! לעולם אימא לך חזקתו בדוק, (דאיכא לאוקמא להא): והכא במאי עסקינן? - (כגון) דמוחזק לן דלא בדק (כגון שראינוהו טרוד או יצא מבעוד יום לדרך), וקאמרי הני "בדקיניה (אנחנו בדקינהו)"; מהו דתימא לא להימנינהו רבנן? - קא משמע לן, כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא - דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה (דכתיב [שמות יב, טו] [אף ביום הראשון] תשביתו [שאר מִבְּתִיכֶם] ולא כתיב 'תבערו', והשבתה דלב היא השבתה) - הימנוהו רבנן כדרבנן (הימנוהו רבנן בחיובא דליתא אלא מדרבנן, דהם הצריכו והם התירו לסמוך באמירתן של אלו, וכח בידיהם להאמינם במידי דלאו דאורייתא) .

איבעיא להו: המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק, מהו? מי הוי כמקח טעות (ואם בא השוכר לחזור בו על ידי עלילותיו, ולומר "לא כך שכרתי, ואין תנאי שלנו קיים", מהו לחזור), או לא? תא שמע, דאמר אביי: לא מיבעיא באתרא דלא יהבי אגרא (לאחרים) ובדקו (כל איש ואיש בודק את ביתו, דלא מצי למימר ליה מקח טעות: "דאם הייתי יודע שאינו בדוק - לא הייתי שוכרו"), דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בגופיה (ואי נמי הוה ידע דלא בדיק - לא היה מניחו בכך), אלא אפילו באתרא דיהבי אגרא ובדקו (דנהגי כל בני העיר לשכור בודקין כל איש בביתו דאיכא השתא חסרון כיס), (אפילו הכי אי ידע ביה אתמול דלא בדיק - לא הוי הדר ביה) דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה (והאי דקא הדר ביה - משום מלתא אחרייתי היא: דאשכח ביתא אחרייתי דשפירא מינה) .

תנן התם ('תנן התם' גרסינן, ואף על גב דבפירקין היא [משנה ד]): 'רבי מאיר אומר: אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש' (ולא ימתין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה, לפי שאדם טועה בשעות); רבי יהודה אומר: אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש' (לא אוכלין ולא שורפין, כלומר: אין צריך לשרוף, ומאכיל הוא לבהמתו כל חמש, אבל הוא לא יאכל), ושורפין בתחלת שש' (רבי יהודה אומר: טועה אדם יותר מכאן, וצריך להתרחק מן

העבירה יותר, ולא יאכל מסוף ארבע ולמעלה), ' , דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות
ולמעלה אסור (מן התורה! דאי לא מיתסר עד אורתא - לא הוו גזרי ביה, דבין יממא לליליא לא טעו
אינשי); מנלן?

אמר אביי: תרי קראי כתיבי: כתיב (שמות יב, יט) שבעת ימים שאר לא ימצא
בבתיכם [כי כל אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ] (שבעת ימים שאר לא ימצא
בבתיכם אפילו שעה אחת בתוך השבעת ימים), וכתיב (שמות יב, טו) [שבעת ימים מצות תאכלו] אך ביום
הראשון תשביתו שאר מבתיכם [כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישאל מיום הראשון עד יום השביעי]
(הרי שעה בו שעה אחת [שהשביעי ביום הראשון]) הא כיצד? - לרבות ארבעה עשר
לביעור (דעל כרחיק האי 'הראשון' - ראשון קודם לכל שבעה קאמר, דהיינו ארבעה עשר).
ואימא לרבות לילי חמשה עשר לביעור (שלא ימתין עד הבוקר, והכי קאמר: אך
בכניסת יום הראשון מיד תשביתו)? , דסלקא דעתך (דאי משבעת ימים, הוה) אמיןא:
'ימים' כתיב: ימים - אין, לילות - לא; קא משמע לן אפילו
לילות!
ההוא - לא איצטריכא ליה,

(פסחים ה, א)

דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ (משעה שהזהיר שלא לאכול חמץ צוה להשבתת
השאור) ואכילת חמץ לאכילת מצה (משעה שחייב לאכול מצה הזהיר שלא לאכול חמץ):
השבתת שאור לאכילת חמץ - דכתיב (שמות יב, יט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם
כי כל אכל מחמץ ונכרתה [הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ], ואכילת חמץ
לאכילת מצה - דכתיב (שמות יב, כ) כל מחמץ לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות,
וכתיב ביה במצה (שמות יב, יח) [בראשון בארבעה עשר יום לחדש] בערב תאכלו מצות [עד יום האחד
ועשרים לחדש בערב] (אלמא זמן אכילת מצה ואיסור חמץ והשבתת שאור משחשיכה!)
ואימא לרבות ליל י"ד לביעור ביום כתיב, ואימא מצפרא?
'אך' [שמות יב, טו: ... אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם ...] - חלק ('אך' - ו'דק' - מיעוטין;
אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור, ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר; ואיכא דאמר 'אך'
הוא 'חץ' בגימטריא ד'אח"ס בט"ע גי"ף דכ"ף ותופס ח' תחת אל"ף וצד"י במקום כ').

דבי רבי ישמעאל תנא: 'מצינו י"ד שנקרא 'ראשון', שנאמר (שמות יב, יח)
בראשון בארבעה עשר יום לחדש [בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב];
רב נחמן בר יצחק אמר: ראשון דמעיקרא משמע (בלאו דומיא דקרא אהדדי
משמע ראשון במשמעות דקרא: שהוא יום קודם לכל שבעה, דקרא - כיון דכתיב [שמות יב, טו] שבעת ימים מצות
תאכלו אך ביום הראשון - ראשון קודם למעשה קאמר), דאמר קרא (איוב טו, ז) הראשון אדם תולד
[ולפני גבעות חוללת] (הקודם לאדם הראשון נולדת);

אלא מעתה (ויקרא כג, ח) ולקחתם לכם ביום הראשון [פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל
ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים] - הכי נמי ראשון דמעיקרא משמע?
שאני התם, דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים: מה שביעי = שביעי
לחג, אף ראשון = ראשון לחג.

הכי נמי כתיב (שמות יב, טו) [שבעת ימים מצות תאכלו] אך ביום הראשון תשביתו [שאר מבתיכם כי
כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישאל מיום הראשון עד יום השביעי] שבעת ימים מצות תאכלו (ודדוש
נמי ראשון דומיא דשביעי)?

אם כן נכתוב קרא 'ראשון', 'הראשון' (ה'ד-הראשון) למה לי? - שמע
מינה לכדאמרן.

אי הכי, התם נמי: (גבי לולב) 'הראשון' (ה'ד-הראשון) למה לי? ותו: התם
דכתיב (ויקרא כג, לט) [אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באסףכם את תבואת הארץ תחגו את חג ידוד שבעת
ימים] ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון; אימר ראשון דמעיקרא משמע?
שאני התם דאמר קרא וביום השמיני שבתון: מה שמיני = שמיני דחג, אף
ראשון = ראשון דחג; 'הראשון' למה לי?

למעוטי חולו של מועד;
חולו של מועד - מראשון ושמיני נפקא (מדכתיב בהנהו שבתון - מכלל דאינן לאו
שבתון נינהו)!

איצטריך: סלקא דעתא אמינא 'הואיל דכתב רחמנא וביום השמיני, וי"ו
מוסיף על ענין ראשון (על ימים הקדומים לו, דהיינו חולו של מועד): דאפילו
בחולו של מועד' - קא משמע לן.

ולא לכתוב רחמנא לא וי"ו ולא ה"א (לא לכתוב רחמנא לא וי"ו - דמשמע ריבויא,
דתו איצטריך ה"א למיעוט)? ותו: התם דכתיב (ויקרא כג, ז) ביום הראשון מקרא קדש יהיה
לכם [כל מלאכת עבודה לא תעשו] - ראשון דמעיקרא משמע?

אלא (מ) הני שלשה 'ראשון' (דכתיב במקרא קודש דפסח, ומקרא קודש דסוכות, ומצות לולב) - (לא תותב לרב נחמן, דהני 'ראשון' דכתיב בהו - לאו למשמעותיהו קאתו, אלא) מיבעי ליה לכדתני דבי רבי ישמעאל (שמא בעלמא הוא דנקרא 'ראשון'), דתנא דבי רבי ישמעאל: 'בשכר שלשה ראשון' (שביתת הרגל דפסח, ושביתת הרגל דחג, ונטילת לולב שנקראו ראשונים) זכו לשלשה ראשון: להכרית זרעו של עשו, לבנין בית המקדש, ולשמו של משיח: להכרית זרעו של עשו - דכתיב (בראשית כה, כה) וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֶדְמוֹנִי כָּלֹ כְּאֶדְרֶת שַׁעַר [וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֶשָׂו]; וּלְבָנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - דכתיב (ירמיהו יז, יב) כִּסֵּא כְבוֹד מְרוֹם מִרְאשׁוֹן מְקוֹם מְקֻדָּשׁוֹ; וּלְשֵׁמוֹ שֶׁל מֹשִׁיחַ - דכתיב (ישעיהו מא, כז) רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הֵנָּה [וְלִירוּשָׁלַם מִבְּשָׁר אֶתָּן]; רבא אמר מהכא (שמות לד, כה) לֹא תִשָּׁחַט עַל חֲמִץ דָּם זִבְחִי [וְלֹא יִלֵּין לְבַקֵּר זֶבֶח חַג הַפֶּסַח] - לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים (ושחיטת פסח זמנה מתחלת שבע שהוא בין הערבים: שכבר נוטה חמה לצד שקיעתה; והכי אמרינן בפרק 'אמר להן הממונה' (יומא כה, ב): צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי, דהיינו מחצות ואילך, וגמרינן מינה דשחיטת התמיד מתחלת שבע; וקשיא לן התם מתניתין דחמץ נשחט בשש שעות ומחצה, ומשני לן: שאני כותלי בית המקדש, דלא מכווני: רחבין תחתיהן מאד, ולא משתחרי עד שש ומחצה).

ואימא כל חד וחד כי שחיט (יבער סמוך לשחיטתו מעט ואם שהה עד תשע יבערנו בתשע)?

זמן שחיטה אמר רחמנא (לא חלקה תורה לישראל לזה זמנו ולזה זמנו, הואיל וקבע לו זמן ואיסורו שוה בכל - לכולם זמן אחד קבע).

תניא נמי הכי: ' (שמות יב, טו) [שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ] אֶךְ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתֵיכֶם [כִּי כָּל אֹכֵל חֲמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי] - מערב יום טוב או אינו אלא ביום טוב עצמו?

תלמוד לומר: לא תשחט על חמץ דם זבחי: לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר: אינו צריך! הרי הוא אומר (שמות יב, טו) [שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ] אֶךְ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתֵיכֶם [כִּי כָּל אֹכֵל חֲמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי], וכתב (שמות פרק יב, טו) [וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם] כָּל מְלֹאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם [אֶךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הִוא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם], ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה (חו - הבערה שלא לצורך היא, והכתוב אסר מלאכה ביום טוב, הלכך האי 'ראשון' - בארבעה עשר קאמר)!

רבי יוסי אומר: אינו צריך: הרי הוא אומר (שמות יב, טו) [שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ] אֶךְ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתֵיכֶם [כִּי כָּל אֹכֵל חֲמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי], מערב יום טוב או אינו אלא ביום טוב? - תלמוד לומר 'אך' - חלק (התיר לך הכתוב לשהותו מקצת יום ביעורו), ואי ביום טוב עצמו (ואי יום ביעורו ביום טוב), מי שרי (לשהוייה כלל)? הא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה (ואכילת מצה - משחשיכה, ועל כרחך השבתת שאור כשתחשך, ואם כן לא משכחת 'אך' - חלק דאי לאו 'אך' - איכא למימר ביום הראשון בין השמשות שהוא התחלת היום, אבל השתא - על כרחך בתוך יום ביעורו שרי ליה קרא לשהוייה) !?

אמר רבא:

(פסחים ה, ב)

שמע מינה מדרבי עקיבא תלת:

שמע מינה אין ביעור חמץ אלא שריפה (שמע מינה מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון - ערב יום טוב הוא, אלא משום דאסור להבעיר ביום טוב - שמע מינה סבירא ליה כרבי יהודה דאמר לקמן בפרק 'כל שעה' [פרק ב משנה א, דף כא, א ודף כז, ב] אין ביעור חמץ אלא שריפה, ויליף לה מנותר, דאי השבתתו בכל דבר סבירא ליה, לוקמיה ביום טוב ויבערנו בדבר אחר: יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים!) , ושמע מינה הבערה לחלק יצאת (ושמע מינה מדקאמר שהוא אב מלאכה - סבירא ליה כרבי נתן דאמר הבערה לחלק יצאתה, דתניא (שבת דף עא, א) הַבְּעֵרָה לֵלֵאוּ יִצְאָתָּה: שהיתה בכלל לא תעשה כל מלאכה [שמות כ, ט; דברים ה, יג], חזר והוציאה מכללו ופרט בה לאו לעצמה לומר לך שאינה במיתת בית דין כשאר מלאכות, אלא בלאו זה לבד; דבי נתן אומר: לחלק יצאתה, שלא תאמר העושה ארבעה או חמשה אבות מלאכות בשוגג בשבת אינו חייב אלא אחת, דהא חד לאו איכא בכולהו וחד כרת; לפיכך פרט בה בפני עצמה להקיש אליה: מה היא מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה לעצמה כו' אלמא לדבי יוסי - לאו אב מלאכה היא),

ושמע מינה לא אמרינן 'הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך'.

תנו רבנן: ' (שמות יב, יט) [שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵתֵיכֶם] [כִּי כָּל אֹכֵל מִחֻמֶּצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל בֹּגֵר וּבְאֻזָּר הָאֶרֶץ] מֵה תִלְמוּד לֹמַר, וְהִלָּא כֹכַב נֹאמַר (שמות יג, ז) [מִצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא יִרְאֶה לָךְ חֲמֵץ] וְלֹא יִרְאֶה לָךְ שְׂאֵר כָּכָל גִּבְלֶךָ (הרי בתים במשמע) ? - לפי

שנאמר 'לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֵר' (דמדכתב 'לך' - משמע מינה) שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים (כגון נכרי) ושל גבוה (אם הקדישם לבדק הבית); יכול יטמין (יכול נלמוד ממקרא זה שיטמין את שלו ביד שלא יראנו ודיו, דהא נ[ו]לא יֵרָאֶה כתיב) ויקבל פקדונות מן הנכרי (דהא כתיב לך?) תלמוד לומר: 'לא ימצא' (אסר לך הטמנה, שאף היא בכלל מציאה, ואסר לך של אחרים: דהכא לא כתיב 'לך');

אין לי (מ'לא ימצא', דאסור) אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר, נכרי שכיבשתו (דהוי ממונו כממונך) ושרוי עמך בחצר (או שלא כיבשתו אבל שרוי בחצר) - מניין? (ולקמיה פריך: איפכא מסתברא!) תלמוד לומר: 'לא ימצא בבתים'; (לקמיה מפרש לה) אין לי אלא שכבתיכם (כלומר: ואם נאמר זה ולא נאמר 'ולא יראה לך שאור' הייתי אומר: אין לי שאסור לשהות חמץ אלא בבתים, מפני שהוא מצוי אצלו תמיד, דהא בהאי קרא - בתים הוא דכתיב),

בבורות בשיחין ובמערות מניין? תלמוד לומר (בקרא דלא יראה כתיב): 'בכל גבלך'; ועדיין (אף על פי שנאמר שניהם) אני אומר (יש לי לומר) כבתיים עובר משום כל יראה וכל ימצא וכל יטמין וכל יקבל פקדונות מן הנכרי (דהא לא ימצא דמשמע אפילו הטמנה - לא כתב אלא בבתים, ולא כתב בהו נמי 'לך' להוציא של אחרים), (אבל בגבולין (בורות שיחין ומערות כתב 'לך') - (ואני אומר: שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה; מניין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה (מנין ליתן קולו של זה בזה וחומר של זה בזה)? (ולקמיה פריך: מאי קאמר דמייתי לה של אחרים ושל גבוה לאיסורא ולהתירא הכא והכא?)

תלמוד לומר: שאור שאור לגזרה שוה: נאמר שאור כבתיים: (שמות יב, יט) [שבעת ימים] שֹׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵתֵיכֶם [כי כל אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ], ונאמר שאור בגבולין: (שמות יג, ט) [מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ] וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֵר [בכל גבלך] מה שאור האמור כבתיים עובר משום כל יראה וכל ימצא וכל יטמין וכל יקבל פקדונות מן הנכרים - אף שאור האמור בגבולין עובר משום כל יראה וכל ימצא וכל יטמין וכל יקבל פקדונות מן הנכרים; ומה שאור האמור בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה - אף שאור האמור כבתיים שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה.

אמר מר: 'אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר, נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מניין? תלמוד לומר: 'לא ימצא'; כלפי לייא! (היכן נוטה דבר זה? הא איפכא מסתברא: נכרי שכבשתו מסתברא דאסור טפי!) (שתי מלות: 'כלפי', 'לייא' = היכן; וחבירו בברכות בפרק 'הרואה' (דף נח, א) חצבי לנהרא כגני לייא = חרסים שבורים להיכן הולכין.)

אמר אביי: איפוך (אין לי דאסור אלא בנכרי שכיבשתו, דהוי דומיא דשלך; נכרי שלא כיבשתו מנין? תלמוד לומר לא ימצא; ולא כתב לא תמצא [קרי לא תמצא], אבל לא ימצא - לגמרי משמע)! רבא אמר: לעולם לא תיפוך, וארישא קאי (להתירא): 'שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה; אין לי (דמותר לדאות של אחרים בדלא קביל עליה אחריות, כדלקמיה) אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר, נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מניין (דמותר)? תלמוד לומר: 'לא ימצא'.

(ופרכינן לרבא:) והאי תנא מיהדר אהיתירא ונסיב לה (למילתיה) קרא לאיסורא?

(ומשני:) משום שנאמר (בגבולין בשאור) 'לך' 'לך' תרי זימני (ולא יראה לך שאור בכל גבלך שבעת ימים בפרשת 'רואה' (דברים טז, ד), וכתוב [מצות יאכל את שבעת הימים] וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חֻמֶּץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֵר בְּכָל גְּבֻלְךָ בְּפֶרֶשֶׁת 'בא' (שמות יג, ט); ואם אינו ענין להאי 'לך' בגבולין גבי ראייה, דהא כבר אמור - תניהו ענין ללא ימצא, ודרוש ביה: לא ימצא לך אף במצוי אצלך, והיינו שרוי עמך קאמינא 'לך': דאין חמץ אסור אלא אם כן שלך, אבל אתה מוצא את שלו; וההיא 'לך' דחמץ [ולא יראה לך חמץ] - לא קחשיב, דשאור וחמץ מיצרן צריכי כדאמר בבבצה (דף ז, ב) דחד מחבריה לא יליף).

אמר מר: 'יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים? - תלמוד לומר: 'לא ימצא' (שמות יב, יט); הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה? לא קשיא: הא דקביל עליה אחריות, הא דלא קביל עליה אחריות, כי הא: דאמר להו רבא לבני מחוזא (עירו של רבא): בעירו חמירא דבני חילא (גייס של בית המלך, ומטילין תיקון טורח מזונותיהן על העיירות) מבתיכו: כיון

דאילו מיגנב ואילו מיתביד ברשותיכו קאי ובעיתו לשלומי - כדילכון דמי, ואסור!

הניחא (הא דאמרינן דמשום אחריות אסור) למאן דאמר 'דבר הגורם לממון כממון דמי' (רבי שמעון קאמר ליה בבבא קמא (דף עא,ב): קדשים שחייב באחריות - חייב), אלא למאן דאמר לאו כממון דמי מאי איכא למימר? שאני הכא, דאמר (שמות יב, יט): 'לא ימצא'. איכא דאמרי: הניחא למאן דאמר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי,

(פסחים ו, א)

היינו דאיצטריך 'לא ימצא' (משום דבעלמא לאו כממון דמי - איצטריך קרא למימר דגבי חמץ מיהא מתסר), אלא למאן דאמר כממון דמי - 'לא ימצא' למה לי? איצטריך: סלקא דעתך אמינא 'הואיל וכי איתיה הדר (הוא גופיה למריה) בעיניה - לאו ברשותיה קאי' (וזה עדיין לא נאבד, וכי אמרה רבי שמעון לההוא היכא דאינו בעין, כגון: גבי גונב קדשים שהיו הבעלים חייבין באחריותן אמר רבי שמעון אף על פי שאין כפל להקדש, דכתיב ' [שמות כב, ח]: על כל דבר פשע על שור על חמור על שם על שלמה על כל אבדה אשר יאמר פי הוא זה עד האלהים בא דבר שניהם אשר ישיגון אלהים שלם שנים] לרעהו' ולא להקדש, הכא חייב: דכיון דזה חייב באחריותו - ירעהו קרינא ביה, דהא גרם לו להתחייב ממון) - קמשמע לן.

בעו מיניה מרבא: בהמת ארנונא (המלך נוטל עישור מן הבהמה ומן התבואה) חייבת בכורה או אין חייבת בכורה (דקיימא לן כל שיד נכרי באמצע פטורה מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג, ג): [הקדשתי לי] כל בכור בְּיִשְׂרָאֵל [מֵאִדָּם עַד בְּהֵמָה] - בישראל אבל לא באחרים; ועוד זה שעישורו של מלך בתוכו חייבת בכורה לתת לכהן הבכורות שלהם או לא)?

כל היכא דמצי מסלק ליה (לנכרי) בזוזי לא קא מיבעיא לן דחייב (כיון דאכתי לא זכה נכרי בהן ודינו אינו קבוע בהן יותר ממעות, איכא למימר לא יתן לו בהמות אלא מעות), כי קא מיבעיא לן היכא דלא מצי מסלק ליה בזוזי - מאי?

אמר להו: פטורה.

והתניא 'חייבת'?

התם דמצי מסלק ליה.

איכא דאמרי אמר רבא: בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה ואף על גב דמצי מסלק ליה (דכל כמה דלא סלקיה - ידו שייכא בבהמות); עיסת ארנונא חייבת בחלה ואף על גב דלא מצי מסלק ליה; מאי טעמא? - בהמה אית לה קלא, עיסה לית לה קלא. (עיסת ארנונא חייבת ואף על גב דעיסת נכרי פטורה ואוכל ישראל בלא חלה, דהא [במדבר טו, ב]: [ראשית] עֲרֹסְתְּכֶם [חלה תרימו] כתיב - זו חייבת, דלית לה קלא, והרואה אומר "שלו היא ואוכלה בלא חלה", אבל בבהמה אית לה קלא, והדתניא 'חייבת' - בעיסה הוא דתניא.)

תנו רבנן: 'נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו - אין זקוק לבער' (לא הזקיקוהו להוציא את הנכרי מן הבית, כדאמרן: אבל אתה רואה של אחרים); הפקידו אצלו (וקביל עליה אחריות, כדמפרש ואזיל) - זקוק לבער; יחד לו בית (כלומר: לא קיבלו עליו, אלא אמר ליה "הרי הבית לפניך, הנח באחת מן הזויות") - אין זקוק לבער, שנאמר (שמות יב, יט): 'לא ימצא' (שמות יב, יט) [שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיהם כי כל אכל מחמץ ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ].

מאי קאמר (הכי יליף מ'לא ימצא')?

אמר רב פפא: ארישא קאי, והכי קאמר: הפקידו אצלו - זקוק לבער, (שמות יב, יט): 'לא ימצא'.

רב אשי אמר: לעולם אסיפא קאי (ו'לא ימצא' משמע המצוי בידך לכל חפצך, היינו דקביל עליה אחריות, דהוי כדידיה), והכי קאמר: יחד לו בית - אין זקוק לבער, שנאמר 'לא ימצא בבתיהם', והא לאו דידיה הוא, דנכרי - כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל.

למימרא דשכירות קניא? והתנן [עבודה זרה פ"א מ"ט]: ' (אין משכירין בתים לנכרים בארץ ישראל אבל בסוריא משכירין וכל שכן בחוצה לארץ) אף במקום שאמרו (שהתירו) להשכיר - לא לבית דירה אמרו (אלא להעמיד בו בהמות ועצים ולא שידור הוא בה) מפני שמכניסין לתוכו עבודה זרה', ואי סלקא דעתך דשכירות קניא - כי קא מעייל, לביתיה דנפשיה קא מעייל!?! שאני הכא, דאפקיה רחמנא בלשון 'לא ימצא': מי שמצוי בידך, יצא זה שאינו מצוי בידך (שהרי אותה זוית מסורה לנכרי).

אמר רב יהודה אמר רב: המוצא חמץ בביתו ביום טוב - כופה עליו את הכלי (דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי; ומיהו ב'בל יראה' לא עבר, דהא בטליה בליביה מאתמול, כדאמרין לקמן: 'הבדוק צריך שיבטל בלבו', אלא משום שלא ישכח ויאכלנו צריך כפיית כלי).

אמר רבא: אם של הקדש הוא - אינו צריך; מאי טעמא? - מיבדל בדילי מיניה (אפילו בחול למוד הוא לפרוש ממנו).

ואמר רב יהודה אמר רב: חמצו של נכרי (המופקד אצלו ולא קיבל עליו אחריות דמותר לשהותו) - עושה לו מחיצה עשרה טפחים (בארבעה עשר) משום היכר (שלא ישכח ויאכלנו; ולא סגי ליה בכפיית כלי כל שבעה, שהכלי ניטל לצורך! ומיהו ההוא דלעיל - לא אפשר ליה במחיצה, ומשום חד יומא סגי ליה בכפיית כלי, ובלילה יבערנו), ואם של הקדש הוא - אינו צריך; מאי טעמא? - מיבדל בדילי אינשי מיניה.

ואמר רב יהודה אמר רב: המפרש (מן היבשה לים) והיוצא בשיירא (למקום רחוק): קודם שלשים יום (לפסח) - אין זקוק לבער, תוך שלשים יום זקוק לבער. (ולקמן מפרש כנגד ששואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, ומאז חל עליו להיזהר בצרכי הפסח.)

אמר אביי: הא דאמרת 'תוך שלשים יום זקוק לבער' לא אמרן אלא שדעתו לחזור (בימי הפסח), אבל אין דעתו לחזור - אין זקוק לבער. אמר ליה רבא: ואי דעתו לחזור - אפילו מראש השנה נמי (דכי הדר ביה בימי הפסח - עבר עליה, וההיא שעתא - לאו ברשותיה היא דליבטליה, שהרי איסור הנאה הוא ואינו שלו, וכשראהו עובר עליה)!

אלא אמר רבא: הא דאמרת קודם שלשים יום אין זקוק לבער - לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור, אבל דעתו לחזור - אפילו מראש השנה זקוק לבער;

ואזדא רבא לטעמיה, דאמר רבא: העושה ביתו אוצר (שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ, ואמרין לקמן: חמץ שנפלה עליו מפולת - הרי הוא כמבוער) - קודם שלשים יום אין זקוק לבער, תוך שלשים יום זקוק לבער (דלכתחלה לא זהו ביעורו); וקודם שלשים נמי לא אמרן אלא שאין דעתו לפנותו, אבל דעתו לפנותו - אפילו קודם שלשים יום נמי זקוק לבער. (קודם שלשים לא חלה חובת ביעור עליו, וכי מטי ההיא שעתא - לא מחוייב, כדאמרן, 'דהא נפלה עליו מפולת') הני שלשים יום מאי עבידיתייהו?

כדתניא: 'שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום; רבן שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות'; מאי טעמא דתנא קמא?

(פסחים ו, ב)

שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על הפסח שני (ודורש להן בהלכות פסח השני, דהיינו שלשים יום: שהוא בארבעה עשר באייר), שנאמר (במדבר ט, ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ, וְכָתִיב (במדבר ט, ו) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טֹמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם [ולא יכלו לעשת הפסח ביום ההוא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶהֱרֹן בְּיוֹם הַהוּא];

ורבן שמעון בן גמליאל אמר לך: איידי דאיירי במילי דפסחא - מסיק להו לכל מילי דפסחא;

מאי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל? שהרי משה עומד בראש החדש ומזהיר על הפסח שנאמר (שמות יב, ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים [ראשון הוא לָכֶם לַחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה], וְכָתִיב (שמות יב, ג) דַּבְּרוּ אֶל כָּל עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אֲבֹתָ [שֶׂה לְבֵית];

ממאי דבריש ירחא קאי? דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי?

אלא אמר רבה בר שמימי משמיה דרבינא: מהכא: (במדבר ט, א) וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן [לאמר]: , וְכָתִיב (במדבר ט, ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ.

הכא נמי ממאי דבריש ירחא קאי? דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי?

אמר רב נחמן בר יצחק: אתיא מדבר ממדבר: כתיב הכא (במדבר ט, א) במדבר סיני [וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה] בְּמִדְבַּר סִינִי [בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן] וְכָתִיב הֵתָם (במדבר א, א) וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם [לאמר]; מה להלן בראש חדש (דכתיב ביה באחד לחדש השני) אף כאן בראש חדש.

וניכתוב ברישא דחדש ראשון והדר ניכתוב דחדש שני? (לא אשמעתיך פריך, אלא אסדר פרשיות קפריך: מכדי פרשת פסח נאמרה תחלה, שהרי בחדש הראשון נאמר, כדכתיב בחדש

הראשון לאמר ופרשה פקודים נאמרה באייר, ומאי טעמא אקדמה להאי בראש הספר ופרשת זו בפרשת 'בהעלותך'?

אמר רב מנשיא בר תחליפא משמיה דרב: זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה (לא הקפידה תורה על סדר מוקדם ומאוחר, ופרשיות דנאמרו תחלה הקדימו המאוחרות לה).

אמר רב פפא: לא אמרן אלא בתרי ענייני (בשתי פרשיות), אבל בחד עניינא (במקראות הסדורות בפרשה אחת) - מאי דמוקדם מוקדם, ומאי דמאוחר - מאוחר, דאי לא תימא הכי "כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט" (דאי לא תימא הכי: דבסדר כתיבתן נאמרו, הא דקיימא לן 'כל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שהוא בפרט', לפי שבא הפרט ופרט שזהו הכלל - היכי סמכינן עלה?) - דלמא פרט וכלל הוא (גירסת רש"י: ונעשה כלל מוסף על הפרט: שלא תאמר אין כאן אלא פרט, או כיוצא בו נביא בדינו בבנין אב, לכן הוסיף הכתוב כלל אחריו להביא כל דבר, ואפילו אינו דומה לפרט)!

אי הכי - אפילו בתרי ענייני נמי (תיקשי לך, דהא דיינינן כלל ופרט כשנאמר אחד מהן בפרשה זו ואחד מהן בפרשה אחרת)!

הניחא (דלא קשיא לך) למאן דאמר 'כלל ופרט ומרוחקים זה מזה אין דנים אותם בכלל ופרט', שפיר; אלא למאן דאמר דנין - מאי איכא למימר? (ופלוגתא היא במנחות בפרק 'כל המנחות באות מצה' (דף נה,ב) ובבבא קמא ב'החובל' (דף פה,א).)

- אפילו למאן דאמר דנין, הני מילי בחד עניינא, אבל בתרי ענייני אין דנין.

אמר רב יהודה אמר רב: הבודק צריך שיבטל (בלבו סמוך לבדיקה מיד, ואומר "כל חמירא דאיכא בביתא הדין - ליבטיל").

מאי טעמא (הרי מבער כל הנמצא)? אי נימא משום פירוורין - הא לא חשיבי! וכי תימא 'כיון דמינטר להו אגב ביתיה (עם שאר ממונו הוא משמרן שכשהוא נועל ביתו לשומרו, נמצא משמר כל מה שבתוכו) - (הלכך) חשיבי', (ושימור דלאו אדעתא ידידיה הוא - מי מחשבי ליה?) והתניא: 'סופי תאנים' (סוף לקיטת תאנים: נמצאים בתאנה תאנים שאינן מתבשלות כל צרכן עולמית) ומשמר שדהו מפני ענבים (ובעל הבית זה משמר שדה זו שלא יכנסו בני אדם לתוכה ואין דעתו מפני התאנים אלא מפני שיש בה ענבים שעדיין לא הגיע עת הבציר או סופי ענבים שלא יתבשלו עולמית ובעל הבית משמר שדהו זו שהן בתוכה ולא בשבילן אלא מפני מדלעות ומקשאות שבה. קשואין ודלועין שם הפרי עצמו. מקשאות ומדלעות קרי כל האילנות), סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות, בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן - אסורין משום גזל וחייבין כמעשר (אם ליקטן בעל הבית או נתנן לאחר); בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן - מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר (דהפקר פטור מן המעשר).

אמר רבא: גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה (חשובה היא בעיניו, וחם עליה לשורפה, ומשהה אפילו רגע אחד - ונמצא עובר עליה ב'בל יראה' וב'בל ימצא'; אבל משבטלה אינו עובר, דלא כתב אלא 'תשביתו'). וכי משכחת ליה - לבטליה?

דילמא משכחת ליה לבתר איסורא ולא ברשותיה קיימא (אינו שלו) ולא מצי מבטיל, דאמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו ברשותו (להתחייב עליהן), ואלו הן: בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה! (בור ברשות הרבים - הפותחו חייב בניזקין, ואין הבור שלו אלא של הפקר, שהרי ברשות הרבים הוא, ואף על פי שכרהו - אין רשות הרבים קנויה לו!) וניבטליה בארבע וניבטליה בחמש (כלומר: למה הוצרכתו לבטל בלילה? ליתקנו רבנן לכל אדם שיבטל קודם איסורו)?

כיון דלאו זמן איסורא הוא ולא זמן ביעורא הוא - דילמא פשע ולא מבטל ליה (ישכח ויבא לידי פשיעה, שעל ידי מה יזכר? אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכר). (פסחים ו,ב)

אמר רבא: גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה (חשובה היא בעיניו, וחם עליה לשורפה, ומשהה אפילו רגע אחד - ונמצא עובר עליה ב'בל יראה' וב'בל ימצא'; אבל משבטלה אינו עובר, דלא כתב אלא 'תשביתו'). וכי משכחת ליה - לבטליה?

דילמא משכחת ליה לבתר איסורא ולא ברשותיה קיימא (אינו שלו) ולא מצי מבטיל, דאמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו ברשותו (להתחייב עליהן), ואלו הן: בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה! (בור ברשות הרבים - הפותחו חייב בניזקין, ואין הבור שלו אלא של הפקר, שהרי ברשות הרבים הוא, ואף על פי שכרהו - אין רשות הרבים קנויה לו!)

וּנִיבְטָלָה בִּארְבַּע וְנִיבְטָלָה בַּחֲמֵשׁ (כלומר: למה הוצרכתו לבטל בלילה? ליתקנו רבנן לכל אדם שיבטל קודם איסורו) ?
כִּיּוֹן דִּלְאוּ זְמַן אִיסוּרָא הוּא וְלֹא זְמַן בִּיעוּרָא הוּא - דִּילְמָא פִּשְׁעָא וְלֹא מִבְטָל לִיה (ישכח ויבא לידי פשיעה, שעל ידי מה יזכר? אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכר) .

(פסחים ז, א)

וּנִיבְטָלָה בְּשִׁית (ליתקנו רבנן לכל אדם ליבטל בלבו בתחלת שש, דהשתא לא פשע, דאיכא זכרון טובא: שהרי עסוק בשריפתו) ?

כִּיּוֹן דִּאִיסוּרָא דְרַבְנָן עִילוּיָה (דמשעברו חמש אסור בחמץ לדברי הכל) -
כְּדֹאֲרִיתָא דְמִיָּא, וְלֹא בְרִשּׁוּתִיָּה קִיַּימָא (ואינו שלו) וְלֹא מִצֵּי מִבְטָל (ולא מצי מבטל ליה בלבו, וכיון דחס עליה ומשהי ליה פורתא - עבר עליה), דֹּאמְרֵי רַב גִּידֵל
אִמְרֵי רַבִּי חִיָּיא בְּרִי יוֹסֵף אִמְרֵי רַב: 'הַמִּקְדָּשׁ (אשה) מִשְׁשׁ שְׁעוֹת וְלִמְעַלָּה (מתחלת שש דאיסורא דרבנן הוא) - אִפִּילוּ בְּחִיטֵי קוֹרְדָּנִיתָא (הצומחים בהרי אדרס - קשין הם מאד) - (ואפילו הכי) אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידוּשֵׁין (אם באו עליהם מים ואף על גב דאתי איסור הנאת חמץ דרבנן דשש ומפקע קידושי תורה ושרי אשת איש לעלמא - הא מתרצין בכמה דוכתין 'כל דמקדש - אדעתא דרבנן מקדש', והפקר בית דין הפקר, והם הפקירו ממונו) .

וּלְבַתֵּר אִיסוּרָא לֹא מִצֵּי מִבְטָל לִיה ? וְהָא תְּנִיָּא: 'הִיא יוֹשֶׁבֶת כְּבִית הַמִּדְרָשׁ וְנֹזֶכֶר שִׁישׁ חֲמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מִבְטָלוּ בְּלָבוּ, אַחַד שָׁבַת וְאַחַד יוֹם טוֹב' בְּשִׁלְמָא שָׁבַת - מִשְׁכַּחַת לָהּ כְּגוֹן שַׁחַל אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי לַהֲיֹת בְּשָׁבַת, אֲלֵא יוֹם טוֹב - בְּתֵר אִיסוּרָא הוּא !

אִמְרֵי רַב אַחָא בְּרִי יַעֲקֹב: הֵכָא בְּתַלְמִיד יוֹשֶׁב לִפְנֵי רַבּוּ עֲסָקִינָן, וְנֹזֶכֶר שִׁישׁ עֵיסָה מְגוֹלְגֶלֶת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (שלא החמיצה, ומפני אימת כבוד רבו אין יכול לקום ולילך ולאפותה), וּמִתִּיַּירָא שְׁמָא תַּחֲמִיץ - קְדִים וּמִבְטָל לִיה (בלבו) מִיקְמֵי דְתַחֲמִיץ (דעדיין היא ברשותו שלא נאסרה עליו); דִּיקָא נְמִי (דעדיין לא החמיצה) דְקִתְּנִי 'הִיא יוֹשֶׁבֶת בְּתוֹךְ בֵּית הַמִּדְרָשׁ' (דמשמע מפני שאין יכול לקום ולילך משם הוא מבטלה בלבו, ואי בחמץ גמור - למה לי 'יושב בבית המדרש'? ואפילו אם היה פנוי, מה בידו לעשות יותר?) - שְׁמַע מִיָּנָה (השבתה בלב זהו ביעורו, אלא ודאי כשיש בידו לתקן קאי, ובידו לאפותה אם היה פנוי, הואיל ולא החמיצה עדיין, ומשום יום טוב נקט 'יושב בבית המדרש', ודשבת מתוקמא בחמץ גמור ובארבעה עשר שחל להיות בשבת) .

אִמְרֵי רַבִּהּ בְּרִי רַב הוֹנָא אִמְרֵי רַב: 'הַפֶּת שְׁעִיפְשָׁה, כִּיּוֹן שְׂרַבְתָּה מִצָּה (קא טַלְקָא דַּעְתָּא אִם נִשְׁתַּמְשׁוּ בְּתִיבָה זֹאת מִצָּה יוֹתֵר מִחֲמֵץ) - (אזלינן בְּתֵר רֹבָא, ו) מוֹתֵרֵת' ;
הִכִּי דְמִי? : אֵילִימָא דִידַע בְּה דְחֲמֵץ הִיא, כִּי רַבְתָּה מִצָּה מֵאִי הוּי ?
אֲלֵא דִלָּא יִדְעִינָן בְּה אֵי חֲמֵץ הוּא אֵי מִצָּה הוּא - מֵאִי אִירִיא 'כִּי רַבְתָּה מִצָּה' ? אִפִּילוּ כִּי לֹא רַבְתָּה מִצָּה נְמִי, נִיזִיל בְּתֵר בְּתֵרָא, מִי לֹא תִנֵּן [שְׁקִלִים פ"ז מ"ב] 'מַעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ לִפְנֵי סוֹחֲרֵי בִּהְמָה - לַעוֹלָם מַעֲשֵׂר [שְׁנִי] ; בְּהֵר הַבֵּית - חוֹלִין ; בִּירוּשָׁלַיִם בִּשְׁעַת הָרֵגֶל - מַעֲשֵׂר ; בִּשְׂאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה - חוֹלִין', וְאִמְרֵי רַב שְׁמַעְיָה בְּרִי זִירָא: מֵאִי טַעְמָא ? - הוֹאִיל וְשׁוֹקֵי יְרוּשָׁלַיִם עֲשׂוּיִין לְהַתְּכָבֵד בְּכָל יוֹם, אֲלֵמָא אִמְרִינָן 'קִמָּא קִמָּא אֲזִיל לִיה וְהָנִי אַחֲרֵינִי נִינְהוּ' - הֵכָא נְמִי נִימָא 'קִמָּא קִמָּא אֲזִיל, וְהָאִי דֵּהֲאִידְנָא הוּא' ?

(רוב אוכלי בשר בירושלים כל ימות השנה - ממעות מעשר שני הן, לפי שלא היו מספיקין לאכול כל מעות מעשר שני שלהן ברגל, ונותנין אותם לבני העיר בטובת הנאה, והן אוכלים אותם בקדושתן; ועיקר אכילת מעות מעשר - שלמים היו מביאין מהן, כדקיימא לן במנחות (דף פב, א), הלכך לוקחין מהן בהמות: דכל זמן שיש לו מעות מעשר - אינו מוציא מעות חולין; ואף על גב דאיכא למימר שמה מיד המוכר נפול, ומעות חולין הן - ספק איסורא לחומרא; בְּהֵר הַבֵּית לַעוֹלָם חוֹלִין. ואפילו בשעת הרגל, שיש מעות מעשר מרובין בירושלים ממעות חולין - לא מספיקין להו במעשר, דאזלינן בְּתֵר רֹבָא דַּעְתָּא, ואמרין: לֹא הֲאִידְנָא נָפֹל אֲלֵא קוֹדֵם הָרֵגֶל, וּבִירוּשָׁלַיִם בִּשְׂאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה חוֹלִין דְרֹב מַעוֹת הָעִיר חוֹלִין, וּבִשְׁעַת הָרֵגֶל - מַעֲשֵׂר כְּדַמְפָּרֵשׁ טַעְמָא: מַה טַּעַם בִּשְׁעַת הָרֵגֶל מַעֲשֵׂר וְלֹא אִמְרִינָן קוֹדֵם הָרֵגֶל נָפֹל? - כְּדֹאמְרֵי: בְּנִמְצָאִין בְּהֵר הַבֵּית, הוֹאִיל וְשׁוֹקֵי יְרוּשָׁלַיִם עֲשׂוּיִים לְהַתְּכָבֵד בְּכָל יוֹם מִפְּנֵי הַטֵּיט, וְאֵי נָפֹל קוֹדֵם הָרֵגֶל הוּוּ מִשְׁתַּכְּחִי בִּשְׁעַת כִּיבוֹד; אֲבָל הֵר הַבֵּית - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מְשׁוּפָּע וְהָרוּחַ מְכַבְּדוֹ מִעֲפֹרֹ, וְעוֹד: שְׁאִין אָדָם נִכְנָס בְּאֵבֶק שֶׁעַל גְּבִי רִגְלֵי וְאִינוּ עֲשׂוּי לְהַתְּכָבֵד - אֲלֵמָא בְּכָל דְּבֵר הָעֲשׂוּי לְהַתְּכָבֵד אִמְרִינָן קִמָּא קִמָּא אֲזִיל, וְסַתֵּם תִּיבוֹת שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בֵּהֶן אֲוֹכְלִין - נוֹטְלִין רֵאשֹׁן רֵאשֹׁן כְּדִי שְׁלֹא יִתְעַפְּשׁוּ, וְכָל שָׂכָן דְּמִסְתַּמָּא בְּדָקָה זֶה אֹר לֹאֲרַבְעָה עֶשֶׂר, וְהָאִי דְּבִתְרָא הִיא - וּמִצָּה הִיא.)

שְׁאֵנִי הֵכָא דְּעִיפּוּשָׁה מוֹכִיחַ עִילוּיָה (שהרי הוא זה ימים רבים וחמץ הוא) .

אֵי עִיפּוּשָׁה מוֹכִיחַ עִילוּיָה - כִּי רַבְתָּה מִצָּה מֵאִי הוּי ?

אִמְרֵי רַבִּהּ: לֹא תִימָא שְׂרַבְתָּה מִצָּה, אֲלֵא אִימָא 'שְׂרַבּוּ יְמֵי מִצָּה

עִילוּיָה' (ודאוי להיות מעופש משנכנס הפסח) ;

אֵי הִכִּי - פְּשִׁיטָא (אפילו ספק ליכא, דמסתמא ודאי בדקה, והא מִצָּה הִיא) ! ?

לֹא, צְרִיכָא דְּעִיפּוּשָׁה מְרֻבָּה, מַהוּ דְּתִימָא 'כִּיּוֹן דְּעִיפּוּשָׁה מְרֻבָּה, אֵיגְלִיא מִלְתָּא דּוֹדָאֵי חֲמֵץ מַעְלִיא הוּא' - קָא מִשְׁמַע לָן כִּיּוֹן שְׂרַבּוּ

ימי מצה עילויה - אמרין כל יומא ויומא נהמא חמימא אפה, ושדא עילויה ועפשא טפי.
ומי אזלינן בתר בתרא? והא תניא: 'רבי יוסי בר יהודה אומר: תיבה שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר, אם רוב חולין (נשתמשו בה חולין) - חולין, אם רוב מעשר - מעשר' (אלמא בתר רובא אזלינן ולא בתר בתרא), ואמאי? ליזיל בתר בתרא?!
אמר רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן? - כגון שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר ואין יודע איזה מהן בסוף;
רב זביד אמר: כגון שנשתמשו בה ציבורין ציבורין (של מעשר בזוית זו ושל חולין בזוית זו, וביום אחד);
רב פפא אמר: כגון דאשתכח בגומא (דליכא למימר 'זיל בתר בתרא', דקמאי הא שקלינהו משום דיש לחוש שמא בגומא נטמן ולא ראוהו).

אמר רב יהודה: הבודק צריך שיברך.
מאי מברך?
רב פפי אמר משמיה דרבא: "לבער חמץ";
רב פפא אמר משמיה דרבא: "על ביעור חמץ";
בלבער כולי עלמא לא פליגי דודאי להבא משמע (ושפיר דמי: דברכה - קודם עשיית המצוה בעינן, כדלקמן),

(פסחים ז, ב)
כי פליגי ב'על ביעור': מר סבר מעיקרא משמע (= 'על ביעור שביערת', והרי עדיין לא בדיק, דהא ברכה - קודם בדיקה היא; ביעור היינו נמי בדיקה), ומר סבר להבא משמע.

מיתיבי: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה"!
התם היכי נימא? נימא 'למול' (בתמיה: משמע דאותו רופא המל את כל בני העיר מצווה למול את התינוק הזה)? (גירסת רש"י: וכי) לא סגיא דלאו איהו מהיל (עליו המצוה מוטלת? והלא על אביו מוטל, כדאמרן בקדושין פרק קמא (קרוי לסופר)) ? (אבל ביעור - מצוה על בעל החמץ מוטלת, וכל איש ואיש בודק ביתו, והיכא דיכול לומר 'לבער' לא נימא 'על ביעור') (ופרכינן: אבי הבן (אי 'על המילה' - לשעבר משמע, וזה אפשר לו לומר 'למול') - מאי איכא למימר (היכי שרינן ליה למימר 'על המילה')?
אין הכי נמי (אבי הבן) צריך לומר 'למול'.

מיתיבי: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה"!
התם נמי, היכי נימא? נימא 'לשחוט'? לא סגיא דלאו איהו שחט, פסח וקדשים מאי איכא למימר (פסח וקדשים הבעלים נצטוו, דכתיב (ויקרא א, ט) וְסָמַךְ יָדוֹ (פסוק ה) וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר, ובפסוק יא, בענין קרבנו מן הצאן: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יָדְךָ הַמִּזְבֵּחַ צֶפֶןָה) ?
אין הכי נמי.

מיתיבי [תוספתא ברכות פ"ו ה"י [ליברמן]]: 'העושה לולב לעצמו, מברך "שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה"; נטלו לצאת בו אומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב"!
שאני התם, דבעידנא דאגבהה - נפק ביה (ומברך על שעבר).
אי הכי, 'לצאת בו'? 'יצא בו' מיבעי ליה!
אין הכי נמי, ומשום דקא בעי למיתנא סיפא 'לישב בסוכה' תנא רישא נמי 'לצאת בו', דקתני סיפא 'העושה סוכה לעצמו אומר "ברוך אתה ה' שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה"; נכנס לישב בה - אומר "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה"';
והלכתא "על ביעור חמץ" ('על ביעור' נמי להבא משמע, וגבי מילה נמי לא שנא אבי הבן מאינש דעלמא, דהא להבא משמע, ו"על מילה" נמי כ"למול" דמי).

דכולי עלמא מיהא מעיקרא בעינן לברוכי, מנלן?
דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן.

מאי משמע דהאי 'עובר' - לישנא דאקדומי הוא?
אמר רב נחמן בר יצחק: דאמר קרא: (שמואל ב יח, כג) [וְהָיָה מָה אָרוֹץ וַיֹּאמֶר לוֹ רוּחַ] וַיֵּרָץ אַחֲמִיעֶץ דָּרָךְ הַכֹּהֵן וַיַּעֲבֹר אֶת הַכוּשִׁי (עובר = קודם; קדמו במיתת אבשלום);
אביי אמר: מהכא (בראשית לג, ג) וְהוּא עָבַר לַפְּגִיָּהם [וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שָׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אַחִיו];

ו איבער אימא מהכא : (מיכה ב, ג) [עלה הפרץ לפניכם פרוצו ויעברו שער ויצאו בו] ויעבר מלכם לפניכם וה' בראשם (יקדים לילך בראש) .

בי רב אמרי : חוץ מן הטבילה ושופר ; בשלמא טבילה - דאכתי גברא לא חזי (כגון טבילת בעלי קרי, דקיימא לן בברכות (כב) שאסור בדברי תורה ובברכה, דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין לדברי תורה; ומשום ההוא טבילה תקון בכל הטבילות ברכתן לבסוף), אלא שופר מאי טעמא? וכי תימא משום דילמא מיקלקלא תקיעה - אי הכי אפילו שחיטה ומילה נמי?! אלא אמר רב חסדא : 'חוץ מן הטבילה בלבד' איתמר. תניא נמי הכי : 'טבל ועלה' - בעלייתו אומר "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה" .

לאור הנר וכו' :

מנא הני מילי?

אמר רב חסדא : למדנו מציאה ממציאה, ומציאה מחיפוש, ומחיפוש מחיפוש, ומחיפוש מנר :

מציאה (האמורה בחמץ) ממציאה (האמורה בגביע דבנימין) : כתיב הכא (שמות יב, ט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים [כי כל אכל מחמץ ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ], וכתיב התם (בראשית מד, יב) ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא [הגביע באמתחת בנימן]; ומציאה - מחיפוש ידיה (כלומר: ואותה מציאה של בנימין - מחיפוש האמור אצלה: דמה מציאה של גביע על ידי חיפוש - אף מציאת חמץ על ידי חיפוש) ; ומחיפוש מנרות (לאחר שלמדת שהיא על ידי חיפוש - חזר ולמד זה החיפוש מחיפוש שכתוב בירושלים שהוא בנרות), דכתיב (צפניה א, יב) [והיה] בעת ההיא אחפש את ירושלם בנרות ויפקדתי על האנשים הקפאים על שמריהם האמרים בלבבם לא ייטיב ה' ולא ירע; ונרות מנר, דכתיב (בנר יחיד) (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם חפש כל חדרי בטן. (ולקמיה מפרש הא למא לי.)

תנא דבי רבי ישמעאל : 'לילי י"ד בודקים את החמץ לאור הנר; אף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר' (כדפרשין; והשתא מפרש קראי היכא, וראיה ממש ליתא, אלא אסמכתא בעלמא, דדברי תורה מדברי קבלה ניהו), שנאמר (שמות יב, ט) שבעת ימים שאר לא ימצא [בבתים כי כל אכל מחמץ ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ] ואמר (בראשית מד, יב) ויחפש בגדול החל ובקטן כלה [וימצא הגביע באמתחת בנימן], ואמר (צפניה א, יב) [והיה] בעת ההיא אחפש את ירושלם בנרות [ויפקדתי על האנשים הקפאים על שמריהם האמרים בלבבם לא ייטיב ה' ולא ירע], ואומר (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם חפש כל חדרי בטן. מאי 'ואומר'?

וכי תימא האי 'בעת ההיא' - קולא הוא, דקאמר רחמנא לא בדיקנא לה בירושלים בנהורא דאבוקה דנפיש נהורא טובא אלא בנהורא דשרגא דזוטר נהורא טפי, דעון רבה משתכח ועון זוטר לא משתכח (דאקיל רחמנא גבי ירושלים דלא נבדקה באבוקה אלא באור קטן - הילכך לא ילפינן חמץ מיניה להקל) - תא שמע (מהאי קרא דבדיקה מעלייתא היא, דכתיב) : (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם חפש כל חדר **בטן** (גם בנר אפשר לחפש אפילו בחדרי בטן) :

תנו רבנן : 'אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה - אלא לאור הנר ,

(פסחים ח, א)

מפני שאור הנר יפה לבדיקה (לקמיה מפרש מאי מעליותא מאבוקה), ואף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר (שמות יב, ט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים [כי כל אכל מחמץ ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ] ואמר (בראשית מד, יב) ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימן], ואמר (צפניה א, יב) [והיה] בעת ההיא אחפש את ירושלם בנרות [ויפקדתי על האנשים הקפאים על שמריהם האמרים בלבבם לא ייטיב ה' ולא ירע], ואומר (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם חפש כל חדרי בטן; האי 'אור החמה' היכי דמי? אי נימא בחצר - האמר רבא : חצר אינה צריכה בדיקה מפני שהעורבין מצויין שם! אלא באכסדרה? האמר רבא : אכסדרה - לאורה נבדקת (לאור שלה נבדקת, ואין צריך להביא אור הנר בלילה, אלא בודקה ביום)! לא, צריכא לארובה דבחדר; ודהיכא (באיזה מקום בחדר לא סגי' לה לאור הארובה)? אי לבהדי ארובה (נגד החור ממש) - (אמאי לא), היינו אכסדרה?; אלא לצדיין (של חור) .

ואבוקה לא? והאמר רבא: מאי דכתיב (חבקוק ג, ד) וְנָגַהּ כְּאוֹר תִּהְיֶה קִרְנֵי מִדּוֹ לוֹ וְשֵׁם חֲבִיּוֹן עָלָה [בגמרא: עו"ז]; למה צדיקים דומין בפני שכינה? כנר בפני האבוקה (ונוגה של עתיד לצדיקים כאור של שבעת ימי בראשית יהיה; קרנים מלשון כי קרן עור פניו (שמות לד, כט), [ופירושו:] וזהו דין מיד הקב"ה לו לצדיק מזיו של הקב"ה; ילכו זהורין להקרין פני הצדיקים, ולא יהיה אורם שוה לאורו, אלא כנר בפני האבוקה) !

ואמר רבא: אבוקה להבדלה - מצוה מן המובחר?!
אמר רב נחמן בר יצחק: זה יכול להכניסו לחורין ולסדקין, וזה אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין.
רב זביד אמר: זה אורו לפניו וזה אורו לאחוריו (ואדם האוחז לפניו הוא בודק הלכך אין יפה לבדיקה);
רב פפא אמר: האי בעית (מתיירא שלא יבעיר את הבית ואין לבו על הבדיקה יפה) והאי לא בעית;
רבינא אמר: האי משך נהורא (אור הנר נמשך ומאריך במקומו ואינו דולק בקפיצות אלא נח במקום אחד) והאי מיקטף איקטופי (נפסק וקופץ תמיד לשון הקטפים מלוח (איוב לד)).

כל מקום שאין מכניסין [בו חמץ - אין צריך בדיקה]:
'כל מקום' לא תויי מאי (דלא תנא 'מקום שמכניסין בו כו')?
לא תויי הא, דתנו רבנן: 'חורי' (שבכותל) בית העליונים והתחתונים, וגג היציע (אנפרי"ץ), וגג המגדל, ורפת בקר, ולולין, ומתכן, ואוצרות יין, ואוצרות שמן - אין צריכין בדיקה (העליונים והתחתונים הגבוהים יותר מדאי והנמוכים יותר מדאי ואין נוחין להשתמש אין צריך לבדוק; וגג היציע. אע"פ שהוא נמוך הואיל ומשופע אין צריך לבדוק אבל שאר גגין שלהן לא היו משופעין; המגדל = משטי"ר של עץ, שנותנים לתוכו כלים ואוכלים; תוכו צריך בדיקה, ולא גג; ורפת בקר - שאם היה שם חמץ הבהמות אכלוהו; ולולין = מקום דירת תרנגולין; ומתכן = בית התבן, דמה דרכו של חמץ שם? וכן אוצרות יין ושמן); רבי שמעון בן גמליאל אומר: מטה החולקת בתוך הבית (מעמידין אותה במקום מחיצה לחלק תשמישי הבית, ואורחא דמילתא נקט) ומפסקת (יש הפסק בין שוליה לקרקע, כגון שרגליה גבוהים למטה) - צריכה בדיקה.
ורמינהו: 'חור שבין אדם לחבירו' - זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת (כגון שהכותל עב הרבה), והשאר מבטלו בלבד; רבן שמעון בן גמליאל אומר: מטה החולקת בתוך הבית ועצים ואכנים סדורים תחתיה, ומפסקת (יש אויר בין שוליה לעצים) - אינה צריכה בדיקה; קשיא מטה אמטה קשיא חורין אחורין (דקא תנא הכא חורין צריכין בדיקה) !

חורין אחורין לא קשיא: הא בעילאי (דקתני לעיל 'אין צריכין') ובתתאי (שאין נוחה תשמישתו, כדקתני בהדיא), והא במיצעי (שנוחים להשתמש); מטה אמטה לא קשיא: הא דמידליא (שגבוהה הרבה ויש אויר תחתיה הרבה - נוחה תשמישתה) הא דמיתתאי (אף על פי שיש קצת אויר אין נוחה תשמישתה).

ואוצרות יין אין צריך בדיקה? והתניא: 'אוצרות יין צריך בדיקה, אוצרות שמן אין צריך בדיקה'!!
הכא במאי עסקינן? - במסתפק (אוצר שמסתפק הימנו יין לשולחנו - צריך בדיקה: פעמים שהשמש נכנס להביא יין כשהוא כלה על השולחן ופתו בידו).
אי הכי שמן נמי!

שמן - יש קבע לאכילה (יודע הוא כמה שמן צריך לכך וכך בני אדם ומביאו קודם סעודה ואין צריך לעמוד מן השולחן ולהביא), (אבל) יין - אין קבע לשתייה (פעמים ששתיית סעודה [זו] מדובה משל אתמול, ואין השמש בקי בדבר).
תני רבי חייא: 'עשו אוצרות שכו כבבל (להצריך בדיקה) כאוצרות יין בארץ ישראל במסתפק (דכיון דרגילין בו - אין קבע לשתייתו)'.
אמר רב חסדא: כי דגים אין צריך בדיקה.

והתניא 'צריכין בדיקה'?
לא קשיא: הא ברברבי (אין צריך בדיקה, שיש להם קבע ואומד, ואין צריך לעמוד ולהביא באמצע הסעודה), הא בזוטרי (אין להם קבע ואומד וצריך לעמוד ולהביא).

אמר רבה בר רב הונא: בי מילחי (בית המלח) ובי קירי (שעוה) צריך בדיקה (לפי שעומד מתוך הסעודה להביא מלח ונרות).

אמר רב פפא: בי ציבי ובי תמרי צריך בדיקה.

תנא: 'אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק מפני הסכנה'; מאי 'סכנה'?: אי נימא מפני סכנת עקרב, כי משתמש היכי אישתמש?

לא, צריכא דנפל (אם נפל הבנין - אין מחייבין אותו לבדוק את גל אבנים אלא למראית העין, אבל לא להכניס ידו ביניהן; ומתחלה כשהיה הכותל קיים נשתמש בחורין, ועכשיו נפל, ויש שם סכנת עקרבין: שדרכן לימצא באשפות ובגלין).

אי נפל למה לי בדיקה, והתנן [פסחים פ"ב מ"ג]: 'חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמכוער'?

התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו (הכי מפרש לה רבן שמעון [בן גמליאל] בפרק שני [דף לא, ב]), הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו (ותניא: 'זמה חפישת הכלב? - שלשה טפחים').

והא אמר רבי אלעזר 'שלוחי מצוה אינן ניזוקין'? אמר רב אשי: שמא תאבד לו מחט (קודם לכן) ואתי (השתא) לעיוני בתרה (וכיון דמתכוין אף למחט - לאו שליח מצוה הוא, וניזוק).

וכהאי גוונא (דמתכוין למצוה ולצרכו), לאו מצוה הוא (בתמיה) ? והתניא: 'האומר "סלע זו לצדקה כשכיל שיחיה בני או שאחיה בן העולם הבא" -

(פסחים ח, ב)

הרי זה צדיק גמור (בדבר זה) ' (ולא אמרין שלא לשמה עושה, אלא קיים מצות בורא שצוהו לעשות צדקה, ומתכוין אף להנאת עצמו: שיזכה בה לעולם הבא, או שיחיו בניו) ? די למא בתר דבדק (וגמר את כל המצוה) - אתי לעיוני בתרה. רב נחמן בר יצחק אמר: משום סכנת הנכרים, ופלימו היא, דתניא: 'חור שבין יהודי לארמאי - בודק עד מקום שידו מגעת, והשאר מבטלו בלבו; פלימו אמר: כל עצמו (של חור) אינו בודק מפני הסכנה (שלא יאמר הנכרי "כשפים עשה לי")'; מאי 'סכנה' ? אי נימא סכנת כשפים - כי אישתמיש היכי אישתמיש?

התם כי אישתמיש יממא ונהורא ולא מסיק אדעתיה (דנכרי לשום אל לבו עליה זו), הכא ליליא ושרגא הוא ומסיק אדעתיה.

והאמר רבי אלעזר 'שלוחי מצוה אינן ניזוקין'? היכא דשכיח היזיקא - שאני, שנאמר (שמואל א טז, טז) 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֶּךְ וְשָׁמַע שְׁאוּל וַהֲרַגְנִי ס' וַיֹּאמֶר ה' עֲגַלְתָּ בָקָר תִּקַּח בְּיָדְךָ [וַאֲמַרְתָּ לְזֶבֶחַ לַה' בְּאַתִּי] (איך אלך למשוח את דוד, ואף על פי ששלוחו של מקום היה הרי היה ירא) !

בעו מיניה מרב: הני בני בי רב (תלמידים הצריכים לרבם עדיין קרו 'בני רב') דדיירי בבאגא (בכפרים שבבקעה ובלעז' קנפ"א), מהו למיתי קדמא וחשוכא לבי רב (השכם והערב קודם עלות השחר ומשתחשף? כלום יש להם לירא מן המזיקים) ? אמר להו: ניתו עלי ועל צוארי (יהא עונש הזיקן) ! (דודאי לא יזוקו, שהמצוה מגינה עליהם!)

ניזיל (לאושפיזא משתחשך) מאי (כלום יכולין לסמוך על המצוה אף בחזרה, או לא) ? אמר להו: לא ידענא.

איתמר: אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין, לא בהליכתן ולא בחזירתן.

כמאן ?

כי האי תנא, דתניא: 'איסי בן יהודה אומר: כלפי שאמרה תורה (מתוך שאמרה תורה) (שמות לז, כד) [כי אויריש גוים מפניך והרחבתי את גבולך] ולא יחמד איש את ארצך [בעלתך לראות את פני ה' אלהיך שלש פעמים בשנה] - (כך אנו למדין): מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה (שהבטיחו הכתוב שלא יזוק ממונו וכל שכן גופו דאין דרכו לזוק דאדם אית ליה מזלא ואינו מהיר להיות ניזק בגופו); והלא דברים קל וחומר: ומה אלו שדרכן לזוק אינן ניזוקין, בני אדם שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה !

אין לי אלא בהליכה, בחזרה מנין ?

תלמוד לומר (דברים יז, טז) [ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בן] ופנית בבקר והלכת לאחריך - מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום.

וכי מאחר דאפילו בחזירה, בהליכה למה לי ?

(קרא קמא -) לכדרכי אמי, דאמר רבי אמי: כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל, ושאין לו קרקע אין עולה לרגל.

אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים? (פירות גינוסר מתוקין מאד, כדאמרין בברכות (דף מד,א), והיינו 'כינרת': שם מדינה בארץ ישראל); - כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים "אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים - דיינו", נמצאת עליה שלא לשמה; כיוצא בו אמר רבי דוסתאי ברבי ינאי: מפני מה אין חמי טבריא בירושלים? כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים "אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא - דיינו", ונמצאת עליה שלא לשמה.

ובמה אמרו 'שתי שורות' במקום שמכניסין בו חמץ? : מרתף מאן דכר שמה (לפוטרו מן הבדיקה, דקא מתמה תנא קמא ואמר זבמה אמרו) ? הכי קאמר: (דקתני רישא), 'כל מקום שאין מכניסין בו חמץ - אין צריך בדיקה, (ואמרין לעיל: 'כל מקום' לאיתויי מאי? - לאיתויי) ואוצרות יין ואוצרות שמן נמי אין צריך בדיקה; (ומשום הכי אמרין): ובמה אמרו (לקמן) 'שתי שורות במרתף' (צריך בדיקה) ? (ומפרש): מקום שמכניסין בו חמץ, (והכי דמי? - כגון) ובמסתפק.

בית שמאי אומרים: שתי שורות [על פני כל המרתף] : אמר רב יהודה: שתי שורות שאמרו (בית שמאי) - מן הארץ ועד שמי קורה (כמו שמי השמים (תהלים קמח, ט)); (דרך האוצרי יין לסדר חביותיהן שורות שורות עד שממלאין כל קרקע המרתף, וחוזרין ומניחין חבית על חבית כשורות תחתונות, עד הקורה; ואמרי בית שמאי: שאותן שתי שורות חיצונות: אותה שרואה את הפתח, על פני רוחב כל המרתף, והשורה שלאחריה - צריך לבדוק מן הארץ עד התקרה);

ורבי יוחנן אמר: ('שתי שורות' שאמרו בית שמאי) שורה אחת כמין גאס (היא שורה חיצונה מן הארץ ועד תקרה, וחוזר ובודק כל החביות העליונות על פני כל ארכו ורוחבו של מרתף, שאף היא נקראת 'שורה' אס באת למנות מלמעלה למטה); ('גאס' היא גימ"ל יוונית, ועשויה כמין כף שלנו: פתוחה שורה אחת; 'כמין גאס' היינו שורה בזקיפה ושורה עליונה בשכיבה, כאדם הבודק כותל הבית מבחוץ והגג.)

תניא כותיה דרב יהודה, תניא כוותיה דרבי יוחנן: תניא כוותיה דרב יהודה: 'בית שמאי אומרים: שתי שורות על פני כל המרתף, ו'שתי שורות' שאמרו - מן הארץ ועד שמי קורה; תניא כוותיה דרבי יוחנן: 'שתי שורות על פני כל המרתף, חיצונה רואה את הפתח ועליונה רואה את הקורה (דהיינו כל גג השורות); שלפנים הימנה (של חיצונה) ושלמטה הימנה (של עליונה) אין צריך בדיקה.

בית הלל אומרים: שתי שורות החיצונות שהן העליונות: (מתניתין קא נסיב);

אמר רב: עליונה ושלמטה הימנה (האי 'עליונה' - לא כל גג השורות באורך המרתף קאמר, כדאמר רבי יוחנן אליבא דבית שמאי, אלא שורת חבית אחת על פני רוחב כל המרתף, ולא מן הארץ ועד הקורה, אלא אותה שורה הרואה את הפתח ואת הקורה, ושלמטה הימנה - ועוד שורת חבית אחת, למטה מן העליונה היא, משורה הזקופה כנגד הפתח; והאי פתח - לאו כנגדו ממש קאמר, אלא הכותל שהפתח בו קרי הכי);

ושמואל אמר: עליונה ושלפנים הימנה (בגג החבית בודק שתי שורות על פני כל המרתף).

מאי טעמא דרב (דלא בעי למימר עליונה ושלפנים הימנה כמשמעותיה דמתניתין, דהא מתניתין - 'עליונות' קתני)?

דייק 'חיצונות' (ואותה שלפנים - לאו חיצונה היא; וקא סבר רב דתנא דמתניתין - בחיצונות דק בלישניה, אבל בעליונות לא דק בלישניה);

והא 'עליונות' קתני?

למעוטי תתאי דתתייתא (כגון שלישית ושתחתייה).

ושמואל אמר: עליונה ושלפנים הימנה; מאי טעמא? - דייק

'עליונות' (והא של מטה - לאו עליונה היא);

והא חיצונה קתני?

למעוטי גוייאתא דגוייאתא.

רבי חייא תני כוותיה דרב, וכולהו תנאי תנו כוותיה דשמואל - והלכתא כוותיה דשמואל.

(פסחים ט, א)

משנה :

אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום (אין חוששין כשבדק זית זו ובא לבדוק זו שמא בתוך שבא לבדוק זו גיררה חולדה חמץ למקום הבדוק וצריכא לחזור ולבדוק), דאם כן (שבאת לחוש לכך - הרי גם) מחצר לחצר (יש לומר כך אני בדקתי קודם לחבירי ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מחצר חבירי לחצרי; ולא חצר ממנו קאמר אלא כל בתי החצר קרוי חצר) ומעיר לעיר - אין לדבר סוף.

גמרא :

טעמא דלא חזינא דשקל, הא חזינא דשקל (שהביאתו לכאן) - חיישינן (שמא עדיין הוא כאן) ובעי בדיקה (וצריך לבדוק)! ואמאי? נימא אכלתיה! מי לא תנן (במסכת אהלות [פ"ח מ"ז]): 'מדורות העכו"ם טמאים' (מפני שקוברין נפליהם בבתייהם והעכו"ם מטמאין במיתתן אף באהל לרבנן; ולרבי שמעון בן יוחי נמי, דאמר קברי העובדי כוכבים אינם מטמאין - במגע ומשא מודה הוא, דלא אימעוט אלא מטומאת אהל, דלא מקרו 'אדם' [שנאמר] [במדבר י"ט, ז] זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים); וכמה ישהה (העכו"ם) כמדור ויהא המדור צריך בדיקה (לכשיצא העכו"ם וירצה ישראל לדור בו)? - ארבעים יום (כדי יצירת הולד), ואף על פי שאין לו אשה (לפי שחשוד הוא על הזנות) [עד כאן הלשון דומה משנה שבידינו; וההמשך במשניות: ואם היה עבד או אשה משמרים אותו - אינו צריך בדיקה]; וכל מקום שחולדה וחזיר יכולין להלוך אין צריך בדיקה (שאם הושלך שם - חטטוהו ואכלוהו).

אמר רבי זירא: לא קשיא, הא (דאהלות) - בבשר, והא בלחם: בבשר (הלכך ודאי אכלוהו, ד) לא משיירא, בלחם משיירא. אמר רבא: האי מאי? בשלמא התם (כלומר: מאי קשיא? אי נמי אורחא דמשיירא בבישרא - ליכא לן למיחש התם מידי, דהתם - חששא בעלמא הוא) אימור הוא אימור לא הוה (הלכך היכא דשכיחא חולדה - תלינן לקולא ואמרין): ואם תמצא לומר הוה - אימור אכלתיה (וספק אכילה יכול להוציאנו מידי ספק השלכה), אבל הכא (גבי חמץ, דקשיא לך היכא דחזינן דגררה) - דודאי דחזינא דשקל - מי יימר דאכלתיה? הוי ספק (ביעור) וודאי (ודאי חמץ היה כאן), ואין ספק מוציא מידי ודאי (ואין ספק היתר מוציא את הבית הזה מידי ודאי איסור)!

ואין ספק מוציא מידי ודאי? והא תניא [דומה לתוספתא [ליברמן] דמאי פ"ו ה"ח, מעשר שני פ"ג ה"ט, ועוד]: 'חבר שמת והניח מגורה (גורן) מליאה פירות, ואפילו הן בני יומן (דנכרין הן שהיום נתמרחו) - הרי הן בחזקת מתוקנין', והא הכא דודאי טבילי הני פירי (דכיון דממורחין הן והרי הן בבית: דכל 'מגורה' - בבית היא; ודאי טבילי, דהא נגמרה מלאכתן וראו פני הבית וחל שם 'טבל' עליהן משעה שראה פני הבית), וספק מעושרין וספק לא מעושרין (ספק עישרן חבר זה ספק לא עישרן), וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי (ואתי ספק זה ומוציא פירות הללו מידי ודאי טבל, משום דרוב חברים מעשרין הם מיד קודם שיניחם מתחת ידו)!

התם ודאי וודאי הוא, דודאי מעשרי (כי היכי דפשיטא לן דטבילי מעיקרא - הכי נמי פשיטא לן דעשרינהו, ואין גמגום והילוך אחר הרוב בדבר, אלא חזקה ודאי על כל החברים), כדרכי חנינא חוזאה, דאמר רבי חנינא חוזאה: חזקה על חבר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן; צצצ

ואי בעית אימא: ספק וספק הוא, דילמא מעיקרא אימור דלא טבילי (כי היכי דמספקא לן אי עשרינהו אי לא עשרינהו - הכי נמי איכא לספוקי אי חל עליהו שם טבל מעולם אי לא, ומעיקרא אימור לא טבול), (ואף על פי שהן ממורחין ובתוך הבית אימור עבד להו) כרבי אושעיא, דאמר רבי אושעיא: מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר (שהכניסה לבית במוץ שלה ואחר כך דש וממרה, וחובת הטבל חלה בראיית פני הבית [בבבא מציעא ב'השוכר' (דף פח, ב)] - וזה, בראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתן לחול עליו שם 'טבל', וכשגמר מלאכתן - כבר בתוך הבית הוא ואין אלו 'פני הבית' אלא כשנכנס דרך פתחים, כדתניא: 'חסידי הראשונים היו מכניסים פירותיהן דרך טרקטון כדי לחייב במעשר, עכשיו מכניסין דרך גגות דרך חצרות וקרפופות לבית כדי לפוטרו' [הלכך לא חייל עליהו שם טבל, ומותר הירוש הזה לאוכלן אכילת קבע, ולא תימא 'נהי דלא חייל עליהו טיבלא לאכילת עראי, אכילת קבע מיהא ליתסרו': דהא דמיתסרא אכילת קבע קודם קביעות גורן וגמר מלאכה - מדרבנן הוא, וגבי איסור דרבנן סמכינן אחזקת חבר שעישורן]

כדי שתהא בהמתו אוכלת ואפילו קבע: דכל זמן שאין שם גורנו של טבל עליו - אינו אוסר באכילת עראי, וכל אכילת בהמה - לא גזרו עלה משום אכילת קבע, דתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) 'מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופסור מן המעשרות עד שימרח' אבל למאכל אדם - נהי דלא טביל מדאורייתא - מיהו אפילו קודם מירוח אסור לאכול קבע בכולי גמרא).

ואין ספק מוציא מידי ודאי? והתניא: 'אמר רבי יהודה: מעשה כשפחתו של מציק אחד כרימון (איניש אלמא, וישראל הוה) שהטילה נפל לבור

(פסחים ט, ב)

ובא כהן והציץ בו (על שפת הבור) לידע אם זכר הוא אם נקבה היא (וכהן קרוב או מבני הבית היה, ושלחוהו שם להגיד לאמו מה טיבו ותבחין בין טומאת וטהרת זכר לימי טומאת וטהרת נקבה, ולא נזכר אותו כהן על אזהרת לנפש לא יטמא [ויקרא כא,א] והציץ בו בבור, והנפל לא ראה), ובא מעשה לפני חכמים וטיהרוהו (ממאהיל על המת) מפני שחולדה וברדלס מצויין שם (וסתם חור חולדה וברדלס פותח טפח הוא, וגירוהו לחורן, ולא האהיל), והא הכא דודאי הטילה וספק גירוהו וספק לא גירוהו ההיא שעתא, וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי! לא תימא 'שהטילה נפל לבור' אלא אימא 'שהפילה כמין נפל לבור' והוי ספק וספק.

והא 'לידע אם זכר הוא אם נקבה היא' קתני? הכי קאמר: 'לידע אם רוח הפילה (שפיר מלא רוח) אם נפל הפילה; ואם תמצא לומר נפל הפילה - לידע אם זכר הוא ואם נקבה היא (כלומר: לכל אלה הוצרך שמא רוח הוא ואגיד [שהבודק הכהן יגיד שהיה רוח] ואין כאן לא טומאת זכר ולא טומאת נקבה, ואם אראה שהוא וולד - צריכני לראות אם זכר אם נקבה)';

ואיבעית אימא: התם ודאי ודאי הוא: כיון דחולדה וברדלס (אלנמ"ס פוטויש"י) מצויין שם - ודאי גירוהו: בההיא שעתא נהי דשירי משיירא - מיגרר מיהת ודאי גיררום בההיא שעתא! >לישנא אחרינא: נהי 'דודאי אכלום' לא אמרינן, 'ודאי גירוהו לחוריהו' אמרינן. < (מוחזקין הן בכך, ולא דמי למתניתין דקתני הא חזינא חיישין, דנהי דודאי אכלה לא אמר, אבל גירוהו לחור שלהן אמר.)

ומי אמרינן 'אין חוששין שמא גררה חולדה'? והא קתני סיפא: 'מה שמשייר' (אחר בדיקה, מאכילתו) יניחנו בצנעה שלא יהא צריך בדיקה אחריו!?

אמר אביי: לא קשיא: הא בארבעה עשר, הא בשלשה עשר: בשלשה עשר - דשכיח ריפתא בכולהו בתי - לא מצנעא; בארבעה עשר דלא שכיח ריפתא בכולהו בתי - מצנעא (רישא דקתני 'אין חוששין' - בבודק בשלשה עשר, שמצוי פת הרבה לחולדה בתוך הבתים, ואינה חוששת לשייר, וסיפא בהדיא תנן בה ב"ד, וכיון דלא חזיא החולדה פת הרבה בבתיים כמות שהיא רגילה - משיירא)!

אמר רבא: וכי חולדה - נביאה היא, דידעא דהאידינא ארביסר ולא אפי עד לאורתא ומשיירא ומטמרא (לתת לב על כך ולראות את הנולד ויודעת שלא יאפר עוד היום)?

אלא אמר רבא: מה שמשייר - יניחנו בצנעה שמא תטול חולדה בפנינו (והיכא דחזינן על כרחין חיישין) ויהא צריך בדיקה אחריו. תניא כוותיה דרבא: 'הרועה לאכול חמץ אחר בדיקה, כיצד יעשה? - מה שמשייר יניחנו בצנעה שלא תבוא חולדה ותיטול בפנינו ויהא צריך בדיקה אחריו'.

רב מרי אמר: גזירה שמא יניח עשר וימצא תשע (דהכא ודאי איכא למיחש, דהא מוכחא מילתא שנטלה פרוסה אחת).

(פיסקי הלכות ה:)

1. תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ, ואתא עכבר ושקל (ונכנס לבית בפנינו) ולא ידעינן אי מצה שקל אי חמץ שקל (וכיון דחזינא - צריכין אנו לבדוק) - היינו תשע חנויות (דקיימא לן בהו לקמיה דכל קבוע שנטלו ממקום קבוע - אין הולכין בו אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על מחצה, וספק איסורא לחומרא);

2. פירש (פרוסה מאחת מן הציבורין לאחת מן הזויות ולא ידענא מהי מינייהו פירש) ואתא עכבר ושקל (ונכנס לבית) - היינו סיפא (דמתני' דתשע חנויות: דהיכא דלא לקחו במקום קבועו - הולכין בו אחר הרוב);

דתניא: 'תשע חנויות, כולן מוכרין בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן (בתוך החנות) ואינו יודע מאיזה מהן לקח - ספיקו אסור' (דכל קבוע כמחצה על מחצה נידון, דנפקא לן מן וארבו וקם עליו [דבריס יטיא] [בפרק בתרא דיומא (פד,ב) ובפרק קמא דכתובות (טו,א)]); ובנמצא (בשר הנמצא בקרקע בין החנויות) - הלך אחר הרוב (דכל דפריש מרובה פריש: דכיון דפריש - אין כאן תורת קבוע)'.
 3. שני ציבורין: אחד של מצה ואחד של חמץ, ולפניהם שני בתיים: אחד בדוק ואחד שאינו בדוק, ואתו שני עכברים: אחד שקל מצה ואחד שקל חמץ, ולא ידעינן הי להאי עייל והי להאי עייל - היינו שתי קופות (דבר זה אנו יכולין ללמדו ממשנת שתי קופות דתלינן לקולא), דתניא [תוספתא תרומות פ"ו ה"ח [ליברמן]]: 'שתי קופות: אחת של חולין ואחת של תרומה,

ולפניהם שני סאין (של פירות): אחד של חולין ואחד של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו (הסאין לתוך אלו הקופות, וידוע לנו שהאחד נפל בזו ואחד בזו, ואין ידוע אי זה בזו ואי זה בזו) - מותרין (פירות של קופות החולין מותרין לזר כבתחלה אפילו אין בקופה כדי להעלות הסאה באחד ומאה), שאני אומר [בתוספתא לפנינו: הריני אומר]: חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה' (אלמא תלינן לקולא: היתר בהיתר ואיסור באיסור, ואף על גב דאיכא למימר איפכא - הכא נמי לקולא תלינן, ואמרינן החמץ נכנס לשאינו בדוק והמצה לבדוק) אימור דאמרינן 'שאני אומר'

(פסחים י, א) בתרומה דרבנן (בזמן הזה), בחמץ דאורייתא מי אמרינן? אטו בדיקת חמץ דאורייתא? - דרבנן היא, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה;

4. צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים בדוקין, ואתא עכבר ושקל, ולא ידעינן אי להאי על אי להאי על (אי מצרכין בדיקה לתרויהו אי לא) - היינו שני שבילין (מהא דתנן גבי שני שבילין מצינו למיפשט), דתנן [טהרות פ"ה מ"ה]: 'שני שבילין, אחד טמא (קבר מוטל בו לרחבו וממלא את כולו ואין עובר בו שלא יאהיל) ואחד טהור, והלך באחד מהן ועשה טהרות (נגע בטהרות אחר כך), ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות (יודעין הן שבשביל שהלך זה לא הלך זה דהשתא ודאי אחד מהן טמא), רבי יהודה אומר: אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (כל אחד לחכם ספקו בפני עצמו) - טהורין (ואין בית דין יכול לטמא, כדקיימא לן בספק טומאה ברשות הרבים - ספקו טהור); שניהן בבת אחת - טמאין (ואם באו בבת אחת, הואיל ובהוראה אחת יש לנו לומר טמאין או טהורין - אי אפשר לנו לומר להם "טהורים אתם", שהרי האחד ודאי טמא); רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאין.' אמר רבא, ואיתימא רבי יוחנן: בבת אחת - דברי הכל טמאין; בזה אחר זה (אף על פי שכל אחד אומר לפנינו "כך היה המעשה שלי ושל חבירי, אבל אני נשאל אלא על עצמי: מה תהא עלי") - דברי הכל טהורין; לא נחלקו אלא בבא להשאל עליו ועל חבירו ("מה תהא על שנינו"): רבי יוסי מדמי ליה לבת אחת (ואף על פי שאין שניהן לפניך - צריך אתה הוראה אחת לשניהן: או "טמאין אתם" או "טהורין אתם", והרי אין אתה יכול לומר "טהורין אתם"), ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה (הואיל ואין כאן שואל אלא אחד - משיבין לו "טהור אתה", שהרי ספק ביאה הוא, ומעצמו יבין שאף חבירו כמוהו; אבל כששניהן שואלין בתוך כדי דיבור - צריך אתה להשיב לשניהן כאחד; וגבי בתים נמי: אם באו לשאול זה לעצמו וזה בפני עצמו - אמרינן ליה לכל חד "אי אתה צריך לבדוק": דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא ואמרינן ספקו מותר, ואי בבת אחת באו שניהן - צריכין בדיקה);

5. ספק על ספק לא על (ראה עכבר שנטל חמץ בחצר והבית בדוק, ואין ידוע אם נכנס או לא נכנס) - היינו בקעה, ובפלוגתא דר"א ורבנן, דתנן [דומה לטהרות פ"ו מ"ה]: 'הנכנס לבקעה (הרבה שדות הסמוכים יחד קרי 'בקעה') בימות הגשמים וטומאה בשדה פלונית (כלומר: באחת השדות, ויודעין אנו באיזו היא, וכל שדה ושדה מסויימת במצריה), ואמר אחד "הלכתי במקום הלז (בבקעה זו) ואיני יודע אם נכנסתי באותה שדה ואם לא נכנסתי" (בימות הגשמים הוא בקעה רשות היחיד לטומאה, מפני שכבר צמח הזרע ואין רשות לכל אדם ליכנס לה, וקיימא לן ספק טומאה ברשות היחיד - ספקו טמא): ר"א [במשניות: רבי אלעזר; וכן כתבו תוספות בבא בתרא נה, ב ד"ה רבי אליעזר מטהר] מטהר וחכמים מטמאין (דהויא ליה ספק טומאה ברשות היחיד) [עד כאן במשנה], [מכאן - בסוף משנה ד] שהיה ר"א אומר: ספק ביאה טהור ספק מגע טומאה טמא (ור"א לא חשיב לה ספק טומאה אלא אם כן נכנס לשדה אבל אינו יודע אם האהיל אם לא, אבל השתא הוה ליה ספק ספיקא וגבי בתים אפילו רבנן מודו דכיון דבדיקת חמץ דרבנן - תלינן לקולא);

6. על (העכבר נכנס לבית לפנינו) ובדק (בעל הבית אחריו) ולא אשכח - פלוגתא דרבי מאיר ורבנן, דתנן (במסכת נדה פ"ט מ"ה): ' (גל טמא שנתערב עם שני גליון טהורין בדקו אחד מהן ונמצא טהור הוא טהור ושנים טמאים שנים ומצאן טהורין הן טהורין והשלישי טמא שלשתן ומצאן טהורים כולן טמאים ש) היה רבי מאיר אומר: כל דבר שבחזקת טומאה - לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך הטומאה היכן היא; וחכמים אומרים: בודק (בקרע וחופר) עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה (שלא זזה ממקומה לעולם, ואם לא מצא - תולין ואומרים "בא עורב ונטלה, בא עכבר ונטלה") ' (וגבי בדיקת חמץ אפילו לרבי מאיר אמרינן "עכבר אכלה", דבדיקת חמץ דרבנן);

7. על (נכנס העכבר בפנינו) ובדק (בעל הבית אחריו) ואשכח (פרוסה, ואינו יודע אם זו היא אם לאו) - פלוגתא דרבי ורבנן שמעון בן גמליאל, דתניא: 'שדה

שנאבד בה קבר (אין ידוע היכן מקומו) - הנכנס לתוכה טמא; נמצא בה קבר (לאחר זמן ואין ידוע אי זהו קבר האבוד בה) - הנכנס לתוכה טהור, שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא - דברי רבי; רבן שמעון בן גמליאל אומר: תיבדק כל השדה כולה. ';

8. הניח תשע ומצא עשר - פלוגתא דרבי ורבנן, דתניא: 'הניח מנה (של מעשר שני) ומצא מאתיים, חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה (ומביא סלעים בשוה מנה, ואומר: "כל מקום שהן מעות מעשר שני - הרי הן מחוללים על הסלעים הללו", ומעלה הסלעים לירושלים) - דברי רבי, וחכמים אומרים: הכל חולין (שהמנה נטל ואלו הובאו אחרי כן) ' (וגבי חמץ נמי לרבנן התשע שהניח אינן כאן, וצריך לבדוק כל הבית שמא גררום חולדות, והעשר הנמצאות - איש אחר הביאן כאן) ;

9. הניח עשר ומצא תשע - היינו סיפא (לדבי דאמר: זה הנמצא זהו אחד מן הראשונים) דתניא: 'הניח מאתיים ומצא מנה - מנה מונח ומנה מוטל - דברי רבי, וחכמים אומרים: הכל חולין ' (הכא נמי אין צריך לבדוק ולחזור אלא על הפרוטה האבודה; ולרבנן צריך לחזור אחר כולן שאין כאן אחד מן הראשונים) ;

(פסחים י, ב)

10. הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת - פלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן, דתניא: 'קרדום שאבד בבית - הבית טמא (כל כלי הבית טמאין), שאני אומר אדם טמא נכנס לשם (ומשמש בכל כלי הבית) ונטלו; רבן שמעון בן גמליאל אומר: הבית טהור, שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית האחרת ושכח. ';

זוית מאן דכר שמיה (פתח באבד' וסיים בנמצא בזוית אחרת) ! ?

חסורי מחסרא והכי קתני: קרדום שאבד בבית הבית - טמא, שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו (ולקחו לאבוד) ; (וגבי מצא בזוית אחרת) - או שהניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת הבית טמא, שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת; רבן שמעון בן גמליאל אומר: הבית טהור, שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית זו ושכח' (וגבי חמץ נמי: לרבנן חוששין שמא עכבר עשה, וכיון דחוששין לעכבר - יש לחוש נמי לא זהו אלא אחר; ולרבנן שמעון תולין באדם עצמו שהוא עשה ושכח, ואין צריך בדיקה) .

אמר רבא: עכבר נכנס וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירוורין צריך בדיקה (ואין תולין הככר בו) מפני שאין דרכו של עכבר לפרו (ולא זהו ככר שהכניס העכבר) .

ואמר רבא: תינוק נכנס וככר בידו, ונכנס אחריו ומצא פירוורין - אין צריך בדיקה, מפני שדרכו של תינוק לפרו.

בעי רבא: עכבר נכנס וככר בפיו, ועכבר יוצא וככר בפיו - מהו? מי אמרינן היינו האי דעל והיינו האי דנפק? או דילמא אחרינא הוא?

אם תמצא לומר היינו האי דעל והיינו האי דנפק (דאי פשטת ליה דחיישין דילמא אחרינא הואי - תו לא צריכנא למיבעי שחור ולבן; אבל אי פשטת ליה דלא חיישין - אכתי שחור ולבן מיבעיא לן): עכבר לבן נכנס וככר בפיו ועכבר שחור יוצא וככר בפיו - מהו? האי ודאי אחרינא הוא? או דילמא ארמויי ארמיה מיניה (השליכו ממנו ונטלו הוא; וחבירו בחגיגה (דף טו, ב) 'אי נקטיה ביד מאן מרמי ליה מן ידי') ?

ואם תימצי לומר עכברים לא שקלי מהדדי, עכבר נכנס וככר בפיו וחולדה יוצאה וככר בפיה - מהו? חולדה ודאי מעכבר שקלתיה? או דילמא אחרינא הוא: דאם איתא דמעכבר שקלתיה - עכבר בפיה הוה משתכח (את העכבר עצמו היה מביא) !

ואם תימצי לומר אם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח, עכבר נכנס וככר בפיו וחולדה יוצאה (כשנכנס בו לבדוק) וככר ועכבר בפי חולדה (ככר מכאן ועכבר מכאן) - מהו? הכא ודאי איהו הוא? או דילמא אם איתא דאיהו ניהו - ככר בפי עכבר משתכח הוה בעי אישתכוחי? או דילמא משום ביעתותא הוא נפל ושקלתיה? תיקו.

בעי רבא: ככר בשמי קורה, צריך סולם להורידה או אין צריך?:
מי אמרין כולי האי לא אטרחוהו רבנן, כיון דלא נחית מנפשיה
- לא אתי למיכלה? או דילמא זימנין דנפל ואתי למיכלה?
ואם תמצי לומר זימנין דנפל ואתי למיכלה, ככר בבור, צריך
סולם להעלותה או אין צריך? הכא ודאי דלא עבידא דסלקה מנפשה
- או דילמא זימנין דנחית למעבד צורכיה ואתי למיכליה?
אם תימצי לומר זימנין דנחית לצורכיה ואתי למיכלה, ככר בפי
נחש (בעיא באנפי נפשה היא ולא דמי להנך דלעיל, ולא גרסינן 'אם תימצי לומר') צריך חבר
להוציא או אין צריך? בגופיה אטרחוהו רבנן, בממוניה (לשכור חבר)
לא אטרחוהו רבנן (ויבטל בלבן) - או דילמא לא שנא?
תיקו.

משנה:

רבי יהודה אומר: בודקין אור י"ד, ובי"ד שחרית, ובשעת
הביעור;
וחכמים אומרים: לא בדק אור י"ד - יבדוק בי"ד; לא בדק בי"ד -
יבדוק בתוך המועד (בשעה ששית שהוא מועד הביעור); לא בדק בתוך המועד -
יבדוק לאחר המועד (משש שעות ולמעלה עד שתחשך);
ומה שמשיר יניחנו בצינעא כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו.

גמרא:

מאי טעמא דרבי יהודה?
רב חסדא ורבה בר רב הונא, דאמרי תרוייהו: כנגד שלש השבתות
שבתורה (שלש לשונות של השבתה: ראיה, מציאה, והשבתה):
(שמות יג, ט) [מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר [בכל גבלך];
(שמות יב, ט) [שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם] [כי כל אכל מחמץ ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר
ובאזרח הארץ];
(שמות יב, ט) [שבעת ימים מצות תאכלו] אף ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם [כי כל אכל חמץ ונקרתה
הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי];
מתיב רב יוסף: 'רבי יהודה אומר: כל שלא בדק בשלשה פרקים
הללו - שוב אינו בודק' אלמא במכאן ואילך הוא דפליגי (ולאו במידי
אחרת: דדבי יהודה לא מצריך שלש בדיקות, אלא הכי קאמר: או אור לארבעה עשר או שחרית או בשעה
ששית, ורבנן אמרי: אם לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחריו) !
מר זוטרא מתני הכי (בהדיא באחד משלשה פרקים): מתיב רב יוסף: 'רבי
יהודה אומר: כל שלא בדק באחד משלשה פרקים הללו שוב אינו
בודק', אלמא בשוב אינו בודק - הוא דפליגי!! - אלא רבי יהודה
נמי אם לא בדק קאמר, והכא בהא קמיפלגי: מר סבר מקמי איסורא
- אין, בתר איסורא - לא: גזירה דילמא (אידי דעסיק ביה) אתי למיכל
מיניה! ורבנן סברי לא גזרינן.
ומי גזר רבי יהודה דילמא אתי למיכל מיניה? והא תנן [מנחות פ"ה מ"ה]:
'משקרב העומר (בו ביום) יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים שהם מלאים
קמח וקלי (מן החדש למכור וקודם י"ט נקטף ונטחן ונתייבש הקלי בתנור)

(פסחים יא, א)

(פסחים יא, א)

שלא כרצון חכמים - דברי רבי מאיר (דאיכא למיגזר דילמא כי מעסקי ביה אתי
למיכל מיניה); רבי יהודה אומר: ברצון חכמים היו עושין! ולא קא
גזר רבי יהודה דילמא אתי למיכל מיניה!
אמר רבא: שאני חדש: מתוך שלא התרת לו (קצירה בדרך כל השנה) אלא על
ידי קטוף (בידים קוטפין המלילות מן הקרקע - דהא אסור לקצור לפני העומר, דכתיב (ויקרא כג, ע"ב)
ראשית קצירכם אל הפה) שהוא תחלה לקצירה) - הוא זכור (את איסור החדש על ידי שינוי
המעשה ולא אתי למיכל).

אמר ליה אביי: תינח בשעת קטיפה, טחינה והרקדה מאי איכא
למימר (שהרי 'קמח' תנינא, דהיה בידים וכשטחנהו והרקידוהו - איזה שינוי היה שם דלא ליתי למיתב
לפומיה ההיא שעתא)?

(ומשנין): **הא - לא קשיא: טחינה - ברחיא דיד** (לא היו טוחנין אותו ברחים של מים אלא ברחים של יד דהוי שינוי לזכרון), **הרקדה - על גבי נפה** (לצד תחתון של נפה הופך הנפה על פניה) !

אלא הא, דתנן [במנחות פ"י מ"ח] **'קוצרין בית השלחים** (כדרך חול קודם לעומר) **ושבעמקים** (תבואה הגדילה בין העמקים) **אבל לא גודשין** (וטעמא מפרש התם: כתוב אחד אומר וקצרתם את קצירה והבאתם אלמא מותר לקצור קודם לעומר, וכתוב אחד אומר עמר ראשית קצירכם דמשמע שהוא קודם לכל קציר (שני חלקים מפסוק י בויקרא כג), הא כיצד? - ממקום שאתה מביא עומר אי אתה קוצר קודם לו, וממקום שאי אתה מביא עומר - אתה קוצר; ותנן בפרק 'כל הקרבנות' (מנחות פ"ח דף פה,א, ושם) אין מביאין סולת למנחה לא מבית הזבלין ולא מבית השלחין ולא מבית העמקים, מפני שתבואה שלהן אינה מן המובחר), **ואוקימנא כרבי יהודה - מאי איכא למימר** (הא ליכא התם שינוייא דהא קוצרין קתני ובמגל, ולא גזרינן דילמא אתי למיכל, ואוקמיה לההיא כרבי יהודה במסכת מנחות בפרק רבי ישמעאל (דף ע"א,א) מדקתני סיפא 'אנשי יריחו קוצרין לפני העומר כו' ולא מיחו בידם חכמים', ואמרין: מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו? - רבי יהודה) ! ?

אלא אמר אביי: חדש בדיל מיניה (שהרי לא הורגלו לאוכלו כל השנה ואין למודין לפשוט יד להושיט לפיהם), **חמץ לא בדיל מיניה** (אבל חמץ למודין הן בכך כל השנה). **אמר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא** (בתמיה: דלא משנית אלא לרבי יהודה - והא דרבנן נמי קשיא: דבמתניתין לא גזרינן, והתם קתני **שלא ברצון חכמים** דמשמע דגזר רבי מאיר, דהוא מבני פלוגתיה, דילמא אתי למיכל) ?

דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא - כדשנינן; דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא: (אף על גב דבעלמא גזרינן בדבר שעסוק בו שלא יושיט לפיו, הכא - בבדיקת חמץ - ליכא למיגזר, ד) **הוא עצמו** (כל עסקו זה בחמץ אינו אלא) **מחזר עליו לשורפו** (אין לך זכרון לאיסור גדול מזה), **מיכל קאכיל מיניה** (בתמיה) !!

רב אשי אמר: דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא: 'קמח וקלי' **תנן** (ואין אלו ראויין לאכילה).

הא דרב אשי - כדותא היא: התינח מקלי (לאחר שנתייבש בתנור) **ואילך** (אין ראוי לאכול), **מעיקרא** (בעודו רך בקליות קודם שיתייבש) **עד קלי מאי איכא למימר? וכי תימא 'זכור הוא** (על ידי קיטוף', **כדרבא** (כדשני רבא לעיל), **אלא 'קוצרין בית השלחין ושבעמקים'** (דליכא קיטוף) **ואוקימנא כרבי יהודה, מאי איכא למימר? אלא דרב אשי כדותא היא** (וטעמא דרבי יהודה משום דבדילי מיניה, וחמץ לא בדיל מיניה: שרגיל בו כל שעה).

וכל היכא דלא בדיל מיניה, מי גזר רבי יהודה? והתנן: 'לא יקוב אדם שפופרת של כיצה וימלאנה שמן ויתננה בצד הנר (כל נר שבגמרא היינו הכלי קרוייש"ל) **כשכיל שתהא מנטפת** (טיפין דקות כשהפתילה מבערת), **ואפילו היא של חרס** (אותה שפופרת, דמאיסא - אפילו הכי אסור דילמא אתי למיכל מינה, ותניא: **הנותן שמן לנר - חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו - חייב משום מכבה'**), **ורבי יהודה מתייר** (ואף על גב דשמן הכל תדירין בו) ! ? (ודרבנן אדרבנן ליכא לאקשווי, דהא אוקימנא טעמא בחמץ משום דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו); **התם משום חומרא דשבת מבדל בדילי.**

ורמי דשבת אשבת, דתניא: 'חבל דלי שנפסק - לא יהא קושרו (דהוי קשר של קיימא; קשר של קיימא שהוא עשוי שלא להתירו לעולם - הוי אב מלאכה [במסכת שבת פ"ז]) **אלא עונכו** (ולא גזרינן עניבה אטו קשירה); **דבי יהודה אומר: כורך עליו** (כריכה בעלמא) **פונדא** (אזור חלל) **או פסקיא** (פיישל"א שכורכין סביבות שוקיים) **ובלבד שלא יענכו** (גזירה משום קשירה הואיל ועסוק בכך) ! ?

קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא דרבנן (דשפופרת) **אדרבנן** (דחבל) ! ?

דרבנן אדרבנן לא קשיא: שמן בשמן מיחלף (זה בשמן דכל שנה מיחלף ואתי למיכליה), **עניבה בקשירה לא מיחלף; דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא: טעמא דרבי יהודה לאו משום דגזר עניבה אטו קשירה, אלא משום דקסבר עניבה גופה קשירה היא.**

ורמי רבנן אדרבנן, דתנן: 'קושרין דלי בפסקיא (דלאו קשר שעשוי להתקיים הוא, דאינו מפסיד פסיקיא שלו בכך) **אבל לא בחבל** (שמא יניחנו שם עולמית), **ורבי יהודה מתייר** ! ?

חבל דמאי: אילימא חבל דעלמא (שתשמישו לכך ואיכא למיחש שמא יניחנו שם), **'ורבי יהודה מתייר' ? קשר של קיימא הוא? דודאי אתי לבטולי ?** **אלא פשיטא דגרדי** (חבל דגרדי, שאינו ראוי למילוי מים תמיד), **וגזרו רבנן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא** (ורבי יהודה מתיר ולא גזר גבי שבת, כדאוקימנא טעמא: דמשום חומרא דשבת פרשי אינשי מאיסורא דיליה ונכריין הן, אבל דרבנן דהכא אדרבנן דעניבה קשיא) !

(ומשנין): **אין**: חבל בחבל מיחלף, עניבה בקשירה לא מיחלפא. (והשתא איתרצו כולהו: דרבנן גזרו כל היכא דמיחלף בין בשבת בין בשאר איסורי, הילכך בתקדש לפני העומר גזרו, וכן בשפופרת, וכן בחבל; אבל בחמץ – לא, משום דמוזהר עליו לשורפו; ובעניבה נמי לא, משום דלא מיחלפא; ורבי יהודה גזר בכל מילי דלא בדילי מיניה, ובמידי דבדילי מיניה לא גזר, הילכך בחמץ – גזר, אבל בתקדש – בדילי מיניה; ובכל הנך דשבת, משום דבדילי מיניהו; ודקא מחמיר בעניבה – משום דקסבר היא גופא קשירה היא.)

וכל היכא דבדיל מיניה לא גזר רבי יהודה? והתניא: **'בכור** (בכור – אסור להטיל בו מום ואפילו לגרום, כדתניא: **'מום לא יהיה בו** [ויקרא כב, כא]; אין לי אלא שלא יטיל בו מום, מניין שלא יגרום לו? תלמוד לומר: **כל מום** [במסכת ביצה (דף כז, ב)]) **שאחזו דם** – **אפילו הוא מת** – **אין מקיזין לו דם** (אפילו במקום שאינו עושה בו מום דהיינו בכל מקום שבו אם אינו חותך ממנו עצם או פוגם שפתו או אזנו; וכל דבר שאינו חוזר לקדמותו הוי 'מום', אידך לא הוי 'מום'; וקא גזר רבי יהודה אטו מקום שעושה בו מום ואף על גב דקדשים הכל בדילין מהן; מחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה בתורת כהנים [נספרא אמור פרשתא ז הלכה ט"ז]), **דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים: יקיז ובלכד שלא יטיל בו מום'!** ?
התם, מתוך שאדם בהול

(פסחים יא, ב)

על ממונו (כהן זה בהול על הבכור שלא ימות), אמרינן אי שרית ליה במקום שאין עושין בו מום – אתי למעבד במקום שעושין בו מום.
ורבנן?

כל שכן (הואיל ובהול הוא) דאי לא שרית ליה כלל (אי לא שרית ליה במקום שאינו עושה בו מום) – אתי למעבד (עובר על דבריו ועושה, ושוב אין נזהר בין מקום מום לשלא במקום מום, דסבור שהכל שוה).

ומי אמרינן לרבי יהודה 'אדם בהול על ממונו'? והתנן [ביצה פ"ב מ"ח; עדויות פ"ג מ"ב]: **'רבי יהודה אומר: אין מקדשין (אשטרלי"ד) הבהמה ביום טוב מפני שהוא עושה חבורה, אבל מקדשין (כדפרשין: בכלי ששיניו גסות ואינו עושה חבורה, דחובל בבעלי חיים – אב מלאכה היא); וחכמים אומרים: אין מקדשין, אף אין מקדשין'; ותניא: 'איזהו 'קידור' ואיזהו 'קרצוף'? – קידור קטנים ועושין חבורה, 'קרצוף' גדולים ואין עושין חבורה' (קתני מיהת 'אבל מקדשין; אלמא לא גזר מתוך שאדם בהול, אי שרית ליה קרצוף – עביד קידור, לפי שהטיט מכחיש את הבהמה ומצערה)!**
התם, דאי שביק ליה – מיית, אמרינן 'אדם בהול על ממונו'; הכא, אי שביק ליה צערא בעלמא הוא – לא אמרינן אדם בהול על ממונו.
ורבי יהודה, מאי שנא גבי חמץ דגזר ומאי שנא גבי קרצוף דלא גזר?
לחם בלחם מיחלף, קידור בקרצוף לא מיחלף (ורבנן סברי מיחלף).

משנה:

רבי מאיר אומר: אוכלים כל חמש, ושורפין בתחלת שש (ואף על גב דכל שעה ששית מדאורייתא שריא, גזר רבנן עלה דילמא טעי וסבור על השביעית שהיא ששית; אבל אחמישית לא טעי למימר על השביעית שהיא חמישית, ומותר);
רבי יהודה אומר: אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש (ואינו אוכל, דטעי וסבור על שביעית שהיא חמישית, ומיהו לשרוף אינו צריך, ומאכיל לבהמתו; אבל ששית אף בהנאה אסור מדרבנן, גזירה משום שביעית), ושורפין בתחלת שש;
ועוד אמר רבי יהודה: (בכל ערב פסח) שתי חלות של תודה (של חמץ) פסולות (ובגמרא מפרש מאן פסלינהו) מונחות על גב האי צטבא (סטיו שהיה בהר הבית ששם מתקבצין ויושבים בני אדם והיו רואין אותן לסימן); כל זמן שמונחות – כל העם אוכלין; ניטלה אחת (בתחלת חמש בא שליח בית דין ונוטל האחת) – תולין, לא אוכלין ולא שורפין; ניטלו שתיהן – התחילו כל העם שורפין; רבן גמליאל אומר: חולין נאכלין כל ארבע, ותרומה כל חמש (דאסור להפסיד קדשים בידים כל זמן שיכול לאוכלן), ושורפין בתחלת שש (דהא ודאי רובא טעו בין שש לשבע).

גמרא:

תנן התם [סנהדרין פ"ה מ"ג]: '(הרג זה את הנפש, ו) אחד (מן העדים) **אומר "בשנים בחדש" ואחד אומר "בשלשה"** - עדותן קיימת (ובית דין היו בודקין אותו בשבע חקירות, כדלקמן, וכיון דהושוו שניהן לומר בשלישי או ברביעי - וכשבדקום איזה יום בחדש אמר זה בשני זה אמר בשלישי - שניהן על יום אחד העידו), (אלא) **שזה** (שאמר "בשנים בחדש") **יודע בעבורו של חדש** (שחודש שעבר מלא והוקבע ר"ח ביום שלשים ואחד) **וזו אינו יודע בעבורו של חדש** (וזה שאמר שלשה - סבור שהוקבע החדש ביום שלשים והואיל ויש טועין בכך אע"פ שמצוין אנו לחלק את עדותן כדי שתבטל להציל את הנפש אין בידינו כח לחלקו); **אחד אומר "בשלשה" ואחד אומר "בחמשה"** - עדותן בטלה (דבהא ליכא למטעי, וקרא כתיב (דברים יג, טו) וְדָרַשְׁתָּ וְחִקְרָתָּ [וְשָׁאַלְתָּ הִיטָב] וְהָגַתָּ אֶמֶת נֶכֶן שְׁתֵּהָא עֵדוּתָן מְכוּוֹנָה, ואי לא - לא קטלינן, והוא והן פטורים, דאין עדים נהרגין אלא על ידי הזמה); **אחד אומר "בשתי שעות" ואחד אומר "בשלש שעות"** - עדותן קיימת (דטועה אדם בכך); **אחד אומר "בשלש" ואחד אומר "בחמש"** - עדותן בטלה, **דברי רבי מאיר**; **רבי יהודה אומר: עדותן קיימת**; **אחד אומר "בחמש" ואחד אומר "בשבע"** - עדותן בטלה (אפילו לרבי יהודה), **שבחמש חמה במזרח** (של רקיע ויכול להבין על ידי הצל כשנותן ידו כנגד המזרח הוה הצל לצד מערב) **ובשבע חמה במערב** (והצל לצד מזרח) .

אמר אביי: כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר (כשתדקדק בדבריהם ותעמוד על מכונו - תמצא לדברי רבי מאיר דמקיים עדות ד"שנים" ו"שלש" ומבטל של "שלש" ושל "חמש") **אין אדם טועה ולא כלום, לדברי רבי יהודה** (דמקיים אף "שלש" ו"חמש") **אדם טועה חצי שעה:**

לדברי רבי מאיר אין אדם טועה ולא כלום (והטועה - שקרן הוא): (והאי דמקיים רבי מאיר עדות של "שתיים" ו"שלש" - משום ששניהם העידו על רגע אחד, ד) **מעשה כי הוה - במיפק תרתי ומעייל תלת** (ביציאתה של שניה כשהשלישית נכנסת ושניהן כך העידו), **והא דקאמר "שתיים" - בסוף שתיים, והא דקאמר "שלש" - בתחלת שלש;** (ולקמן פריך: מי יודע שכוונתו לכך היתה? דילמא האי דקאמר "שתיים" - בתחלת שתיים קאמר, ויש חילוק ביניהן! והואיל ולרבי מאיר אין תולין בטעות - הרי הן שקרנין!?)

לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה (תולין בטעות חצי שעה): (הילכך, כי אמר האי "בשלש" והאי "בחמש" - עדותן קיימת ד) **מעשה כי הוה - בפלגא דארבע הוה, והאי דקאמר "שלש" - בסוף שלש, וקטעי פלגא דשעתא לקמיה;** **והאי דקאמר "חמש" - בתחלת חמש, וקטעי פלגא דשעתא לאחריה** (וזה אמר בסוף שלש וזה בתחלת חמש, וכל אחד מהן טעה מן המעשה חצי שעה) ! (ולקמיה פריך ליה: היכי מהדרינן לצרופי עדותן? הוה לן למימר דהאי - בתחלת שלש קאמר, והאי - בסוף חמש קאמר, ויש חילוק גדול ביניהן, וכולי האי לא טעו, ותחלק עדותן ונציל את הנפשו!)

איכא דאמרי אמר אביי: כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אדם טועה משהו, לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו: **לדברי רבי מאיר אדם טועה משהו:** **מעשה כי הוה או בסוף שתיים הוה או בתחלת שלש, וחד מינייהו טועה משהו** (אם בסוף שתיים הוה, האי דקאמר "שלש" - בתחלת שלש, וקא טעי משהו; ואי בתחלת שלש, האי דקאמר "שתיים" - בסוף שתיים, וקא טעי משהו); **לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו:** **מעשה כי הוה או בסוף שלש או בתחלת חמש,**

(פסחים יב, א)

וחד מינייהו קטעי שעה ומשהו (והאי דאמר בתחילת חמש טעי שעה רביעית ומשהו של סוף שלש, אי נמי בתחילת חמש הוה והאי דאמר בסוף שלש - טעה שעה רביעית ומשהו).

אזל רב הונא בריה דרב יהודה, אמרה לשמעיתא (דאביי) קמיה דרבא, אמר (רבא): (וכי אפשר לומר שאין תולין טעות אלא משהו לרבי מאיר ושעה ומשהו לרבי יהודה? אם כן, היאך אתה מצרף עדותן? מי אמר לך שזה המקדים נתכוין לסוף השעה והמאחר נתכוין לתחילת השעה כדי לקרבן זה אצל זה ולצרף עדותן שלא תהא ביניהן אלא שיעור טעות האדם?) **ומה אילו דייקנין בהני סהדי** (לחלק עדותן, מצית למימר) **דהאי דקאמר "שלש" - בתחלת שלש, והאי דקאמר "חמש" - בסוף חמש** (ויש חילוק ביניהן שלש שעות חסר משהו, וכיון דאין אדם טועה כל כך - נחלקת עדותן), **והויא עדות מוכחשת ולא קטלינן** (ליה להאי), **ואנן ניקום ונקטיל** (ונקרב עדותן כדי שיהרג זה) **מספקא, ורחמנא אמר** [במדרש לה, כד-כה] **וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה [בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה] [פסוק כה] וְהִצִּילוּ הָעֵדָה [את הרצח מיד גאל הדם והשיבו אותו הַעֵדָה אֶל עֵיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשֹׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ] (וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרָצָח: דמחפשין לזכות! אלא ודאי מדקאמר עדותן קיימת - שמע מינה דסבירא להו דאפילו**

אתה מחלקן כמו אשר תוכל, ולומר שהמוקדם נתכוין לתחלת השעה והמאוחר לסופה - יש לך לתלות בטעות, ואינך יכול להכחישם, שאדם טועה בכל זאת) !

אלא אמר רבא: לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו (כל מה שאתה יכול לחלק את אלו שהיה מקיים עדותן, דהיינו שתי שעות חסר משהו, ומשום הכי עדותן קיימת: דכי נמי אמרת 'זה שאמר "שתיים" - בתחלת שתיים, וזה שאמר "שלש" - בסוף שלש, כל רגעים שבינתיים שאירע המעשה בהן יש לאלו לטעות ולומר כמו שאמרו), לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו:

לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו, מעשה כי הוה או בתחלת שתיים או בסוף שלש, וחד מינייהו קטעי שתי שעות חסר משהו (כלומר: לא מיבעיא אם היה המעשה בסוף שתיים או בתחילת שלש, דטעות מועטת הוא, דאי נמי נאמר האי בתחילת שתיים אין כאן טעות אלא שעה, והאי אי נמי אמר בסוף שלש אין כאן טעות אלא שעה, אלא אפילו הוה מעשה בתחילת שתיים והאי דאמר "שלש" - בסוף שלש, ויש כאן טעות שתי שעות חסר משהו - אפילו הכי אין כח לנו לבטלן, שאף בכך אדם טועה);

לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו (ובהאי ענינא דפרישית: דכי נמי מרחקת להו בכל היכולת - אכתי טעו בהכי, דהיינו שלש שעות חסר משהו) מעשה כי הוה או בתחלת שלש או בסוף חמש וחד מינייהו קטעי שלש שעות חסר משהו (כלומר: בכל מה שאתה יכול להרחיק, אפילו האחד אמר שבאותה שעה היה המעשה - אין עד הרחוק ממנו מוכחש, דטעו בהכי).

תנן [סנהדרין פ"ה מ"א]: 'היו כודקין אותו' (לעדי נפשות) כשבע חקירות (מקראי נפקא לן בסנהדרין בההוא פירקא (דף מ"א): 1. באיזו שבעה שמיטה: באיזו שמיטה של יובל שיש בו שבע שמיטות), 2. באיזו שנה (של שמיטה), 3. באיזה חדש (בשנה), 4. בכמה כחדש (בכמה ימים בחודש), 5. באיזה יום (באיזה יום בשבת: באחד בשבת, או בשני בשבת, או בשלישי בשבת, או אחד מן האחרים), 6. באיזו שעה, 7. באיזה מקום', ותנן [סנהדרין פ"ה מ"ב]: 'דקתני התם: מכירין אתם אותו? התריתם בו? במה הרגו, בסייף הרגו? או בארין הרגו? כליו שחורים או לבנים? וכל המרבה בבדיקות הרי זה משובח) מה בין חקירות (הנך שבע קמיתא) לבדיקות (אחרניתא)? חקירות, (באחת מהן ואפילו בשעות) אמר אחד מהן "איני יודע" - עדותן בטילה, בדיקות - אפילו שניהם אומרים "אין אנו יודעים" - עדותן קיימת' והוינן בה: מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות? ואמרינן: חקירות אמר אחד מהן "איני יודע" עדותן בטילה - דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה (דרחמנא אמר [דברים י"ח]: וְדָרְשׁוּ הַשְּׁפָטִים הַיָּטֵב וְהָרָע עַד שֶׁקָּרָא הָעֵד [שְׁקָר עָנָה בְּאֵחָיו] וגו' [פסוק יט] וְעִשְׂתֶּם לוֹ כְּאִשְׁרֵם לַעֲשׂוֹת וגו': עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוי עדות, ואי לא - לא; והזמה אינה אלא "עמנו הייתם באותו היום ובאותה שעה שאתם אומרים שראיתם עדות זו במקום זה הייתם עמנו במקום פלוני", וכי אמרי באחת מהן אפילו בחקירות דאיזו שעה "איני יודע" - שוב אינך יכול לומר לו "עמי היית באותה שעה"; ואי תימא אתה יכול להזימה על ידי היום - אם יבואו עדים ויאמרו "כל היום הייתם עמנו", מיהא בצרה להו תורת הזמה מן חקירות השעות, ורחמנא רבי שבע חקירות בגזרה שוה ד'היטב' 'היטב', בסנהדרין), בדיקות (כי אמרי "אין אנו יודעים") - עדות שאתה יכול להזימה היא (שאין ההזמה תלויה בהן, אלא בחקירות, דמה "עמנו הייתם" יש לומר בכלים שחורים או לבנים?); ואי אמרת טעי איניש כולי האי - חקירות דאיזו שעה נמי עדות שאי אתה יכול להזימה היא (נמי אין לך בה הזמה אפילו כי לא אמר "איני יודע", דהא כי אמר "בחמש" ואמרי ליה "בחמש עמנו היית"), דאמרי מטעי קטעינן (יכול לומר "בארבע היה אבל טעיתי")?

(ומשני): דיהבינן להו כולי טעותיהו (ואם יש מזמין כאן, יכולין להזים על ידי שעה וטעותה, ולומר לו "כל השעה וטעותה היית עמנו"): לרבי מאיר (דאמר אדם טועה שתי שעות) יהבינן להו (להני דשתיים ושלש) מתחילת שעה ראשונה עד סוף חמש (בין שניהן להאי דשתיים - יהבינן ליה שעה ראשונה ושניה ושלישית ורביעית, ולהאי דשלש יהבינן ליה עוד חמישית ותו לא, דכי אמרי ליה להאי דשתיים "בשניה עמנו היית", יש לומר "טעיתי שתי שעות לאחוריי, ומעשה היה בראשונה"; וכי אמרי ליה "ראשונה ושניה עמנו היית" יש לו לומר "טעיתי שתי שעות לפני שלישית ורביעית", ואי אמרי ליה "כל ארבע שעות עמנו היית" - הרי היום), ובדין הוא דנתיב להו מעיקרא טפי (ועוד היה לו לומר "מעשה היה קודם לראשונה שעה אחת"), אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי (ולבעל שלש נמי יהבינן לקמיה ראשונה ושניה ולבתריה יהבינן רביעית וחמישית, ואי מזמי ליה לכולהו חמש - הרי היום), ולרבי יהודה (דאמר אדם טועה שלש שעות) יהבינן להו (להנך דשלש וחמש דאיירי רבי יהודה בהן) מתחילת שעה ראשונה ועד סוף ששית (ולבעל שלש יהבינן לקמיה ראשונה ושניה), ובדין הוא דנתיב להו מעיקרא טפי

(פסחים יב, ב)

אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי (ולבתריה יהבין ליה רביעית חמישית וששית ולבעל חמש יהבין לקמיה רביעית ושלישית ושניה ולבתריה ששית), ובדין הוא דנתיב לקמיה טפי, אלא (הא פריש רבי יהודה בהדיא דבין חמש לשבע לא טעו) שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב (וכל הנך טעותא דיהבין להו - הני מילי לאצולינהו ולמפטרינהו מקטלא, אבל מכל מקום משעה כשהזם אחד מהן - באותה שעה לבדה, ובשל אחריה מיד בטלה העדות ואפילו לא הזם בטעות שלפניו, דהא כי אמרו ליה לבעל שלש "שלישית ורביעית וחמישית עמנו היית", והוצרך לומר "בשניה היה, אלא שטעיתי" - הרי נחלקה עדותו, שאם בשניה היה המעשה אין כאן אלא עד אחד, דהא חבירו אמר "בחמש", ובין שנייה לחמישית לא טעו).

תנן: 'רבי מאיר אומר: אוכלין כל חמש ושורפין בתחילת שש; רבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש, ושורפין בתחילת שש'; לאביי אליבא דרבי מאיר, דאמר 'אין אדם טועה ולא כלום' - ניכול כולה שית?! ולהך לישנא נמי דאמר 'אדם טועה משהו' - ניכול עד סוף שית (דהא מן התורה אינו אסור אלא משעברו שש, ורבנן למה הוא דעבוד הרחקה במידי דלא טעו אינשי ביה)!!

ואביי אליבא דרבי יהודה, דאמר 'אדם טועה חצי שעה' - ניכול עד פלגא דשית? ולהך לישנא נמי דאמרת 'אדם טועה שעה ומשהו' - ניכול עד סוף חמשיית?

אמר אביי: עדות מסורה לזריזים (אין אדם בא להעיד על הנפש אלא אם כן בקי בשעות, לפי שיודע הוא שסופו להדרש בדרישה וחקירה), (אבל) חמץ לכל מסור (חמץ על הכל מוטל, ושאינו בקי בשעות טועה בהן).

ורבא, אליבא דרבי מאיר דאמר 'אדם טועה שתי שעות חסר משהו', מתחילת חמש לא ניכול?

חמש - חמה במזרח, ושבע חמה במערב (וחמץ אינו אסור אלא בשבע ואין טעות בין חמש לשבע).

אי הכי - בשית נמי ניכול (דהא בשש עדיין לא נסתה חמה לצד מערב אלא באמצע הרקיע, וריחתה תחתיה בראש כל אדם, ואין צל נוטה לא לכאן ולא לכאן אלא תחתיו)!! אמר רב אדא בר אהבה: שית - יומא (חמה) בקרנתא קאי (באמצע הרקיע קרובה לנטות למזרח וקרובה לנטות למערב, ואין עומדין עליה). (ולהכי נקט לישנא 'דבי קרנתא' ולא נקט 'בי מיצע'): דדרום קאי, לפי שגלגל חמה שחמה סובבת בו - עגול הוא, ודבר עגול אין חילוק ארבע רוחות ניכר בו, ומזרחו מתענגל עד חצי דרומו וחצי צפונה, ומיחזי פלגי דרום בסוף מזרח וראש מערב; ורבא אליבא דרבי יהודה, דאמר 'אדם טועה שלש שעות חסר משהו', מתחילת ארבע לא ניכול (דהא טעי שש וחמש וארבע)?

(ומשני: חמש חמה במזרח ושבע חמה במערב (שמעינן ליה לרבי יהודה דאמר בין חמש לשבע לא טעו) - וכל שכן ארבע; אי הכי, בחמש נמי ניכול!!)

תרגמה אביי אליבא דרבא: עדות מסורה לזריזים (והילכך מודי בה רבי יהודה דלא טעו בין חמש לשבע), (אבל) חמץ לכל מסור (וטעו, מיהו כולי האי לא טעו, ואף על גב דטעו בין תחילת שלש לסוף חמש - דהיינו שלש שעות - לא טעו בין סוף ארבע לתחילת שבע לאסרינהו בארבע משום שבע אף על גב דאיכא בציר משלש, משום דאיכא היכירא בחמה).

ורבא אמר: לאו היינו טעמא דרבי יהודה (טעמא דרבי יהודה בחמץ - לאו משום טעותא היא, דלא טעו אינשי בין חמש לשבע, כדקאמר: חמש חמה במזרח כו'), אלא (והאי דקאמר תולין כל חמש -) רבי יהודה לטעמיה, דאמר (באיך פירקין (פ"ב מ"א, דף כא, א)) 'אין

ביעור חמץ אלא שריפה', ויהבו ליה רבנן שעה אחת ללקוט בה עצים (הילכך אסרו רבנן באכילתו כדי שיהא לו פנאי ללקט עצים בינתיים, ואי שרית ליה כל חמש - אינו נזכר, אבל עכשיו דתלי ליה - רמי אנפשיה ומדכר ללקט).

איתיביה רבינא לרבא: 'אמר רבי יהודה: אימתי (אני אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה)? - שלא בשעת ביעורו (בתחילת שש וכל שש, דאכתי מדאורייתא שרי), אבל בשעת ביעורו (בשבע - שהוא מוקדח מן התורה) - השכתו בכל דבר' (וטורח זה למה? - אם אין לו עצים ימתין עד שעת ביעורו, וישביתנו בכל דבר)!!

אלא אמר רבא: גזירה משום יום המעונן (שאין חמה זורחת ואין יכולין לבדוק בחמה).

אי הכי - אפילו בארבע שעות נמי לא ניכול?

אמר רב פפא: ארבע - זמן סעודה לכל היא (והכל בקיאים בה).

תנו רבנן: 'שעה ראשונה - מאכל לודים; שניה - מאכל ליסטיין (לודים ולסטים - רעבתנים הן, אלא שהליסטים נעורין כל הלילה וישנים שחרית שעה ראשונה ואוכלין בשניה); שלישית - מאכל יורשיין (לאו משום רעבתנות, אלא הואיל ולא עמלו בו);

רביעית - מאכל פועלין; חמישית - מאכל תלמידי חכמים; ששית - מאכל כל אדם' - והאמר רב פפא 'רביעית זמן סעודה לכל היא'!! אלא איפוך: 'רביעית - מאכל כל אדם, חמישית - מאכל פועלים, ששית - מאכל תלמידי חכמים, מכאן ואילך כזורק אבן לחמת'. אמר אביי: לא אמרן אלא דלא טעים מידי בצפרא, אבל טעים מידי בצפרא - לית לן בה.

אמר רב אשי: כמחלוקת (דרבי מאיר ורבי יהודה) בעדות (משום דלרבי יהודה טעי אינשי טפי) - כך מחלוקת בחמץ (משום דלרבי יהודה טעי אינשי טפי, ובין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה דלא מרחקי כולי טעותא, כדאמרן בעדות: למר שתי שעות ולמר שלש שעות). פשיטא! היינו הך דאמרינן!!

הא קא משמע לן: שינויי דשנינן - שינויא הוא (חמץ לכל מסור), ולא תימא (כי קשיא לך מתניתין דסנהדרין ומתניתין דהכא) 'תנאי היא' (אליבא דרבי מאיר ורבי יהודה: דתנא דמתניתין סבר: לרבי מאיר אדם טועה שעה אחת ולרבי יהודה אדם טועה שנים, ותנא דסנהדרין סבר: לרבי מאיר אדם טועה שנים ולרבי יהודה שלש) 'אלא ודאי כאותו מחלוקת של שם כך הוא כאן, אלא משום דחמץ לכל מסור הוא; אי נמי כי קשה לך לרבי יהודה דאמר התם 'אין טעות בין חמש לשבע משום חמה', והכא אמר 'טעו' - לא תימא תנאי היא אלא כטעמו שם כך טעמו כאן, אלא שהחמץ לכל מסור; אי נמי משום יום המעונן).

אמר רב שימי בר אשי: לא שנו (הך דסנהדרין) אלא בשעות (אלא שהעידו על השעות), אבל אחד אומר "קודם הנץ החמה" ואחד אומר "אחר הנץ החמה" (אבל הוציאו בפייהם שם "הנץ החמה") - עדותן בטילה (אין כאן טעות אלא כזב). פשיטא!

אלא 'אחד אומר "קודם הנץ החמה" ואחד אומר "בתוך הנץ החמה" (כשמתחיל הנץ) - עדותן בטילה. הא נמי פשיטא!! מהו דתימא תרוייהו חדא מילתא קאמרי, והא דקאמר

(פסחים יג, א)

"בתוך הנץ החמה" - בגילוייה הוה קאי, וזהרורי בעלמא הוא דחזא - קא משמע לן.

אמר רב נחמן אמר רב: הלכה כרבי יהודה (דתולין כל חמש). אמר ליה רבא לרב נחמן: ונימא מר 'הלכה כרבי מאיר' (דאוכלין כל חמש), דסתם לן תנא כוותיה, דתנן [פסחים פ"ב מ"א]: 'כל שעה שמות לאכול - מאכיל' (לבהמה לחיה ולעופות). (דמשמע: כשאנו מותר לאכול - אינו מאכיל, ואי רבי יהודה - הא איכא חמש דאינו אוכל ומאכיל! אלא רבי מאיר היא, דאמר אוכל עד תחלת שש, ומשעה שאינו אוכל אין מאכיל)!

ההיא לאו סתמא הוא, משום דקשיא מותר (בפרק 'כל שעה' מקשינן: 'כל שעה שאוכל מאכיל' מיבעי ליה, 'ומותר' משמע כל שעה שמותר אדם אחר לאכול מאכיל זה האסור לאכול, ומדוחקא דהא קושיא - אוקימנא כרבן גמליאל, והכי קאמר: כל שעה שמותר כהן לאכול בתרומה - מאכיל ישראל חולין לבהמה, אלמא סתמא לא כרבי מאיר היא).

ונימא מר 'הלכה כרבן גמליאל' (במתניתין), דהוה ליה מכריע! אמר ליה: רבן גמליאל לאו מכריע הוא, טעם דנפשיה קאמר. (כדפרישית לקמן בפירקין (כ"ב), דאין הכרעת דעת שלישית מכרעת, והא הכרעת דעת שלישית היא? דהא רבי מאיר ורבי יהודה לא איירי דניהוי שייך חילוק בין זמן תרומה לזמן חולין כלל, דאי הוה תנן 'רבי מאיר אומר אחד חולין ואחד תרומה כל חמש, רבי יהודה אומר אחד חולין ואחד תרומה כל ארבע, ורבן גמליאל אומר חולין כל ארבע תרומה כל חמש' - הויה הכרעה, אבל השתא דאינהו לא אדכור תרומה וחולין כלל ולא גלו דעתם שיהא שום רמז דין לחלק ביניהם - לאו הכרעה היא, אלא דעת שלישית).

ואיבעית אימא: רב - דאמר כי האי תנא (דקבע הלכתא כרבי אלעזר ברבי יהודה, דאמר אפילו תרומה כל ארבע ותו לא, דקתני דקבעו הלכה כמותו), דתניא: 'ארבעה עשר שחל להיות בשבת - מבערין את הכל מלפני השבת, ושורפין תרומות טמאות, תלויות (ספק טמאות ספק טהורות), וטהורות, ומשיירין מן הטהורות מזון שתי סעודות כדי לאכול עד ארבע שעות (ולא שלש: דכל שלש סעודות דשבת ערבית שחרית ומנחה, ועבר פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה) - דברי רבי אלעזר בן יהודה איש כרתותא, שאמר משום רבי יהושע; אמרו לו: טהורות לא ישרפו (כלל, הואיל ולא הגיע זמןן לבער, ואף על פי שיש לו שיור כדי לאנשי ביתו של כהן) שמא ימצאו להן אוכלין (שמא ימצא כהנים

אורחים שיאכילום ולא נפסיד תרומה בידיים, ואם לא ימצא - יאכילום למחר לכלבי כהנים או יבטלם בלבד)!

אמר להן: כבר כקשו ולא מצאו (כלומר: כל מה שיש לו לבקש כבר ביקש, דהא בשבת לא יבואו אורחים, וכבר יודע ובקי הוא באותן שבעיר מי יבוא אצלו).

אמרו לו: שמא חוץ לחומה לנו (לשון מלון: שמא בתוך התחום לנים כהנים אורחים הלילה, ויבואו למחר)?

אמר להם: לדבריכם (דחיישינן לשמא, אמאי לא פלגיתו אלא בטהורות?) **אף תלויות לא ישרפו** (קודם זמנן), **שמא יבא אליהו** (היום או מחר קודם זמן ביעורן) **ויטהרם** (ויאמר "לא נגע בהן טומאה", ויאכלום)!

אמרו לו: כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא כערכי שבתות ולא כערכי ימים טובים (והיום ערב שבת ולמחר ערב יום טוב) **מפני הטורח** (שיש להן לעסוק בסעודות שבת, ויטרדו בו)!

אמרו: לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי אלעזר בן יהודה איש כרתותא שאמר משום רבי יהושע.

מאי לאו אפילו לאכול (בכל דבריו קבעו כמותו, ואף במה שקבע זמן האכילה עד ארבע שעות ואפילו בתרומה)?

אמר רב פפא משמיה דרבא: לא, לבער (הא דקבעו כמותו - לא איירי באכילה אלא בביעור, שהיו חבריו חלוקין עליו שלא יבערו טהורות עד למחר - קבעו דשורפין מערב שבת בשלשה עשר, אבל בשיור לעולם אימא לך כדי לאכול עד חמש שעות, והיא בכלל).

ואף רבי סבר להא דרב נחמן, דאמר רבין בר רב אדא: מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיא (שתי מלות מורכבות: שני שקים, אמתחת של עור) מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה, ונקביו עכברים, והיה חמץ מבצבץ ויוצא (והיה נחסר, וארבעה עשר בניסן היה, וחמץ בזול, ובא לפני רבי לידע אם ימכרוהו מפני חסרונו של מפקיד), ובא לפני רבי; שעה ראשונה אמר לו "המתן" (שמא יבא ויאכל בעליו); שניה אמר לו "המתן"; שלישית אמר לו "המתן"; רביעית אמר לו "המתן"; חמישית (דמהשתא תו לא אכיל ליה) אמר לו: "צא ומוכרה בשוק (בעוד שהוא מותר בהנאה)!"! **מאי, לאו לנכרים, כרבי יהודה?** **אמר רב יוסף: לא, לישראל, כרבי מאיר** (והכי קאמר ליה: אי שהייתו הא שעתא לא משכחת ישראל דבין ליה).

אמר ליה אביי: אי לישראל - נישקליה לנפשיה (ויאכלנו, ויתן דמיו לבעלים! למה לו לטרוח ולילך בשוק אחרי שנותן לו רשות למכור)!

משום חשדא, דתניא: 'גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - פורטין לאחרים (פורטות של נחשת שגבו לצדקה, וכשמשהין אותם מחלידות - צריך לפורטן בכסף) **ואין פורטין לעצמן; גבאי תמחוי** (מאכל לחם ומיני מאכל שגובין לַחֲלָק) **שאין להם עניים לחלק - מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן** (שמא יחשדום שלקחום בזול), **משום שנאמר** (במדבר לב, כב) **[וַנִּכְנֹשֶׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה' וְאַחֲרֵי תִשְׁבוּ וְהָיִיתֶם נְקִיִּים מִה' וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיִיתָ הָאָרֶץ חֲזֵאת לְכֶם לְאַחֲרָה לִפְנֵי ה']**.

אמר ליה רב אדא בר מתנה לרב יוסף: בפירוש אמרת לן "צא ומוכרן לנכרים", כרבי יהודה! (רב יוסף חלה ושכח תלמודו, ולאחר זמן כשהיה מחליף דבריו - היו מזכירין אותו תלמידיו "כך לימדנו בראשונה");

אמר רב יוסף: כמאן אזלא הא שמעתא דרבי (שהורה למכור פקדון מפני שאבד)? **- כרבי שמעון בן גמליאל, דתנן** [בבא מציעא פ"ג מ"ו]: **'המפקיד פירות אצל חבירו, אפילו הן אבודין** (נחסרין והולכין) **לא יגע בהן; דבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרן בבית דין, מפני השבת אבידה**.

אמר ליה אביי: ולאו איתמר עלה 'אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא

(פסחים יג, ב)

בכדי חסרונן, אבל יותר מכדי חסרונן (כשאין נחסרין אלא כדרך חסרון של פירות הקצוב בבבא מציעא ב'המפקיד' (א, מ): לחטין ולאורז - תשעה חצאי קבין לכור) - **מוכרן בבית דין**, **וכל שכן הכא דהא פסידי לגמרי** (שנאסרים בהנאה)!

ועוד אמר רבי יהודה שתי חלות [של תודה פסולות מונחות על גב האיציטבא; כל זמן שמונחות - כל העם אוכלין; ניטלה אחת - תולין, לא אוכלין ולא שורפין; ניטלו שתיהן - התחילו כל העם שורפין; רבן גמליאל אומר: חולין נאכלין כל ארבע, ותרומה כל חמש, ושורפין בתחלת שש];

תני תנא קמיה דרב יהודה: 'על גב האיציטבא (על הכסא ממשי);

אמר ליה: וכי להצניען הוא צריך (והלא למראה העין הם ניתנות שם)? תני 'על גג האיציטבא' (גג היה בנוי למעלה, מפני הגשמים).
אמר רחבא: 'אמר רבי יהודה: הר הבית - סטיו כפול היה (האיציטבא סביב סביב מקפת ובתוך אותו הקף עוד אחר).'
תניא נמי הכי: 'הר הבית - סטיו כפול היה; רבי יהודה אומר: איסטונונית היתה נקראת: סטיו לפני מסטיו.'

פסולות וכו':

אמאי פסולות?

אמר רבי חנינא: מתוך שהיו (לחמי תודה בשלשה עשר בניסן) מרובות (שכל מי שיש לו להביא תודה ברגל - מביאה בשלשה עשר) - נפסלות בלינה (לבוקרו של י"ד; לחמי תודה = ארבעים חלות, ועשר מהן חמץ, שנאמר (ויקרא ז'ג) על חלת לחם חמץ), דתניא [תוספתא חגיגה פ"א ה"ו ג'ברמן]: 'אין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה'.

פשיטא?

אמר רב אדא בר אהבה: הכא בי"ד עסקינן, וקסבר אין מביאין קדשים לבית הפסול (אין מביאין קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו שקבעה לו תורה, ונמצא בא לידי נותר; ותודה נאכלת ליום ולילה, ואם יביאום ב"ד - אינן נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות), וכולי עלמא (כל מי שעליו תודה) בשלשה עשר מייתי להו (מביאה ב"ג לפי שלא יקריבנה למחר, וכל שכן בפסח), ומתוך שהן מרובות - נפסלות בלינה (שאין להם אוכלין כל כך ומשום דפסולות ועומדות היו ניתנין שם, דאם היו כשירות - לא היו נותנין אותן שם כדי לפוסלן בידים, שמנחות שם עד זמן הביעור ונשרפות).

משום רבי ינאי אמרו: כשירות היו (כלומר: אפילו לא היה להן פסול גדול כלינה שהן כבר לשריפה - אפילו הכי, מאחר שאין להם תקנה לייאכל ואפילו הן עדיין טעונות עיבור צורה - יחבינן להו התם), ואלא אמאי קרי להו 'פסולות' (והיכי דמי)? - (כגון) שלא נשחט עליהן הזבח (ויש להן קדושת דמים משהוקדשו, ואין להן היתר עד שישחט עליהן הזבח ויזרק הדם: דלחמי תודה - אין קדושתין קדושת הגוף אלא בשחיטת הזבח, כדתניא במנחות: (ויקרא ז'ג) על חלת לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח - מלמד שאין הלחם קדוש אלא בזביחת התודה, והאי 'קדוש' - קדושת הגוף קאמר, דהא משעה שאמר "הרי לתודתי" - חל עליהם שם הקדש, אבל אין קדושות ליפסל בלינה ובטבול יום, ואם נטמאו - נפדין ויוצאין לחולין עד שישחט הזבח עליהן; וכשם שהזבח מקדשן - כך בזריקת הדם ניתרין הם לאכילה כבשר התודה עצמו, דהואיל ותלויין בה - הרי היא כמוה; וזריקת הדם מתרת קדשים, דכתיב ודם זבחיך ישפך והדר והבשר תאכל (דברים יב, כז).

ונשחוט?

שאבד הזבח.

ונייתי זבח אחר ונשחוט?

דאמר "זו תודה וזו לחמה", וכדרכה, דאמר רבה: אבד הלחם - מביא לחם אחר; אבדה תודה - אין מביא תודה אחרת (על אותו לחם, ופודין אותו ויוצא לחולין, אבל בדמים יקח תודה או לחם תודה אחרת); מאי טעמא? - לחם גלל תודה (וכיון דהוקבע לזו פסול לאחרת), ואין תודה גלל לחם (שהיא עיקר). וניפרקינהו ונפקינהו לחולין (דכל זמן שלא קידשו לגופן - יש להם פדיון, והואיל ויש להם תקנה בכך - למה אנו מפסידין קדשים)?

אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח (דשוב אין להן תקנה), ונשפך הדם (ומיהו עדיין אינן טעונות שריפה וצריכות לעבר צורתן, דתנן [צ"ל דתניא] ב'כיצד צולין' [לקמן פב].) כל שפסולו כגופו ישרף מיד; בדם ובבעלים - תעובר צורתו ויצא לבית השריפה' ואפילו הכי מזולין בהו ויהבינן להו (התם),

וכמאן (קאמרת דבשחיטה לחודה קדוש גופו שלא לפדות עוד)? - כרבי, דאמר רבי:

שני דברים המתירין (שחיטה וזריקה הן מתירין את הזבח ואת התלוי בו) - מעלין זה בלא זה (מעלין אותו מעלה אחת ליקדש בגופו ואף על פי שאינו נותר עד שתבוא השניה),

דתניא: 'כבשי עצרת - אין מקדשין את הלחם אלא בשחיטה' (שתי הלחם של עצרת תלויין בשני כבשי שלמים, דכתיב (ויקרא כג, יט) וישני כבשים בני שנה לזבח שלמים [פסוק כ] והניף הפה אתם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגמרינן להו מלחמי תודה שאין קדושים אלא בזביחתה [במנחות בפרק 'התכלת' דף מז, א]; כיצד? - שחטן לשמן וזרק דמן לשמן - קידש הלחם

(ליפסל ביוצא, ושלא יפדה עוד); שחטן שלא לשמן וזרק דמן שלא לשמן - לא

קידש הלחם; שחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן - לחם קדוש ואינו

קדוש (ואינו נותר באכילה ואף על פי שהכבשים עצמן מותרין, דקיימא לן 'כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן - כשירין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה' [זבחים פ"א מ"א], ותניא בפרק שני דביצה (כב) 'כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן... הדם יזרק והבשר יאכל' אינהו הוא דמתאכלי כשלמים בעלמא, אבל לחם - כיון דכבשים אין שמן עליהן - דהא לא עלו לשם חובה אלא לשם שלמי נדבה עלו - מי יתירנו?); דברי רבי; רבי

אלעזר ברבי שמעון אומר: לעולם אינו קדוש הלחם עד שישחוט

לשמן ויזרוק דמן לשמן.!

אפילו תימא רבי אלעזר ברבי שמעון; הכא במאי עסקינן? - כגון שנתקבל הדם בכוס ונשפך, ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר ליה כאבוה (בבא קמא בפרק 'מדרבה' (עו,ב)), דאמר: כל העומד לזרוק (שאינו מחוסר אלא זריקה) - כזרוק דמי (לחול עליו כל שם פסול קדשי קדשים, אבל לאישתרוי - לא מישתרי עד דזריק).

תנא: 'משום דכי אלעזר אמרו: כשירות היו; כל זמן שמונחות - כל העם אוכלין; ניטלה אחת מהן - תולין: לא אוכלין ולא שורפין; ניטלו שתיהן - התחילו כולן שורפין.' תניא: 'אבא שאל אומר:

(פסחים יד, א)

שתי פרות היו חורשות (אותו היום, לסימן) כהר המשחה (הוא הר הזיתים); כל זמן ששתיהן חורשות - כל העם אוכלין; ניטלת אחת מהן - תולין: לא אוכלין ולא שורפין; ניטלו שתיהן - התחילו כל העם שורפין.'

משנה:

רבי חנינא סגן הכהנים אומר: מימיהם של כהנים (הכא נקט לה משום טיפא, דקתני מדבריהן למדנו ששורפין תרומה כו') לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה (שנגע בשר קודש זה בראשון לטומאה, והוא ליה איהו שני, ולא נמנעו מלשרפו עם חמור ממנו: ממי שנגע באב הטומאה, דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד - לא חשו אם מטמאין אותו יותר ממה שהיה), אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו (ובגמרא פריך: מאי תוספת טומאה איכא? הלא גם בראשונה בוולד טומאה נגע, ועכשיו חזר ונגע בוולד הטומאה);

הוסיף רבי עקיבא ואמר: מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן (של תרומה) שנפסל בטבול יום (והוא שלישי: דטבול יום פוסל את התרומה מן התורה, ביבמות פרק 'הערל' (עו,א) מ'בָּכָל קֶזֶשׁ לֹא תִגַּע' (ויקרא יב,ד), ויולדת משטבלה לסוף ימי טומאה עד מלאת ימי טהרה שלה - טבולת יום ארוך היא, שהרי אינה ראויה להביא כפרה עד יום שמונים ואחד; אלמא לא הוי הערב שמש דילה עד שקיעת החמה דשמונים) בנר שנטמא בטמא מת (טמא מת - אב הטומאה הוא, ומטמא כלים, דכתיב (במדבר יט,כב) וְכָל אֲשֶׁר יִגַע בּוֹ הַטָּמֵא יִטָּמֵא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָה תִטָּמָה עַד הָעֶרֶב - בפרשת פרה, גבי טומאת מת; אלמא טמא מת מטמא אדם, וענשאו הכתוב אב הטומאה כשרץ ונבילה שמתמאין אדם, ולא כנוגע בהן שאין מטמא אלא אוכלין ומשקין, כדכתיב בשרצים (ויקרא יא,ד) מִכָּל הָאֵכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מִיֵּם יִטָּמָה וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלִי יִטָּמָה - אלמא לא מקבל טומאה מן הכלי שקיבל טומאה מן השרץ אלא אוכל ומשקה בלבד, ולא אדם וכלים; והאי נר הוי ראשון), אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו (ועכשיו יש כאן תוספת טומאה: שמתחלה היה שמן זה שלישי, וחוזר ונעשה שני על ידי הנר: דהואיל ויש טומאה עליו - לא חיישינן ליה, ומותר להוסיף בידים);

אמר רבי מאיר: מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח (עם זמן הביעור, דהואיל והולכת לאיבוד אף הטהורה, ואסורה מדאורייתא - לא חיישינן לשמירתה, ואף על גב שמוזקקין אנו לשומרה בטהרה, דכתיב (במדבר יח,ח) אֶת מִשְׁמַרְתְּ תְּרוּמָתִי);

אמר רבי יוסי: אינה היא המדה (אי אתה יכול ללמוד את זו מדבריהן); (ובגמרא מפרש אמאי אינה היא המדה: ומודים רבי אליעזר ורבי יהושע (רבי יוסי קאמר לה: דאף על גב דאיפלוג רבי אליעזר ורבי יהושע בשריפת תרומה בהא מודו: ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה; על מה נחלקו? - על התלויה ועל הטמאה, שרבי אליעזר אומר: תשרף זו לעצמה וזו לעצמה, ורבי יהושע אומר: שתיהן כאחת).

גמרא:

מכדי בשר שנטמא בוולד הטומאה, מאי הוי? - שני; כי שריף ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה - מאי הוי? - שני; שני ושני הוא (מתחלה היה שני ועדיין שני הוא), מאי 'מוסיף לו טומאה על טומאתו' איכא? אמר רב יהודה: הכא - בוולד וולד עסקינן (האי 'בוולד הטומאה' דקתני מתניתין - וולד וולד קאמר, דהיינו שני), דהוי ליה שלישי (ובשר שנגע בו הוה שלישי), וכי הדר שרפי ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה - שהוא ראשון - חזר ונעשה שלישי זה - שני). וקסבר שלישי מותר לעשותו שני.

והא אין אוכל מטמא אוכל (וכיון דלא מטמא ליה - מאי תוספת איכא?), דתניא: 'יכול יהא אוכל מטמא אוכל? - תלמוד לומר: (ויקרא יא,לח) וְכִי יִתֵּן מִיֵּם עַל זֶרַע וְנָפַל מִבְּלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא [לָכֵם] - הוא טמא (הוא משמע מיעוטא) ואין עושה כיוצא בו טמא (ואין מטמא אוכל כיוצא בו)';

הניחא לאביי, דאמר לא שנו אלא בחולין, אבל בתרומה וקדשים
עושה כיוצא בו (דילפינן מנבואת חגי לחם ונזיד יין ושמן (חגי ב,יב): הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע
בקנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן);

ולרב אדא בר אהבה משמיה דרבא נמי, דאמר לא שנו אלא חולין
ותרומה, אבל בקדשים עושה כיוצא בהן – שפיר (דמתניתין - בקדשים
קיימירי);

אלא לרבינא משמיה דרבא, דאמר: מקרא מלא דיבר הכתוב, לא שנו
חולין לא שנו תרומה לא שנו קדשים אינו עושה כיוצא בו (לא הוציא
ממשמעו לא תרומה ולא קדשים, אלא דבר שלם דיבר: דאין אוכל מטמא אוכל לעולם, ונבואת חגי - טומאות
דרבנן נינהו, וכבר נגזרו, כדלקמן; אבל דאורייתא לא מטמא אלא אוכל משקה ומשקה אוכל [לקמן בפירקין (דף
יח,א) יליף לה דאוכל מטמא משקה ומשקה אוכל]) - מאי איכא למימר?

הכא במאי עסקינן? - דאיכא משקין בהדי בשר (כשנגע באב הטומאה - היה
משקה טופח עליה, ונטמא עמה, והוה אף המשקה ראשון), (וכששורפה - עדיין הוא עליה) דקא
מיטמא מחמת משקין (ומטמא הבשר שנשרף עם זה מחמת המשקין, ונעשה שלישי - שני);
אי הכי, האי 'עם הבשר שנטמא באב הטומאה' - 'עם הבשר ומשקין' -
מיבעי ליה!

אלא נהי דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא - מדרבנן מיהו מטמא
(וקא מוספי ליה טומאה מדרבנן).

הוסיף רבי עקיבא: מימיהן של כהנים לא נמנעו מלהדליק [את השמן
שנפסל בטבול יום];

מכדי שמן שנפסל בטבול יום, מאי הוי? - שלישי; וכי מדליק ליה
בנר שנטמא בטמא מת מאי הוי? שני (דנר הוי ראשון); מאי קא משמע לן?
שלישי מותר לעשותו שני, היינו הך (דדבי חנינא, דתריצנא בהכי, ומאי הוסיף רבי
עקיבא' דמשמע דהוסיף עדות על עדות, חידוש על חידוש [משנה זו שנויה גם במסכת עדויות פ"ב
מ"א]?) !

אמר רב יהודה: הכא - בנר של מתכת עסקינן, דרחמנא אמר

(פסחים יד, ב)

(במדבר יט, טז) [וכל אשר יגע על פני השדה] בחלל חרב [או במת או בעצם אדם או בקבר וטמא שבעת ימים]
- חרב הרי הוא כחלל (הקיש חרב לחלל: מתכת שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה כמת
עצמו, ושנגע בטמא מת - הרי הוא אב הטומאה כמוהו; גזירת הכתוב הוא במתכת אצל טומאת מת ולא אצל
שאר טומאות), והוה ליה (נר) אב הטומאה (וכשנותן שמן שלישי לתוכו - נעשה
ראשון), וקסבר שלישי מותר לעשותו ראשון.

ומאי דוחקיה דרב יהודה לאוקמיה בנר של מתכת? נוקמיה בנר של
חרס (דאינו אלא ראשון, כנוגע בטמא מת, ואשמעינן רבי עקיבא דשלישי מותר לעשותו שני), (ודקשיא
לך) ומאי 'הוסיף' (מאי הוסיף אדדבי חנינא)? - (הוסיף טובא): דאילו התם (גבי
בשר קדשים) טמא וטמא (כי שריף שלישי בהדי ראשון ונעשה שני - טמא היה מתחלה לטמא אחרים:
שהשלישי עושה רביעי בקודש, ועכשיו כשהוא שני - הוי טמא, כלומר: לא נשתנה שמו לקלוקל יותר
מבראשונה), ואילו הכא פסול וטמא (ואלו גבי עדותו של רבי עקיבא - גבי תרומה קאי,
דאילו שמן קודש אינו אלא של מנחות, ונאכל הוא, ואינו ראוי להדליק נר, ואם נטמא קודש שנתנו במנחה
משקדש בכלי - אין לו היתר לכהנים, ונשרף בקודש בבית הדשן כשאר פסולי קדשי קדשים; אבל שמן תרומה
שנטמא - כהנים מדליקין בו, דכתיב [במדבר יח, ח] נתתי לך את משמרת תרומתי: בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת
תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה, ואמר רחמנא: שלך תהא להסיקה תחת תבשילך [בבימות בפרק 'הערל' (דף
עד,א)] ושמן שלישי של תרומה אינו טמא לטמא אחרים אלא פסול: דאין שלישי עושה רביעי בתרומה, וכי הדר
עביד ליה שני - הוה ליה טמא) !

אמר רבא: מתניתין קשיתיה (לרב יהודה): מאי איריא דתני נר שנטמא
בטמא מת (אי בנר של חרס קאי, ובראשון עסקינן - למה לי דנקט שקיבל טומאה זו מאב הטומאה של
מת)? ניתני שנטמא בשרץ (ליתני שנטמא סתם [כגון רק בשרץ] ואנן קיימא לן דאין כלי מקבל
טומאה אלא מאב הטומאה, ומה לי אב הטומאה דמת מה לי אב הטומאה דשרץ)? אלא (מדנקט מת -
שמע מינה): אי זהו דבר שחלוקה טומאתו בין טומאת מת לשרץ? - הוי
אומר זה מתכת (בנר של מתכת עסקינן, דיש חילוק בו בין נגיעת אב הטומאה דמת לאב הטומאה
דעלמא, ואשמעינן דבנר שהוא עצמו אב הטומאה קאמר);

אמר רבא: שמע מינה (מדקאמר הוסיף רבי עקיבא') קסבר רבי עקיבא טומאת
משקין לטמא אחרים דאורייתא (ודלא כהני תנאי דפירקין דאמרי לקמן שאין משקין מטמא
אוכל מן התורה אלא מדרבנן), דאי סלקא דעתא דרבנן (דאין משקין מטמאין אחרים אלא
מדרבנן), מכדי האי נר מאי קא מהניא להאי שמן (מאי תוספת דאוסף רבי
עקיבא, דאמר שהשמן שהיה שלישי עשאוהו ראשון? ומה בכך: האי נר אב הטומאה כי עשאו ראשון להאי שמן

מאי מהני ליה אחרי שלא יטמא אחרים) ? אי לאיפסולי גופיה (הוא דמהני ליה) - הא פסיל וקאי !

ממאי ? דילמא (אהני ליה) לטמא אחרים (מעכשיו) מדרבנן ?
אי מדרבנן (תוספת דרבנן אתא לאשמעינן) - מאי איריא באב הטומאה (מאי איריא דנקט שמדליקין אותו בנר אב הטומאה שעושין אותו להאי שמן ראשון דאורייתא) ? אפילו בראשון ושני נמי תחלה הוי (אי נמי אשמעינן שמדליקין אותו בראשון לטומאה או בשני לטומאה, נמי תחלה הוי, כלומר: איכא נמי תוספת מדרבנן כי ההיא שנעשה ראשון מדרבנן ומטמא עוד שני ושלישי, דהא גזור רבנן על המשקין שאפילו נגעו משקין בשני יעשו ראשונים), דתנן [פרה פ"ח מ"ז]: 'כל הפוסל את התרומה' (כל הני דמייתנין בפרק 'יציאות העבתי' (שבת פ"א מ"ד ושם, דף יג,ב ושם) גבי שמונה עשר דבר שגזרו עליהם תורת שניים לפסול את התרומה) - מטמא משקין (אפילו חולין) להיות תחלה חוץ מטבול יום (שפוסל לתרומה מן התורה, וגזירת הכתוב היא; ומכל מקום איקלישא טומאה ידידה ולא גזרו ביה לעשות משקין תחלה, דאין דברי תורה צריכין חיזוק, ומשום דמשקין עלולים לקבל טומאה - ומה היא עלילתן? - שמקבלין טומאה שלא בהכשר - גזרו עליהן חומר הרבה, שיהו כהנים נזהרין לשומרן). ! אלא (מדמהדר למעבדיה ראשון דאורייתא) שמע מינה (לטמא אחרים ולעשותן שני - דאורייתא היא) (כל סדר טומאה דאב עושה ראשון, ראשון שני בחולין - ותו לא, ושני - שלישי בתרומה, ושלישי רביעי - בקודש - כולה מדאורייתא הוא, בפירקין) .

אמר רבי מאיר: מדבריהם למדנו [ששורפין תרומה טהורה עם הטמא בפסח]:

'מדבריהם' דמאן ? אילימא מדברי רבי חנינא סגן הכהנים - מי דמי ? : התם טמא וטמא, הכא טהור וטמא !
ואלא מדברי רבי עקיבא ? מי דמי ? : התם פסול וטמא, הכא טהור וטמא ! ?

נימא (מדליף 'מדבריהן') קסבר רבי מאיר מתניתין (דברי חנינא: בשר שנטמא באב הטומאה דקתני) באב הטומאה דאורייתא (דכל אב הטומאה - דאורייתא הוא), וי' ל' הטומאה (אבל 'בשר שננטמא בוולד הטומאה' דקתני) - (כגון שננטמא בוולד הטומאה) דרבנן (כגון כלי שננטמא במשקין: דמדאורייתא אין אוכלין ומשקין מטמאין כלי, שאין אוכל נעשה אב הטומאה, ורבנן גזרו שיהיו משקין מטמאין כלי משום משקה זב וזכה שהן אב הטומאה, כגון רוקו ומימי רגליו [בפרק קמא דנדה דף ע"ב,א]), והאי בשר נטמא באותו כלי - דהוי וולד [של] וולד דרבנן: שהמשקין היו וולד הטומאה, והכלי היא וולד וולד דרבנן), דמדאורייתא טהור מעליא (והאי בשר שנעשה שלישי על ידו - טהור גמור מן התורה הוא, ואשמעינן רבי חנינא דכיון דאיכא עלה טומאה דרבנן - מטמאין לה בראשון דאורייתא!),

(פסחים טו, א)

ומאי 'מדבריהם' (דברי מאיר) ? - מדברי רבי חנינא סגן הכהנים (דתרומה טהורה בשש שעות דמיא לההוא דשלישי דטהור דאורייתא וטמא דרבנן, והא נמי שריא מדאורייתא עד תחילת שבע ואסירא מדרבנן; וכיון דאשמעינן רבי חנינא דמטמינן טומאה דרבנן בטומאה דאורייתא: דמטמא ליה מדרבנן אוכל את אוכל - מטמינן נמי תרומה טהורה דאסירא מדרבנן בטומאה דתרומה טמאה דאורייתא, דלא מטמא ליה אלא מדרבנן: דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן) .

אמר ריש לקיש משום בר קפרא: מתניתין - באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא, (לא תדחק לאוקמא הכי), ומאי 'מדבריהם' (דקאמר) ? - מדברי רבי אליעזר ורבי יהושע (ולאו אמתיניתין קאי רבי מאיר, אלא בעלמא קאי, והכי קאמר: מדברי סופרים שמענו ששורפין כו', ומאן נינהו 'סופרים' ? - רבי אליעזר ורבי יהושע; והאי עדות דרבי חנינא ורבי עקיבא - לא שייך גבי פסח; ואידי דבעי לאורויי ששורפים קדש טהור עם הטמא נקט לה) .

הי רבי יהושע ? : אילימא הא רבי יהושע, דתנן [תרומות פ"ח מ"ח]:
'חבית של תרומה שנולד (שאיירע) לה ספק טומאה (כגון שנכנס אדם טמא לשם, ספק נגע בה ספק לא נגע), רבי אליעזר אומר: אם היתה מונחת במקום התורפה (הפקר) - יניחנה במקום המוצנע (עדיין מוזהר על שמירתה; וטעמא מפרש בבכורות [דף ל"א,א] בפרק 'כל פסולי המקודשין': [במזכר יח,ח] אַתְּ מְשַׁמֵּר תְּרוֹמָתִי - שתיים במשמע: אחת טהורה ואחת תלויה, ואמר רחמנא עביד לה שימור), ואם היתה מגולה - יכסנה;

רבי יהושע אומר: אם היתה מונחת במקום המוצנע - יניחנה במקום התורפה, ואם היתה מכוסה - יגלנה (כלומר: אם רצה - יכול לגרום לה טומאה, דקסבר יש אם למסורת, ותירומתי כתיב) ' (אלמא שמעינן ליה לרבי יהושע דכיון דאינה ראויה אלא להדלקה - יכול לגרום לה טומאה; והא נמי: אפילו טהורה, בת ביעור היא ומטמאין אותה) !

מי דמי ? התם גרמא בעלמא, הכא בידיים !

אלא הא רבי יהושע, דתנן [תרומות פ"ח מ"ח]:

'חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה' (חבית היינו 'עדשים של גת' שקורין מייט"ו, שהענבים בתוכה), **ותחתונה** (היינו בור שהיין יורד לתוכו) **חולין טמאין** (חולין טמאין יש בה, וראויין לו בימי טומאתו, או למי שאינו אוכל חולין בטהרה; ואם תפול תרומה זו לתוכו - הוה ליה מדומע טמא, ולא חזי לישאל משום תרומה ואפילו טהורה, ולא למכור לכהן: דכיון דטמאה היא - אסורה; ביבמות, ב'הערל' (דף עג,ג) נפקא לן שהאוכל תרומה טמאה עובר בעשה: (דברים טו,כב) **בשערך תאכלנו** - לזה - **הטמא והטהור יחדו ...** - ולא לאחר), **מודה רבי אליעזר ורבי יהושע** (אף על פי שנחלקו באין יכול, בסיפא) **שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה** (אם יכול לחזר אחר כלים טהורין ולקבל קודם שתדד כולה לתוך הטמאין ויקבל הימנה רביעית הלוג) - **יציל** (יחזר אחריהן ואל יקבלנה בכלים טמאין כדי להציל את החולין שלא יתערב ממנה בהן ויאסרו ואע"פ שבתוך כך ירד ממנה לתוכם ויפסדם לא מטמאין לה לתרומה משום הצלת חולין); **ואם לאו** (שלא ימצא כלי טהור וסוף סוף לטומאה אזלא כולה - בזו נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע), **רבי אליעזר אומר:** (אף על פי כן) **תרד ותטמא** (מאליו, ויפסיד החולין) **ואל יטמאנה כיד** (כדי להציל); **רבי יהושע אומר:** **אף יטמאנה כיד** (אלמא לרבי יהושע, כיון דסופה לאיבוד - שרי לטמוייה ביד; ובפסח נמי לא שנא; ורבי מאיר - מדרכי יהושע יליף).

אי הכי, האי **'מדבריהם'** - **'מדבריו'** מיבעי ליה?! הכי קאמר: ממחלוקתן של רבי אליעזר ורבי יהושע למדנו (שהרי הלכה כרבי יהושע בטהרות, דרבי אליעזר - נמנו עליו שלא לקבוע הלכה כמותו מפני תנורו של עכנאי, בבבא מציעא (דף נט,ב))

דיקא נמי (דרכי מאיר מדרכי יהושע יליף) **דקתני** (מדקא מהדר ליה רבי יוסי 'אינה היא מן המדה', ד) **מודה רבי אליעזר ורבי יהושע** (בזו) - **שמע מינה** (מינייהו הוה יליף לה). (ולקמיה פריך: אמאי אינה היא המדה?)

וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: מתניתין - באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא, ומאי **'מדבריהם'**? - מדברי רבי אליעזר ורבי יהושע. איתביה רבא לרב נחמן: **'אמר רבי יוסי** (לרבי מאיר): **אין הנדון דומה לראיה** (נדון = שריפת חמץ בפסח, שאתה דן ולמד מאלו? אינו דומה לדברים שאתה מביא ראיה מהן עליו): **שכשהעידו רבותינו, על מה העידו** (שתוכל ללמוד מהן)? **אם על הבשר שנטמא בוולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה** - **זה טמא וזה טמא** (שלישי בקודש - טמא הוא, והראשון שהוא נשרף עמו - טמא הוא)! **אם על השמן שנפסל בטבול יום שמדליקין אותו כנר שנטמא בטמא מת** - **זה פסול וזה טמא!** אף אנו מודים בתרומה שנטמאת בוולד הטומאה ששורפין אותה עם התרומה שנטמאת באב הטומאה, אבל היאך נשרף התלויה עם הטמאה? **שמא יבא אליהו** (לאחר זמן) **ויטהרנה** (ויאמר "טהורה היתה", ונמצא למפרע שטימאנו תרומה בידיים - אף על פי שהיא טעונה שריפה מפני איסור חמץ, אסור לטמאה בידיים)!

(פסחים טו, ב)

(לא צריך הכא, אלא מסיים הברייתא): **הפיגול והנותר** (של קדשים) **והטמא** (בשר קודש שנטמא, דקיימא לן בפרק אחרון (דף קכב) דגזרו עליהן שיטמאו את הידים - ואף על פי שאין אוכל מטמא אדם, גזרו עליהן לטמא מיהת את הידים ולא לטמא את הגוף, משום חשדי כהונה ועצלי כהונה, כדמפרשין התם - ואפילו הכי דאית עלייהו טומאה דרבנן אמרי בית שמאי דאין שורפין פיגול ונותר שאין טמאים מן התורה עם הטמאה שהוא טמא מן התורה, וכל שכן בתרומה טהורה וטמאה! ואפילו בית הלל לא קשרו אלא משום דאית לפיגול ונותר טומאה דרבנן), **בית שמאי אומרים:** **אין נשורפין כאחת, ובית הלל אומרים:** **נשורפין כאחת** ואי סלקא דעתך רבי מאיר מדברי רבי יהושע קאמר, אמאי מהדר ליה רבי יוסי מדרכי חנינא סגן הכהנים?

אמר ליה רב נחמן: רבי יוסי - לאו אדעתיה, דהוא סבר רבי מאיר מדרכי חנינא סגן הכהנים קאמר ליה, ואמר ליה: אנא - מדרכי יהושע קאמינא, ואמר ליה (רבי יוסי לרבי מאיר): ואפילו לרבי יהושע (כי ילפת ליה מדרכי יהושע) נמי אינה היא המדה, דהא מודה רבי אליעזר ורבי יהושע ששורף זו בפני עצמה וזו בפני עצמה (דמודין הן בזו)! ואמאי אינה היא המדה? מדה ומדה היא (דהא טהורה גמורה היא החבית הזאת, ומשום דסופה לאיבוד שרי לטמויי בידיים)?! שאני לתם דאיכא הפסד חולין.

מתקיף לה רב ירמיה: מתניתין נמי איכא הפסד: דעצים (שצריך להיסק שתי היסקות)!

אמר ליה ההוא סבא: להפסד מרובה חששו, להפסד מועט לא חששו.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: מחלוקת בשש (שעדיין אין על הטהורה אלא איסור דרבנן), אבל בשבע (שנאסרה כבר מן התורה) - (אין לך טומאה גדולה מזו) דברי הכל (אף לרבי יוסי) שורפין.

אמר ליה רבי זירא לרבי אסי: נימא קסבר רבי יוחנן 'מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן, ומאי 'מדכריהם'? מדכרי רבי חנינא סגן הכהנים' (דמתניתין דרבי חנינא - בולד הטומאה דרבנן, ורבי מאיר מיניה יליף, ודוקא נקט 'שש' רבי יוחנן, ומשום דאית עליה איסור דרבנן - הוא טעמא דרבי מאיר, אבל אם בא לשורפה בחמש וארבע - מודה רבי מאיר דאין שורפין ואף על גב דסופה לאיבוד, דלאו מדברי יהושע קא יליף, דטעמיה דרבי יהושע התם - משום הפסד חולין, או דילמא לרבי יוחנן נמי: רבי מאיר - מדברי יהושע יליף, וטעמא דרבי מאיר - לאו משום איסורא דרבנן הוא, דהוא הדין נמי לחמש וארבע, והאי דקאמר רבי יוחנן 'שש' - אורחא דמילתא נקט)?

אמר ליה: אין (ודוקא 'שש' קאמר). (ולקמיה פריך: אמאי קאמר רבי יוסי אינה היא המדה?) איתמר נמי: אמר רבי יוחנן: מתניתין - באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן, ומאי 'מדכריהם' - מדכרי רבי חנינא סגן הכהנים, ומחלוקת בשש, אבל בשבע - דברי הכל שורפין.

לימא מסייע ליה (דבשבע מודה רבי יוסי): 'הפיגול והנוותר והטמא, בית שמאי אומרים: אין נשרפין כאחת, ובית הלל אומרים: נשרפין כאחת' (רבי יוסי אמר ליה לעיל, וקאמר ליה לרבי מאיר: בהא הוא דאמרי בית הלל נשרפין כאחת, משום דפיגול ונוותר אסירי מדאורייתא, אבל באיסורא דרבנן - לא שרו לטמויי בידיהם; שמעינן מינה מיהא דבאיסור דאורייתא מודה רבי יוסי ואף על גב דליכא שם טומאה עליה)!

שאני התם (מהא לא מיסתייעא לרבי יוחנן, ואפילו בשבע אימא לך דפליג רבי יוסי, ואף על גב דאסירא, הואיל ואין עליה שם טומאה - לא מטמינן ליה; והא דמודה בפיגול ונוותר - דאית להו (משום דאית עלייהו שם) טומאה מדרבנן, דתנן [פסחים פ"י מ"ט]: 'הפיגול והנוותר מטמאין את הידים';

לימא מסייע ליה: הפת שעופשה ונפסלה מלאכול לאדם, והכלב יכול לאכלה - מטמאה טומאת אוכלין בכביצה (הואיל ומתחלה נראית לאדם - ירדה לה תורת טומאה, ואין עולה ממנה עד שתפסל מאכילת כלב), ונשרפת עם הטמאה בפסח (ואפילו היא תרומה טהורה) (והא ודאי רבי יוסי קאמר לה, דאי רבי מאיר - אפילו פת מעלייתא שרי! ושמע מינה דמודה רבי יוסי היכא דלאו בת אכילה היא, והוא הדין לפת מעלייתא בשבע שעות)? שאני התם, דעפרא בעלמא הוא.

אי הכי (דרבי מאיר מדכרי חנינא יליף) - מאי 'מודה' (רבי אליעזר [ורבי יהושע] דקאמר ליה רבי יוסי)? (הא קא יליף רבי מאיר מדכרי חנינא, מהדר ליה איהו מדכרי אליעזר ורבי יהושע)? הכי קאמר ליה רבי יוסי לרבי מאיר: (הא דקא ילפת מדכרי חנינא - אינה היא מן המדה, כדמפרש לקמיה, ו) אפילו לרבי יהושע (נמי - דשמעינן ליה) דמיקל (טפי גבי חבית, דקאמר 'טמאנה ביד' - מודה בשריפה בפסח דאין שורפין), (דהתם) כי מיקל - (משום הפסד חולין הוא, וכי איכא למימר דמיקל בשריפה -) בתלויה וטמאה (הוא דאיכא למימר דמיקל, כדשמענן ליה גבי חבית שנוולד לה ספק טומאה, דאמר 'יגלנה' ותנא גרמא, והוא הדין בידיהם), אבל בטהורה וטמאה - לא (ליכא למימר דמיקל).

אי הכי (דרבי מאיר מדכרי חנינא יליף), אמאי אינה היא המדה? מדה ומדה היא (דהא בשש איכא איסורא דרבנן על הטהורה, כי התם: דאיכא טומאה דרבנן; והא רבי יוסי לא שני ליה בין שם טומאה לשם איסור, דהא אמרת דמודה רבי יוסי בשבע הואיל ואיכא איסור דאורייתא ואף על פי דליכא עלה שם טומאה' אלמא לא שני ליה; וכיון דלא שני ליה - שפיר יליף רבי מאיר מדכרי חנינא דאמר דמטמינן טומאה מדרבנן בטומאה דאורייתא - הכא נמי מטמינן איסור דרבנן בטמא טומאה דאורייתא)!?

אמר רבי ירמיה: הכא - בבשר שנשטמא במשקין שנשטמאו מחמת שרץ (בוולד הטומאה, דקתני כגון שנשטמא במשקין שנשטמאו בשרץ), ואזדא רבי מאיר לטעמיה ורבי יוסי לטעמיה: רבי מאיר לטעמיה, דאמר טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן (משקין אין מטמאין אחרים, ואפילו אוכלין, אלא מדרבנן, והוה ליה מדאורייתא טהור מעליא, ושרפי ליה בהדי בשר שנשטמא באב הטומאה דטמא מדאורייתא; וגבי תרומה טהורה בשש, דאיכא נמי איסור דרבנן עלה לא שנא), ורבי יוסי לטעמיה, דאמר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא (דמשקין טמאוהו לבשר זה מדאורייתא, הלכך אינה היא מן המדה, דטמא וטמא הוא.

ולרבי ירמיה איכא לאקשוויי: אם כן בין לרבי מאיר בין לרבי יוסי מאי מוסיפין לו טומאתו קא מסהיד רבי חנינא? מעיקרא בראשון נגע והוה ליה שני, והשתא נמי בהדי ראשון שרפין להו? ונראה בעיני דרבי ירמיה - אוולד וולד דקאמר רב יהודה סמך, ולא חש למידק כולי האי, ונקט מילתיה בתר לישנא דמתניתין, דתני בוולד הטומאה ולעולם בבשר שנשטמא במשקין שנשטמא בכלי שנשטמא בשרץ, דהוה להו משקין שניים והוא שלישי, ואשמעינן דשלישי מותר לעשותו שני; ואכתי איכא לאקשוויי: סוף סוף כיון דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן, מאי קא מהני ליה האי בשר ראשון לבשר שלישי? אי לשויה שני מדרבנן, מעיקרא נמי שני מדרבנן הוה: דאילו משקין שנגע בהן תחלה היו מדרבנן, דהא נגע בראשון ואפילו על ידי שני - הן נעשין תחלה! אלא על כרחך רבי

ירמיה כרב אדא או כאביי סבירא ליה, דאמרי 'קדשים עושין טומאה כיוצא בהן', ואשמעינן רבי חנינא דשני דרבנן עבדינן ליה שני דאורייתא, ולרבי מאיר שמעינן מינה דשני דרבנן דהוא טהור מעליא דאורייתא - מותר לעשותו שני דאורייתא, והוא הדין לתרומה טהורה שנשרפת עם הטמאה; ולרבי יוסי אשמעינן דשני דרבנן דהוא שלישי דאורייתא - עבדינן שני דאורייתא, הלכך אינה היא מן המדה; ורבינא - דאית ליה 'מקרא מלא דבר הכתוב' - לא סבירא ליה דרבי ירמיה, ומוקי לה לתוספת טומאה דרבנן דמתניתין, כדאוקימנא ברישא, ומאי 'מדבריהן' - מדברי רבי אליעזר ורבי יהושע.

ד ת נ י א :

(פסחים טז, א)

ספק משקין ליטמא (כשנולד ספק במשקה בתחילת טומאתו, כגון טמא שפשט רגלו במשקין טהורין, ספק נגע ספק לא נגע - זהו **ספק משקה ליטמא**: שנולד לו ספק טומאה) - **טמא** (מן הספק, דקסבר טומאת משקין להיות עצמן טמאין דאורייתא היא, דכתיב [ויקרא יא, לד] **מִכָּל הָאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יִבּוֹא עָלָיו מִמֶּי יִטְמָא**) וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה [בְּכָל כֶּלִי יִטְמָא] הלכך הוּא ליה ספיקא דאורייתא, ולחומרא; **לטמא אחרים** (כגון היתה מקל בידו ובראשה משקין טמאין, וזקקה לבין הככרות טהורין, ספק נגע ספק לא נגע - זה הוא ספק משקה לטמא אחרים; כך היא שנויה במסכת טהרות) - **טהור** (אותן הככרות טהורות הן), **דברי רבי מאיר** (דקסבר משקין לטמא אחרים מדרבנן הוא, ולא מדאורייתא, ולא דורש **יטמא** דכתיב גבי משקין בלשון 'יטמא', הלכך הוּא ליה ספיקא דרבנן ולקולא, וגירסא הכי איתא: **ספק משקה ליטמא טמא לטמא אחרים טהור**); **וכן היה רבי אלעזר אומר כדבריו; רבי יהודה אומר: לכל טמא** (אספק משקה לטמא אחרים קאי: כשנולד ספק נגיעת שום דבר טהור במשקין טמאין - בין שנולד ספק זה בכלים בין שנולד באוכלין - הרי הוא טמא מספק; דקסבר משקין מטמאין כלים מן התורה, ויליף טעמא מ'**אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כֶּלִי יִטְמָא**' ודריש **יטמא** - **יטמא**; ומדסמכיה לכלי - משמע יטמא את הכלי, והכי דרשינן ליה בתורת כהנים נספרא שמיני פרשת ח הלכה ה; הלכך, כי הוי ספק - הוי ליה ספיקא דאורייתא, וברשות היחיד ספיקו טמא); **רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: לאוכלין** (אם נולד ספק זה באוכלים, כגון משקין טמאין שנשפכו לבין הככרות, ספק נגע ספק לא נגע) **טמאין** (דקא סברי משקין מטמאין אוכלין מדאורייתא, הלכך ספק נמי ברשות היחיד טמא), **לכלים** (אבל אם נולד ספק זה בכלים, כגון משקין טמאין שנשפכו לבין הכלים ספק נגע ספק לא נגע) - **טהורין** (דקסברי: משקין אין מטמאין כלי אלא מדרבנן, ועל ספיקו לא גזרו; ורבי יוסי ורבי שמעון דרשי **יטמא** - **יטמא** כרבי יהודה, ומיהו כלים לא, כדיליף בפירקין: **יטמא** לטמא את האוכלים או אינו אלא לטמא את הכלי? אמרת לא כך היה...).

וסבר רבי אלעזר משקין אית להו טומאה בעולם (מדאורייתא, ואפילו לטומאת עצמן)? **והתניא: 'רבי אלעזר אומר: אין טומאה למשקין** (מן התורה) **כל עיקר** (ואפילו לטומאת עצמן, והאי [ויקרא יא, לד] **מִכָּל הָאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יִבּוֹא עָלָיו מִמֶּי יִטְמָא**) וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה [בְּכָל כֶּלִי יִטְמָא] מוקי לה לקמן לענין הכשר, בשמעתין), **תדע** (דאין להם טומאה מן התורה כל עיקר ואפילו לטומאת עצמן) **שהרי 'העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה על איל קמצא** (מין חגב שמו איל קמצא) **דכן** (שהוא טהור וכשר לאכילה), **ועל משקין בית מטבחיא** (על משקין של בית המטבחים שבעזרה, כגון הדם והמים שהן) **דכן** (שאינן מקבלין טומאה) [ערוכות פ"ח מ"ד] ' (אלמא טומאת משקין דרבנן, ובהני לא גזרו משום הפסד קדשים, דאי דאורייתא - היכי מצו רבנן לטהרינהו) !

הניחא (הא דאמרת 'לרבי אלעזר יש להן טומאה' - ניחא) **לשמואל דאמר** (האי) **'דכן'** (דיוסף בן יעזר) - **מלטמא טומאת אחרים**, אבל **טומאת עצמן יש להן** - **שפיר** (מצית לתרוצי דהאי **אין טומאה למשקין** דקאמר רבי אלעזר - לטמא אחרים קאמר, דהא מעדותו דיוסף בן יעזר מביא ראיה לדבריו, ויוסף בן יעזר - לטמא אחרים קאמר), **אלא לרב דאמר דכן ממש** (קאמר יוסף בן יעזר, ואפילו מטומאת עצמן) - (על כרחן רבי אלעזר נמי מטומאת עצמן קאמר) **מאי איכא למימר?** **אמר רב נחמן בר יצחק: אחדא** (הא דקאמר רבי אלעזר כדבריו דרבי מאיר - אלטמא אחרים טהור - דרבי מאיר קאי, אבל ליטמא - טמא לא סבירא ליה כוותיה). **והא 'כדבריו' (דנפיש) קאמר, דנפיש** (כלומר: **כדבריו** - לשון דברים רבים משמע), **ועוד, והא 'וכן' קתני!?** **קשיא.**

גופא: רב אמר דכן ממש, ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים, אבל טומאת עצמן יש להן: **רב אמר דכן ממש: קסבר** (יוסף בן יעזר) **טומאת משקין** (אפילו לטומאת עצמן) - **דרבנן, וכי גזרו רבנן - במשקין דעלמא, ובמשקין בית מטבחיא לא גזרו;** **ושמואל אמר: דכן מלטמא טומאת אחרים, אבל טומאת עצמן יש להן** - **קסבר** (יוסף בן יעזר) **טומאת משקין עצמן דאורייתא** (מן וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה [ויקרא יא, לד]), **לטמא אחרים דרבנן, וכי גזרו רבנן** (לטמא אחרים) - **במשקין דעלמא, (אבל) במשקין בית מטבחיא לא גזרו** (לטמא אחרים);

וכי לא גזור רבנן - לטמויי אחרים, אבל טומאת עצמן יש להן (דהא מדאורייתא רמיא עלייהו ולא מצו רבנן למשקליה) .

אמר ליה רב הונא בר חנינא לבריה: כי עיילת לקמיה דרב פפא, רמי ליה: מי אמר שמואל 'דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן'?: קרי כאן (ויקרא יג, יד) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל [באש ישרף] והבשר כל טהור יאכל בשר (ונהי דמשקין לא מטמאו אוכלין דחולין, מיהו גבי קדשים אשר יגע בכל טמא כתיב, וכיון דאמר משקין מטמאין מדאורייתא לעצמן - בשר קודש הנוגע בהן הרי נגע בטמא) ! ?
אמר רב שישא בריה דרב אידי: מידי דהוה ארביעי בקדש (דהוא עצמו פסול ואינו מטמא קודש) .

מתקיף לה רב אשי: רביעי בקדש לא איקרי 'טמא' (ומקל וחומר הוא דנפיק לן ביה פסולה, לקמן, הלכך כי נגע ביה קודש - לא קרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא), האי איקרי טמא ! ?
קשיא .

תא שמע: ' (ויקרא יא, לד) [מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא] וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא (דקא משתעי בכלי חרס שקיבל טומאה מן השרץ, וכתב (ויקרא יא, לג) כל אשר בתוכו יטמא [פסוק לד] מכל האכל וגו' וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא וגו' וקא טלקא דעתא דהכי קאמר: אחד אוכלין שבתוכו ואחד משקין שבתוכו - יטמאו, ונהי דלא דרשת 'טמא' = 'יטמא', מיהו טומאת עצמן מיהא מיטמו) ! ?
מאי 'יטמא' ? - הכשיר (והכי קאמר: כל אשר בתוכו יטמא מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים או שיבא עליו וכל משקה אשר ישתה בכל כלי הוה הכשר, ויטמא האוכל מחמת אויר כלי חרס טמא) .
הכשיר ? מרישא דקרא שמעת ליה: (ויקרא יא, לד) מכל האכל אשר יאכל !
חד בתלושין (בכל כלי היינו משקין תלושין), וחד במחוברין, וצריכי: דאי אשמעינן בתלושין - משום דאחשבינהו (הואיל ומלאן - גילה דעתו שהוא צריך להם וְהוּא חשיבתן), אבל מחוברין אימא לא; ואי תנא מחוברין - משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי, אבל תלושין אימא לא - צריכי .

תא שמע: ' (ויקרא יא, לו) אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור [ונגע בגבולתם יטמא] ' (דאשמעינן: הואיל ומחוברין נינהו - לא מיטמו, הא תלושין - מקבלין טומאה, וקשיא לרב) !
מאי 'יהיה טהור' ? - מטומאתו (והכי קאמר: אם יבא הטמא במעין ובור מקוה מים - יהיה טהור הואיל וטבל, הא שאובין לא מטהרי ליה) .
ותלושין מי מכשירין (אמים הוא דמתמה, משום דמים תלושין לא חשיבי, אבל אשאר משקין [וכל משקה אשר ישתה] לא מתמה, דכולהו תלושין נינהו), והאמר רבי יוסי ברבי חנינא: משקין בית מטבחיא לא דיין שהן דכן, אלא שאין מכשירין (אלמא הכשר תלושין - דרבנן הוא, דאי מדאורייתא - מאן שקליה ממשקי בית מטבחיא דלא ליכשרו) ! ?

תירגמא (להא דקתני אין מכשירין) על דם (דמשקה בית מטבחיא ולא אמים, ודם קדשים רחמנא אפקיה דלא ליכשר, כדרכי חייא), דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מנין לדם קדשים שאינו מכשיר ? - שנאמר: (דברים יב, טז) [רק הדם לא תאכלו] על הארץ תשפכונו כמים: דם שנשפך כמים (דם חולין שאין חשין לקבלו בכלי) - מכשיר (דאיתקש למים) ,

(פסחים טז, ב)
דם שאינו נשפך כמים (אבל דם קדשים מתקבל בכלי וצריך ממנו למזבח, ואינו נשפך לאיבוד כמים) אינו מכשיר (דלא איתקש למים) .
מתקיף לה רב שמואל בר אמי: הרי דם התמצית דנשפך כמים ואינו מכשיר (דם התמצית אינו ראוי לזריקה, דכתיב [ויקרא יז, יא] [כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתי לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם] כי הדם הוא הנפש יכפר: דם שהנפש יוצאה בו מכפר, ושאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר; אלמא נשפך כמים אינו מכשיר, כדרכי יוסי בר חנינא) ?

אמר ליה רבי זירא: הנח לדם התמצית, דאפילו בחולין נמי לא מכשיר . (כדמפרש טעמא:)

קבלה מיניה רב שמואל בר אמי (לפירושא דהאי טעמא מרבי זירא אמאי לא מכשיר דם התמצית), דאמר רחמנא (דברים יב, כג) [רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש] [ולא תאכל הנפש עם הבשר]: דם שהנפש יוצאה בו קרוי 'דם', דם שאין הנפש יוצאה בו אינו קרוי 'דם' (והקרוי 'דם' קרוי 'משקה', כדכתיב (במדבר כג, כד) [וְדָם חָלָלִים יִשְׁתָּה, וּמִכֶּשֶׁר כִּדְכָתִיב (ויקרא יא, לג) ...וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה וגו' ואוקימנא אהכשר, ושאינו קרוי 'דם' אינו קרוי 'משקה'] .

תא שמע: 'דם שנטמא וזרקו בשוגג - הורצה' (קרבן לבעלים, דמרצה ציץ כדלקמן), במזיד - לא הורצה (להיות בשר קרבן נאכל לכהנים, דקנסא הוא, אבל בעלים נתכפרו, כדאמרינן ביבמות ב'האשה רבה' (צ,א): דכיון דמדאורייתא מרצי נמי אמזיד - לא מצו רבנן למימר ליה

"זיל אייתי חולין לעזרה") קתני מיהת דם שנטמא - אלמא דם קדשים שהוא משקין בית מטבחיא מקבל טומאה, אלמא משקין טומאת עצמן דאורייתא, ודכן דיוסף בן יועזר - מלטמא אחרים הוא, וקשיא לרב) ! ? (ומשני:) **מדרבנן** (והך טומאת דם דרבנן היא) , **ודלא כרבי יוסי בן יועזר איש צרידה** (ודקשיא לך הא העיד יוסף בן יועזר דגזירת רבנן לא אגזור אמשקי בית מטבחיא האי תנא לית ליה דיוסף בן יועזר) .

תא שמע: 'על מה הציץ מרצה? - על הדם ועל הבשר ועל החלב
שנטמא (בין שנטמא הדם בין שנטמא הבשר בין שנטמא החלב - הציץ מרצה, ולא שיהא בשר טמא נאכל: דאין ציץ מטהר ודוחה לא תעשה דוּהַבְּשֵׁר אֲשֶׁר יָגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל (ויקרא ז, יז), אלא לרבי יהושע איצטריך, דאמר ב'כיצד צולין' (לקמן ע"א) **אם אין בשר - אין דם** ' [ספרי דברים פסקא ע"ח] וקאמר הכא: הני מילי כשיצא בשר חוץ למחיצתו, שאין ציץ מרצה על היוצא, או שאבד הבשר, אבל נטמא בשר קודם זריקת דם - הציץ מרצה עליו להתיר דם לזריקה) , **בין בשוגג בין במזיד** (והאי דתני לעיל 'בשוגג הורצה במזיד לא הורצה' - ב'כיצד צולין' פליגי בה אמוראי: חד אמר טומאתו בין בשוגג בין במזיד, אבל זריקתו בשוגג - אין, במזיד - לא, וחד אמר איפכא) , **בין באונס בין ברצון** (מזיד ורצון - אחד הוא, אבל גבי שוגג שייך 'מזיד' וגבי אונס שייך 'רצון', ושוגג ואונס תרי מילי נינהו) , **בין ביחיד** (בקרבן יחיד) **בין בצבור** ' (וקתני מיהת על הדם, אלמא דם קדשים מקבל טומאה, ושמע מינה טומאת משקין דאורייתא, ולא רצו רבנן לטהר משקי בית מטבחיא, וקשיא לרב) ! ? **מדרבנן** , (וקסבר האי תנא דאמשקי בית מטבחיא נמי גזור) **ודלא כרבי יוסי בן יועזר איש צרידה** .

תא שמע [ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשתא ג פ"ד ה"ט] : ' (בציץ כתיב) (שמות כח, לח) [והיה על מצח אהרן] **ונשא אהרן את עון הקדשים** [אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'] (את עון הקדשים = פסול הקרבן יכשיר וירצה, ואינו מכפר על האוכלין אותו טמא, דעון הקדשים כתיב ולא 'עון הכהנים') ; **וכי איזה עון הוא נושא** (איזה פסול הוא מכשיר) ? : **אם עון פיגול - הרי כבר נאמר** (ויקרא יט, יז) [ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא] **לא ירצה; אם עון נותר - הרי כבר נאמר** (ויקרא יז, יח) [ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אתו] **לא יחשב** [לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא] ! ? **הא** (כמו 'הרי') **אינו נושא אלא עון טומאה** (כלומר: הרי יש לך להבין על כרחך שאין לך עון הקדשים שיוכל ציץ לרצות עליו אלא עון טומאה, ומאי שנא טומאה מפסול יוצא ושאר הפסולין? -) **שהותרה מכללה בצבור** (דנדחית מפני קרבן צבור, דכתיב [במדבר כח פעמים רבות] **במועדו** - ואפילו בשבת ואפילו בטומאה, וכיון דהיקלתה אצלה לכך - היקלתה אף ביחיד שלא הותרה אצלו לכתחלה בלא ציץ - ירצה הציץ עליה) * ; **מאי** (עון טומאה') , **לאו טומאת דם** (דאין מצריך רצוי אלא אם כן נטמא דם שהכפרה תלויה בו, אלמא דם מקבל טומאה) ?

* (גרסינן בתורת כהנים [ספרא דבורא דנדבה פרשתא ג פ"ד ה"ט]: **זאם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב**, והכי פירושנו: אם עון פיגול - והוא מחשבת חוץ למקומו, שנקראת פיגול, {כדכתיב ב'קדושים תהיו' [ויקרא יט, יז]: **ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה** ומוקמינן לה בזבחים בפרק שני' (כח, א) **אם אינו ענין לחוק לזמנו - תנהו ענין לחוק למקומו** } הרי כבר נאמר לא ירצה ב'קדושים תהיו', כדפרשינן; **זאם עון נותר** ' (מחשבת נותר ששחטו על מנת להותיר ולאכלו חוץ לזמנו) { **הרי כבר נאמר לא יחשב** ' : (ויקרא יז, יח) **ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו'** [לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא] בפרשת 'צו את אהרן', ואמרינן בזבחים ובתורות כהנים: במחשב לאכול שלא בזמנו ביום השלישי הכתוב מדבר, וכתיב לא יחשב לו, אלמא לית ליה תקנתא;

ורובא גרסי איפכא: **אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב**, ומוקמינן ליה לפיגול חוץ לזמנו, שכן לשונו בכל הגמרא, **זאם עון נותר הרי כבר נאמר לא ירצה** ' ומוקמינן ליה בנותר ממש; ולא יתכן: חדא דלא כתב לא ירצה אלא במחשבת חוץ למקומו וחוק לזמנו, ועוד: אי נותר ממש - למאי לא ירצה? אי לאכשורי קרבן - הרי כשר ועומד הוא משעה שנעשו עבודות דמו בהכשר, כדאמרינן בתורת כהנים! או אינו אלא באוכל מבחוץ ביום השלישי הכתוב מדבר? וכי אפשר לומר כן: מאחר שהוכשר חוזר ויפסל? ואם לא ירצה = לא יתכפר, האוכל נותר קאמר, וכי יש כפרה לחייבי כריתות? ועוד: לא ירצה - הקרבן משמע, ותו: מי איצטריך למימר דציץ לא מכפר על המחייב כרת? והא **עון הקדשים** כתיב, ולא 'עון האוכלים'! וכלינא קמא גרסינן בתורת כהנים, ועיקר הוא; והאי דקרי ליה להאי 'פיגול' ולהאי 'נותר' - משום דתורת כהנים מדרש הוא, ונקט לישנא דקרא.)

אמר רב פפא: לא טומאת קמצים (שהקומוץ מתיר את המנחה כדם המתיר את הזבח, וכל הכפרה תלויה בו) . (והוא הדין דמצי לשנויי: לא בטומאת בשר וחלב, ואליבא דרבי יהושע בעי ציץ, דאמר **אם אין בשר - אין דם** - אלא ניחא ליה לאוקמיה כדברי הכל.)

תא שמע: ' (חגי ביב) **הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הפהנים ויאמרו לא!** (בשר קדש = שרץ, לשון וגם קדש היה בארץ (מלכים א יד, כד) = טומאה; והיה חגי הנביא בודק את הכהנים בשנת שתיים לדריוש שהיה בבנין בית שני לידע אם בקיאים בהלכות טומאה, לפי שנשתכח מהן בגולה, שלא נתעסקו בה בקדשים; ונגע בכנפו - באותו כנף שהשרץ בו, כלומר: השרץ עצמו; ועל כרחך הכי הוא, דאי משום כנף שהוא ראשון - כוליה בגד נמי ראשון הוי, ומאי איריא דנקיט 'כנף' אלא משום שרץ: שהשרץ עצמו נגע אל הלחם, והלחם אל הנזיד, והנזיד אל היין,

והיין אל השמן או אל כל מאכל – היקדש? כלום נטמא האחרון הזה שהוא רביעי בקודש: דלחם = ראשון, ונזיד = שני, ויין = שלישי, ושמן = רביעי; נזיד = תבשיל, [כמו ונזיד עֲדָשִׁים (בראשית כה, לד); יין ושמן = נסכים],

(פסחים יז, א)

ואמר רב (לקמן): אשתבש כהני (שטהרו רביעי בקודש! אלמא יין ושמן – דמשקי בית מטבחיא נינהו, ומיטמאו, ואי טומאת משקין דרבנן – הא אמרת דלא גזור עלייהו! ואי נמי בטומאות דרבנן קא בדיק להו חגי לכהני, וכבר נגזר טומאה על המשקין בימי חגי הנביא שהיה מאנשי כנסת הגדולה – קשיא לרב: דהא אמר דכן ממשי! וכל שכן אי בדאורייתא קא משתעי קשיא לרב, והא ליכא למימר מדרבנן דלא כיוסף בן יועזר, דאקרא לא פליג, דמשמע דאית עלייהו טומאה אי דאורייתא אי דרבנן).

מיד די הוא טעמא אלא לרב (כלום אתה מקשה אלא לרב)? (רב לא קשיא ליה האי, לעולם חגי – בדרבנן בדיק להו, וכבר נגזרה גזירת טומאה על המשקין, ולרב אליבא דיוסף בן יועזר לא תיקשי: רב (תני בעדותו של יוסף) 'משקי בית מטבחיא' (משקה המטבחים: דם ומים) 'תני, אבל משקי בי מדבחיא' (היין והשמן שהם משקה המזבח) מטמא (גזור רבנן טומאה עלייהו, והיין דבסדר טומאות דהאי קרא איכא אוכל מטמא אוכל ומשקה מטמא משקה – דמדרבנן טומאה עושה כיוצא בה).

גופא: רב אמר אשתבש כהני, ושמואל אמר לא אשתבש כהני:

רב אמר אשתבש כהני: רביעי בקדש בעא מינייהו, ואמרו ליה טהור!

ושמואל אמר: לא אשתבש כהני: חמישי בקדש בעא מינייהו, ואמרו ליה טהור.

בשלמא לרב, היינו דכתיב ארבעה: לחם ונזיד ויין ושמן [חגי ב, יב] הן ישא איש בשר קדש בכנו בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל הקדש ויענו הפהנים ויאמרו לא! אלא לשמואל חמשה מנא ליה?

מי כתיב 'ונגע כנפו [אל הלחם]' (דמשמע שהשרץ נגע בלחם, דלחם הוי ראשון)? 'ונגע בכנפו' כתיב: כמה שנגע בכנפו נגע בלחם, דהוה ליה לחם שני).

תא שמע: (חגי ב, יג) ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הפהנים ויאמרו יטמא (טמא נפש קא סלקא דעתא טמא מת שהוא אב הטומאה כשרץ; בכל אלה כסדר שפירשנו: טמא מת בלחם, ולחם בנזיד וכו'); בשלמא לשמואל, מדהכא לא אשתבש (דאמרו ליה רביעי טמא כדכתיב ויאמרו יטמא) – התם נמי לא אשתבש (הכא נמי לא אשתבש, ואיהו – במה שנגע בכנפו אמר להו, דהוה ליה שמן חמישי, ומשום הכי אמרי ליה טהור), אלא לרב (דאמר גבי שרץ נמי רביעי בעא מינייהו) מאי שנא הכא דאשתבש (דאמרו ליה טהור) ומאי שנא התם דלא אשתבש?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: בקיאיין הן בטומאת מת (ויודעים שהשלישי עושה בה רביעי) ואיין בקיאיין הן בטומאת שרץ (וסבורין שאין שלישי עושה בה רביעי).

רבינא אמר: התם רביעי הכא שלישי (לא היו בקיאיין ברביעי בקודש כלל, וגבי מת – שלישי בקודש בעא מינייהו, דהאי טמא נפש דקרא – לאו טמא מת אלא מת ממש, כלומר: טומאת נפש, ומת – אבי אבות, ולחם – אב, ונזיד – ראשון, ויין – שני, ושמן – שלישי).

תא שמע: (חגי ב, יד) ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' [וכן כל מעשה ידיהם ואשר קריבו שם טמא הוא]; בשלמא לרב (דאמר: אשתבש כהני), היינו דכתיב טמא (היינו דקרי למעשה ידיהם 'טמא'), אלא לשמואל אמאי טמא?

איתמוהי קא מתמה (מאחר שבקיאיין הן בהלכות טומאה, וכי כל מעשה ידיהם טמא הוא)? והא וכן כל מעשה ידיהם כתיב (וכן – לאו תמיהא משמע)!

אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי: מתוך שקלקלו את מעשיהם (לאחר זמן) – מעלה עליהם הכתוב כאילו הקריבו בטומאה (היה מתנבא שיקלקלו מעשיהן בבית שני בשאר עבירות).

גופא: רב תני 'משקי בית מטבחיא' ולוי תנא 'משקי בי מדבחיא'; ללוי (דתני מדבחיא' והכא כתיב יין ושמן דמטמאו), הניחא אי סבירא ליה כשמואל דאמר 'דכן' (דיוסף בן יועזר) – מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן – משכחת לה (להאי דכתיב אם יגע טמא נפש בכל אלה, דקאמרו יטמא) דנגעי כולהו בראשון (ולאו אסדרא קמא נקט, ולא אשתבש כהני: שבתחלה שאלם על הסדר, ואמרו לו על האחרון: לא יטמא, מפני שהיין לא יכול לטמאו לשמן, שאין משקין בי מדבחיא מטמאין שום דבר; ולבסוף שאלם אם יגע הטמא עצמו בכל אלה, כלומר או בזה או בזה – ואמרו ליה יטמא), אלא אי סבר ליה כרב, דאמר דכן ממש – היכי משכחת לה (להאי יטמא דקרא)? (בשלמא לרב גופיה לא קשיא, דאיהו תני 'מטבחיא', אלא ללוי קשיא!) על כרחך כשמואל סבירא ליה.

ולשמואל (דאמר לא אישתבש, ופריש למילתיה משום דחמישי הוה השמן, דמה שנגע בכנפו כתיב, הא אי רביעי הוה האי שמן - הוה טמא ואף על גב דמן היין קבלה, אלמא משקין מטמאין אחרים) הניחא אי סבר לה כרב דתני (בעדותו של יוסף) 'משקי בית מטבחיא', אבל 'משקי בי מדבחיא' - (אפילו) אחריני נמי מיטמאו: רביעי הוה דלא עביד חמישי (היינו דפריש למילתיה לעיל ואמר 'האי דלא הוי שיבוש, משום דחמישי הוה, והיין שהוא רביעי לא עביד ליה חמישי') הא שלישי עביד רביעי (הא אי הוה יין שלישי - הוה עביד ליה רביעי); אלא אי סבר ליה כלוי דתני 'משקי בי מדבחיא' מאי איריא רביעי דלא עביד חמישי (דפריש לעיל משום דחמישי הוה)? אפילו (אי הוה יין) שני - ושלישי נמי (לשמן) לא עבדי!?

על כרחיך כרב סבירא ליה.

תניא כוותיה דרב, תניא כוותיה דלוי:

תניא כוותיה דלוי: 'הדם והיין והשמן והמים, משקי בי מדבחיא' (כלומר: כל אלו של קודש נקראין על שם מזבח, כגון דם לזריקה, ומים ויין לנסך, ושמן למנחות) שנטמאו בפנים (בעזרה) והוציאן לחוץ (ונפסלו ביוצא: שאין ראויין עוד למזבח) - טהורין (מלטמא אחרים, שהרי לא ירדה להן תורת טומאה מתחלה לטמא אחרים, והן עצמן ודאי טמאין כנבואת חגי); (אבל) נטמאו בחוץ (קודם שיהא שם מדבחיא עליהן) והכניסן בפנים - טמאין (ואפילו לטמא אחרים, דטומאתן כבר ירדה בהן, ומי הפקיעה) 'איני' (דקתני 'הוציאן לחוץ טהורין', ולא אמרינן תחול טומאתן למפרע)! והאמר רבי יהושע בן לוי: 'משקי בי מדבחיא לא אמרו דכן אלא במקומן' (בפנים), מאי לאו למעוטי נטמאו בפנים והוציאן לחוץ! לא, למעוטי נטמאו בחוץ והכניסן בפנים (כדמתרץ לישנא בסיפא דמילתא, דהכי משמע: אלא כשנטמאו במקומן).

והא 'במקומן' קאמר!?

הכי קאמר: לא אמרו דכן אלא שנטמאו במקומן. (ומשום דלא סיימיה לפרושא דמילתא - פריך ליה 'והא במקומן קאמר', דמשמע כל זמן שהן במקומן טהורין ותו לא.)

תניא כוותיה דרב: 'הדם והמים משקי בית מטבחיא שנטמאו בין בכלים בין בקרקע - טהורין';

(פסחים יז, ב)

רבי שמעון אומר: בכלים - טמאין, בקרקע - טהורין' (רב שמעון לטעמיה דאמר לעיל טומאת משקין דאורייתא ואפילו לטמא אחרים, כדתניא גבי ספק משקה לטמא אחרים: רבי שמעון אומר באוכלין טמא, הלכך במשקי בית מטבחיא לא מצו רבנן לטהרינהו). ' (ולקמן מתרגם ליה אמר דאכא רביעי: דאכא תורת מקוה עלה למחטין וצינורות, דמאורייתא לא מקבלי טומאה, כדכתיב (ויקרא יא, לו) מקוה מים יהיה טהור, ורביעית היא מקוה דמאורייתא, דכי כתיב ארבעים סאה - באדם הוא דכתיבי, דנפקא לן מ' [וְרִבְעִית מִמֶּנּוּ] אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ' [ויקרא טו, טז]: מים שכל גופו עולה בהן, אבל לכלים קטנים אין צריך אלא כדי שיתכסו במים; ובציר מרביעית גמרא גמירי לה דלא חשיב למיהוי מקוה; וכיון דבעלמא דמאורייתא לא מיטמו, ורבנן הוא דבטלו רביעית דמקוה שלא יטבילו כלים בפחות מארבעים סאה, כדאמרינן בגזיר (לחב): 'עשר רביעיות הן', ופרכינן 'והא איכא רביעית דמקוה', ומשנינן 'בר מינה דההיא דבטלו רבנן' (בפרק שלשה מינין) ותניא נמי: זה הכלל: כל שאדם טובל בו ידים וכלים - טובלים בו, וגזרו טומאה אף על המשקין שבקרקע כל כמה דהוי בציר מארבעים סאה, והכא - גבי מטבחיא - אוקמוה דאורייתא, וטהורין.)

אמר רב פפא: אפילו למאן דאמר טומאת משקין דאורייתא, משקי בית מטבחיא הלכתא גמירי לה (מסיני דלא מיטמאו).

אמר ליה רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא: ואלא הא דאמר רבי אליעזר: 'אין טומאה למשקין כל עיקר תדע שהרי העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה על משקי בית מטבחיא דכן', ואי הלכתא גמירי לה, מי גמרינן מינה (דטומאת שאר משקין לאו דאורייתא? הא אמרת אפילו היא דאורייתא גמירי בהני דטהורין, והיכי מייתי רבי אליעזר טעם למילתיה מהכא)?

אמר ליה רבינא לרב אשי: והא רבי שמעון, דאמר טומאת משקין דאורייתא, דתניא: 'רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: לכלים - טהורין, לאוכלין - טמאין' והכא קאמר רבי שמעון 'בכלים' -

טמאין, בקרקע - טהורין' (דמשום דסבירא ליה טומאת משקין דאורייתא קאמר הכא 'בכלים' - טמאין, משום דבשאר משקין - דאורייתא, ובקרקע הוא דטהורין משום דגבי שאר משקין דרבנן, אלמא לאו הלכה למשה מסיני הוא), (וקשיא לרב פפא): ואי הלכתא היא, מה לי בכלים (דגבי שאר משקין דאורייתא) מה לי בקרקע?

קשיא (הא דרב פפא - לאו מילתא היא, וכי אמרה - לאו אדעתיה, ולא היה זכור למשניות הללו).

אמר רב פפא: הא דאמרת (לרבי שמעון) 'בקרקע טהורין', לא שנו אלא מים (דאיכא שם מקוה עליהן במחובר), אבל דם - לא (אבל דם אין בו חילוק בין קרקע לכלים, דטומאה ידידה - דאורייתא אף בקרקע); (ולרבי שמעון, כי איתמר 'כן' דיוסף בן יועזר - אמרם לחודיהו איתמר) ומים נמי לא אמרן אלא דהוי רביעית (כדפרשין) דחזי

להטביל ביה מחטין וצינורות, אבל לא הוי רביעית - טמאין
(דמדאורייתא לא חזו למקוה, ומדאורייתא טמאין אף במחובר - הכי נמי טמאין; ודקיימא לן שיעור
טומאת משקין ברביעית - הני מילי לטמא אחרים, אבל לעצמן - טמאין בכל שהן, כדתנן בטהרות (פ"ג מ"ג)
ומייתנין לה בגמרא ד'כל שעה' (פסחים לגב), טמא מת ששחט כו' - כיון שיצתה טפה ראשונה נטמאת בכביצה).

אמר מר: 'רבי יהודה אומר' (גבי ספק משקה לטמא אחרים): 'לכל טמא' (ואפילו
לכלים) ' (אלמא ודאי נגיעתן מטמא כלים מדאורייתא מדמטמין ספק דידהו): 'למימרא דסבר
רבי יהודה טומאת משקין לטמא טומאת כלים דאורייתא, והתנן:
'כל הכלים שיש להן אחורים ותוך' (שראויין להשתמש בהן בתוכן ובאחוריהן) -
כגון: הכרים והכסתות, והשקין, והמרצופין (של עור) - נטמא תוכו -
נטמא גבו, נטמא גבו - לא נטמא תוכו; אמר רבי יהודה: במה
דברים אמורים? שנטמאו מחמת משקין (דטומאתן לאו דאורייתא לכלים, ורבנן הוא
דגזרו בהו משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה, ועבדי בהו רבנן היכירא: שאם נטמא גבו - לא נטמא תוכו,
כי היכי דלידעו דהן טומאה לאו דאורייתא דלא לשרפו עליה תרומה וקדשים, כדאמרינן בבכורות (לחא)
בעדותו של חזקיה אבי עקש), אבל נטמאו מחמת שרץ (דטומאתן דאורייתא) - נטמא
תוכו נטמא גבו, נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו' ואי סלקא דעתך טומאת
משקין לטמא כלים דאורייתא, מה לי נטמא מחמת משקין מה לי
נטמא מחמת שרץ?

אמר רב יהודה אמר שמואל: חזר בו רבי יהודה (מההיא דלעיל).
רבינא אמר: לעולם לא הדר, הא במשקין הבאין מחמת ידיים (שגזרו
חכמים טומאות שניות על ידיים סתם וגזרו עליהן שיטמאו משקין להיות תחלה - וההיא דרבנן הוא), הא
במשקין הבאין מחמת שרץ.
אי הכי, אדתני 'במה דברים אמורים? - שנטמאו מחמת משקין' (הא
דתני אבל נטמאו מחמת שרץ וכו' דלא אשכח נטמא גבו נטמא תוכו אלא בשרץ עצמו) - ליפלו
וליתני בדידה (לישמעינן אפילו משקין): 'במה דברים אמורים? - במשקין
הבאין מחמת ידיים, אבל במשקין הבאין מחמת שרץ - נטמא תוכו
נטמא גבו, נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו'!!
אלא מחוררתא כדשנין מעיקרא: חזר בו רבי יהודה.
איבעיא להו: מכלים הוא דהדר ביה, אבל באוכלין כרבי יוסי
ורבי שמעון סבירא ליה (דמשקין מטמאין אוכלין מדאורייתא)? או דילמא לגמרי
הדר ביה, כרבי מאיר (דאמר: לא מיטמא אפילו אוכלין אלא מדרבנן)?

אמר רב נחמן בר יצחק: תא שמע:
'פרה' (של זבח או של חולין) ששתתה מי חטאת (ושחטוה בעודן במעיה) - כשרה
טמא (שמקבלת טומאה מהן): דמי חטאת מטמאין אפילו אדם וכלים, כדכתיב (במדבר יט, כא)... והנגע
במי הנדה [יטמא עד הערב]; רבי יהודה אומר:

(פסחים יח, א)

בטלו במעיה (דאינן ראויין למי חטאת ואין עוד שמן עליהן) ' ואי סלקא דעתך
מכלים הוא דהדר ביה, אבל באוכלין כרבי יוסי ורבי שמעון
סבירא ליה (אית ליה לרבי יהודה משקין בעלמא מטמאו אוכל) - אמאי בטלו
במעיה לגמרי? נהי דטומאה חמורה (אדם וכלים) לא מטמאו,
טומאה קלה (אוכלין) מיהא ניטמאו (נהי דבטלי מתורת מי חטאת לענין דלא הוי
טמא אב הטומאה לטמא אדם וכלים, שם משקה טמא מי ליכא עלייהו כשאר משקין לטמא בשר זה
שהוא אוכל, ואמאי בטלו במעיה לגמרי אפילו מלטמא בשר זה, דהיינו טומאת אוכלין קלה? נהי
דטומאה חמורה לא מטמאו אם נגעו אדם וכלים בהן בתוך המעים - דהא אין שם מי חטאת עליהן -
טומאה קלה, כגון את הבשר - לטמאו, דהא משקין בעלמא ניהו ושם טומאה לא פקע מינייהו
דניטמאו מחמת עצמן - דאין נגיעה גדולה ממה שהן נוגעין בעצמן, וכי אזיל שם מי חטאת מינייהו -
הוו להו משקין שנגעו במי חטאת! אלא שמע מינה מכולהו דהדר ביה, וכיון דבחוק לא מטמאו משקין
אוכלין אלא מדרבנן, הכא דמילתא דלא שכיחא - לא גזור! ?

מאי 'בטלו במעיה'? - נמי בטלו מטומאה חמורה, אבל טומאה קלה
מטמאו; מכלל דתנא קמא סבר טומאה חמורה נמי מטמאו? הא 'כשרה
טמא' קתני (דלא טימא אלא את הבשר, ולא תנא אדם וכלים הנוגעין בהן טמאין)?
כולה רבי יהודה היא, וחסורי מיחסרה והכי קתני: 'פרה ששתתה
מי חטאת - כשרה טמא; במה דברים אמורים? - טומאה קלה, אבל
טומאה חמורה (שיהא עדיין שמן עליהן לטמא אדם הנוגע בהן) - לא (לא מטמא), שרבי
יהודה אומר: בטלו במעיה (מתורת מי חטאת).

רב אשי אמר: לעולם בטלו במעיה לגמרי (דאפילו שם משקה בעלמא ליכא
עלייהו), משום דהוה ליה משקה סרוח (ותניא בתורת כהנים [ספרא שמיני פרשתא ח הלכה ד]:

[רבי אליעזר אומר:] (ויקרא יא, לד) [מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא] וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא - פרט למשקה טרוח' .

רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: לאוכלין טמאין לכלים טהורים: אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: רבי יוסי - בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה (רבי יוסי - תלמידו של רבי עקיבא היה, כדתיא ביבמות ב'הבא על יבמתו' (סב, ב), והיה העולם שמם עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ואלו הן: רבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי יוסי ורבי שמעון, ורבי אלעזר בן שמוע), דר' ריש 'יטמא' = 'יטמא' (דדריש 'יטמא' דכתיב גבי אוכלין טמאין 'יטמא'; ואיהו נמי דריש 'יטמא' דכתיב גבי משקין טמאין 'יטמא'), דתנן [סוטה פ"ה מ"ב]: 'כו כיוס' (ביום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיאות) דר' רבי עקיבא (ויקרא יא, לג) וכל כלי חרש אשר יפל מהם [אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואתו תשבדו] (ותניא ב'הכל שוחטין' (חולין כד, א) אף על פי שלא נגע אלא נתלה באוירו - הוה ליה כלי ראשון, וכתיב כל אשר בתוכו יטמא מחמת הכלי, הוה ליה אוכל שני); אינו אומר 'טמא' אלא 'יטמא' (לדרוש ביה) 'יטמא' אחרים; לימד על ככר שני שעושה שלישי בחולין (דהא קרא משתעי באוכלין, דכתיב בתריה [ויקרא יא, לד] מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא) והוא היה בתוך הכלי 'יטמא', אלמא ככר שני עושה שלישי, ואף בחולין, דקרא סתמא כתיב) ' . (והא ליכא למימר דאוכלין שבו מקבלין טומאה מן השרץ דליהוי אויר כלי כמאן דמלי טומאה וניהוו אוכל ראשון, דאם כן אף כלים שבאוירו יטמאו; ובפרקין מפרשין לה בהדיא דעל כרחך שני הוא, ומן הכלי הוא מקבלה: שמטמא את השלישי; ואני שמעתי: ככר עושה כיוצא בו, ואית ליה לרבי עקיבא אוכל מטמא אוכל; ואי אפשר לומר כן, משום דלא אשכחן לה בהדיא, ועל ידי הדחק נאמר; ואם כן, כי אקשי לעיל 'והא אין אוכל מטמא אוכל', ודחיק נפשיה ואוקמה מדרבנן טמא, נימא כרבי עקיבא סבירא ליה, דהא רבי עקיבא גופיה איירי ביה והוסיף עדות על עדותו ולקמן, דקאמר 'לא כך היה' ולא מצי לדחוייה אלא על ידי טעם זה 'לא מצינו טומאה עושה כיוצא בה' - הרי מצינו לרבי עקיבא! ועוד: בהדיא אמר לקמן בההוא 'יטמא לטמא את המשקין ולא אוכל כיוצא בו.)

והכא (גבי 'יטמא' דמשקין, דקאמר רבי יוסי דמטמא אוכל) היכי דריש (ליה רבי יוסי דמוקי ליה לטמא אוכל ולא לטמא משקה כיוצא בו ולא כלי) ? : ' (ויקרא יא, לד) [מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא] וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא (אם היה המשקה הזה בתוכו של כלי חרס, דהא עלה קאי 'יטמא', ודריש ביה): 'יטמא' לטמא טומאת אוכלין; אתה אומר לטמא טומאת אוכלין או אינו אלא לטמא טומאת משקין? אמרת: לא כך היה. מאי 'לא כך היה'? אמר רב פפא: לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה (כדאמרין לקמן: דלהכי קרינא 'יטמא' - למימר דהוא טמא ואין עושה כיוצא בו) .

רבינא אמר: מגופיה דקרא [ויקרא יא, לד] [מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא] וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא נמי לא מצית אמרת 'יטמא' - לטמא טומאת משקין, דאי סלקא דעתך (האי) 'יטמא' דסיפא (דכתיב במשקה) - לטמא טומאת משקין (קאמר), 'יטמא' דרישא (דכתיב גבי אוכל) (על כרחך) נמי לטמא טומאת משקין (לטמא משקין מוקמי ליה לקמיה, דהכתיב לעיל מהאי קרא 'יטמא הוא' ואמרין: הוא טמא ואין עושה כיוצא בו; ומדאיצטריך למעוטי אוכל - מכלל דמשקין מטמאי, אם כן 'יטמא' 'יטמא' למה לי) - נייערבינהו וניכתבינהו: 'מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים [ולא לכתוב כאן את המילה 'יטמא'] וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, תרי 'יטמא' למה לי? אלא 'יטמא' דרישא - לטמא טומאת משקין, 'יטמא' דסיפא לטמא טומאת אוכלין. ואימא ('יטמא' דסיפא) לטמא את הכלים (ואמאי קאמר רבי יוסי לכלים טהור)? ולא קל וחומר הוא?: ומה כלי שמטמא משקה אין מטמא כלי (כדאמר לקמן: [ויקרא יא, לג] כל אשר בתוכו יטמא [ויקרא יא, לד] מכל האכל - אוכלין ומשקין מיטמאים מאויר כלי חרס, ואין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס), משקין (אלו) הבאין מחמת כלי אינו דין שלא יטמאו את הכלים! ואימא כי לא מטמאו - משקין הבאין מחמת כלי (דבהאי קל וחומר הוא דנפקא לן דאין משקה מטמא כלי - הני מילי משקין הבאין מחמת כלי), אבל משקין הבאין מחמת שרץ הכי נמי דמטמאו (אבל משקין שנגעו בשרץ יטמאוהו)! (ומשני: משקין הבאין מחמת שרץ מי כתיבי (באורייתא)?

(פסחים יח, ב) ולא קל וחומר קאתי: ומה משקין הבאין מחמת כלי מטמאין משקין הבאין מחמת שרץ לא כל שכן (וכיון דמיניהו הוא דילפי) דיו לבא מן הדין (למשקין שנגעו בשרץ הבאין מן הדין דמשקין שנגעו בכלי) להיות כנדון (מה אלו אין מטמאין כלי - אף אלו אין מטמאין כלי)! 'יטמא' דרישא (גבי אוכל) היכי דריש (ליה רבי עקיבא)?

'[ויקרא יא, לד] מִכָּל הָאֹכֵל אֲשֶׁר יֹאכַל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מִיָּמִים יִטְמָא [וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא] 'יִטְמָא' - לִטְמֵא אֶת הַמִּשְׁקִין ;

אתה אומר לטמא את המשקין - או אינו אלא לטמא את הכלי ?
אמרת קל וחומר: ומה משקה שמתמא אוכל (כדאמרן לעיל) אינו מטמא כלי (כדאמרן), אוכל שאין מטמא אוכל (דאין טומאה עושה כיוצא בה) אינו דין שלא יטמא כלי (והוא הדין דמצי למימר נמי קל וחומר מיניה וביה, כדאמרן גבי משקין, דנימא הכי: מה כלי שמתמא את האוכל הזה אינו מטמא כלי, אוכל שבא מחמת כלי כו'! אלא משום דהדר מצטרף ליה למימר כדלעיל 'ואימא הני מילי אוכל הבא מחמת כלי, אבל אוכל הבא מחמת שרץ לטמא כלי', וניחא ליה למילף ממשקה דאוקימנא בהו דלא שנא נגעו בשרץ לא שנא נטמאו מן הכלי - לא מטמאו כלי) ! הא מה אני מקיים 'יטמא' ? - לטמא את המשקין, שהן עלולין לקבל טומאה. מאי איריא משקין משום דעלולין לקבל טומאה? תיפוק ליה משום דליכא מידה אחרינא?

הכי קאמר: וכי תימא אוכל חמור דמטמא משקין (אוכל חמור ממשקה: דאילו משקה אין מטמא משקה ואילו אוכל קאמרת מטמא משקה) - (הלכך אף על גב דאין משקה מטמא כלי) ניטמיה לכלי (יהא אוכל מטמא כלי) !

ההוא (דאוקימנא האי 'יטמא' דאוכל לטמא משקה) חומר דמשקין הוא, משום דמשקין עלולין לקבל טומאה; ומה היא עלילתן? - שמקבלין טומאה שלא בהכשר; 'יטמא' - דאין עושה כיוצא בה (כלומר: השתא דדשינן 'יטמא' 'יטמא', והאי דקרינן בתרוייהו 'יטמא' - ללמדך מיעוט: דאין מטמא כיוצא בו, כגון אוכל אוכל ומשקה משקה) .

מהכא נפקא? מהתם נפקא: (ויקרא יא, לח) וְכִי יֵתֵן מַיִם עַל זֶרַע וְנִפְל מִבְּלֹתָם עָלָיו טִמְאָה הוּא [לָקֵם] - הוּא טִמְאָה וְאֵין עוֹשֶׂה טִמְאָה כִּיּוֹצֵא בָּהּ ('הוא' - מיעוטא, ואוכל דכוותיה קא ממעט) ! ?

חד - (למעוטי) במשקין הבאין מחמת שרץ (אף על גב דלא כתיבי בהאי קרא משקין, דכי יתן מים על זרע וגו' דמשמע אפילו שנגע בהן שרץ לאחר שניגבו, מיהו גלי באוכל והוא הדין למשקה), וחד (ההוא 'יטמא' דלעיל) - (איירי) במשקין הבאין מחמת כלי .
וצריכי: דאי אשמועינן במשקין הבאין מחמת כלי - משום דלא חמירי, אבל במשקין הבאין מחמת שרץ - דחמירי - אימא עושה טומאה כיוצא בה.

ולשמעינן משקין הבאין מחמת שרץ וכל שכן משקין הבאין מחמת כלי ! ?

מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא.
אמר ליה רבינא לרב אשי: והא אמר רבא 'לא רבי יוסי (דלקמן דדריש קל וחומר ממחוסר כפורים) סבר כרבי עקיבא (שיהא שני עושה שלישי בחולין), ולא רבי עקיבא סבר כרבי יוסי (במאי דמייתי לקמן רביעי בקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים; ומילתיה דרבא פרשוה רב אשי ורב כהנא לקמן בסמוך, וכיון דאית ליה לרבי יוסי משקין מטמאין אחרים דאורייתא - לא משכח ראיא אלא מ'יטמא'; דדריש 'יטמא' - על כרחך אית ליה שני עושה שלישי בחולין, דהא בין 'יטמא' דאוכלין בין 'יטמא' דמשקין - אשני כתיבי) ! ' !
אמר ליה: רבי יוסי - בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה (להא דאמר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא, מיבעי ליה למדרש 'יטמא' 'יטמא' - אליבא דרבי עקיבא אמרה דדריש ליה גבי אוכלין, וקאמר רבי יוסי: הואיל ודריש רבי עקיבא 'יטמא' 'יטמא' - אית ליה דמשקין מטמאין אחרים דאורייתא), וליה לא סבירא ליה (אבל רבי יוסי לא סבירא ליה טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא, ולא דריש 'יטמא' 'יטמא') .

אמר ליה רב אשי לרב כהנא: בשלמא רבי יוסי לא סבר לה כרבי עקיבא (דשני עושה שלישי בחולין), דתניא [תוספתא חגיגה פ"ג ה"ח [ליברמן]]: 'אמר רבי יוסי: מניין לרביעי בקודש שהוא פסול ?

ודין הוא: ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה (כדילפינן ביבמות פרק 'הערל' (עד, ב) מקראי: טבל ועלה אוכל במעשר; העריב שמשו אוכל בתרומה, כדכתיב [ויקרא כב, ז] וְכָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר וְאַחֲרַיִם יֹאכֵל מִן הַקֹּדֶשׁ [פי' לחמו הוא]) פסול בקודש (אסור בקודש, כדילף התם מ'וְכָפֹר עָלֶיךָ תִּלְחָן וְטָהַר' [ויקרא יב, ח] - מכלל שהיא טמאה עד עכשיו), שלישי שפסול בתרומה (לרבנן דפליגי אדרבי עקיבא, ונפקא לן בקל וחומר מטבול יום: ומה טבול יום דמותר בחולין אסור בתרומה, שני שפסול בחולין - אינו דין שיעשה שלישי בתרומה [במסכת סוטה בפרק 'כשם שהמים בודקין'] אינו דין שיעשה רביעי בקודש (ובקודש דין הוא שיעשה בה רביעי מקל וחומר ממחוסר כפורים) !

ולמדנו שלישי בקודש מן התורה (ודלא תימא 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון: מה תרומה עושה שלישי ותו לא - אף זה: קודש - יעשה שלישי ותו לא' דמשום שלישי לא אצטרף לן קל וחומר, דמן התורה למדנו שלישי, וכי אתא קל וחומר - לרביעי הוא דאתא, דקיימא לן בבבא קמא פרק שני (כה, ב) דהיכא דמיפרך קל וחומר - לא אמרינן 'דיו', ורביעי מקל וחומר: שלישי מן התורה -

דכתיב [ויקרא ז, יט] (וְהַבֶּשֶׂת אֲשֶׁר יִנָּע

(פסחים יט, א)

בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל [בְּאֵשׁ יִשְׂרָף וְהַבֶּשֶׂר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂרָה]; מִי לֹא עֹסְקִין דְּנִגְע בְּשָׁנִי (דהא שני נקרא טמא: כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יֵטֵמָא (ויקרא יא, לג), והשתא דשמעין ליה לרבי יוסי בשלישי לתרומה ולא רביעי, ורביעי לקודש ולא חמישי - על כרחיך לית ליה שני עושה שלישי בחולין, ולא דריש 'טמא' 'יטמא', דאי אית ליה -) רביעי מקל וחומר, כדאמרין, ואי סלקא דעתא סבר כרבי עקיבא - ניתני נמי רביעי בתרומה וחמישי בקודש (לייתיה לרביעי בתרומה בקל וחומר מטבול יום: ומה טבול יום שמותר בחולין פסול בתרומה, שלישי שפסול בחולין אין דין שיעשה רביעי בתרומה! ודיו ליכא למימר, דאם כן מפרין קל וחומר: דהא שלישי לתרומה נפקא לן מקרא; כי היכי דנפקא לן שלישי בחולין ורביעי בקל וחומר וחמישי בקודש בקל וחומר ממחוסר כפורים! אלא ודאי לית ליה לרבי יוסי שני עושה שלישי בחולין) !

אלא רבי עקיבא לא סבר כרבי יוסי מנלן (דילמא רבי עקיבא אית ליה נמי קל וחומר דרבי יוסי, ומייתי ליה בהאי קל וחומר רביעי בתרומה וחמישי בקודש) ?
אמר ליה: דלא לישתמיט תנא וליתני רביעי בתרומה וחמישי בקודש ונימא רבי עקיבא היא (אמר ליה: אם איתא דיש חולקים בדבר הזה וכי לא לישתמיט שום תנא וליתני רביעי בתרומה בחד דוכתא), ואנן אהכי ניקום ונסמוך (משום דלא אשכחן תנא, נימא דרבי עקיבא לית ליה קל וחומר) ! ?

(וכי תיקשי לך: 'מני? נימא רבי עקיבא היא?' אלא ודאי לית ליה לרבי עקיבא קל וחומר דרבי יוסי משום פירכא דדור אחרון, כדאמר במסכת סוטה (כז, ב) 'עתיד דור אחרון לטהר את השלישי בתרומה שאנו מטמאין אותו בקל וחומר מטבול יום', כדאמרן, ודור אחרון פריך: מה לטבול יום שכן אב הטומאה! הלכך לרבי עקיבא נמי - דאית ליה שלישי בחולין - לא מייתי שום מעלה טפי לתרומה בקל וחומר מטבול יום משום הא פירכא, ושלישי - בין בתרומה בין בחולין - נפקא לן מקרא בהדיא דדריש 'טמא' 'יטמא', ורביעי בקודש נמי מ'הבשר אשר יגע בכל טמא' (ויקרא ז, יט); מי לא עסקין דנגע בשלישי, דהא לרבי עקיבא - הואיל ודריש 'טמא' 'יטמא' אשכחן שלישי דאיקרי טמא, ומשכחת לה דאתי קודש לידי רביעי הכי: שרץ טימא כלי, והוה ליה ראשון, וכלי אוכל, ואוכל משקה, ומשקה אוכל: דהא לרבי עקיבא טומאת משקין דאורייתא; וחמישי בקודש לא מייתי בקל וחומר ממחוסר כפורים, דאיכא למיפרך: מה למחוסר כפורים שכן אב הטומאה, ומבעיא לן לרבי מאיר ורבי אלעזר, דאמרו בהדיא דמשקין אין מטמאין דבר אחר מן התורה; ולרבי יוסי נמי - דאוקימנא דליה לא סבירא ליה - היכי משכחת קודש בא לידי רביעי? - שרץ כלי הוי ראשון, וכלי אוכל הוי שני, ואוכל משקה הוי שלישי, והיאך יבא לידי רביעי?

ונראה לי דעל כרחיך לא משכחת לה אלא מדרבנן!
ותדע דקתני לה גבי מעלות ד'חומר בקודש' (חגיגה כב, ב) דקיימא לן התם דכולהו מדרבנן נינהו, וזהו מחמם מעלות האחרונות היא, ואמר התם: חמם אחרונות לית להו דררא דטומאה דאורייתא;
ובמסכת סוטה נמי סוגיא דשמעתא דרבי יוסי מדרבנן אלא, ואוכל שלישי לרבי יוסי בקודש, דקאמר לעיל זלמזנו שלישי בקודש מן התורה' מהיכן קיבלה, הואיל ואין משקה מטמא אוכל? על כרחיך מאוכל קיבלה, וסבירא ליה טומאה עושה כיוצא בה בקדשים, ואוכל דמטמא משקה - כיון דלא דריש 'טמא' 'יטמא' - לא ידענא מהיכא נפקא להו אי לאו מהאי קרא: [ויקרא יא, לח] 'וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם', ודרשינן: הוא טמא ואינו עושה כיוצא בו; ומדאיצטריך קרא למעוטי כיוצא בו - מכלל דמטמא אחרים; וכי תימא 'טמא הוא' הרי הוא טמא ואינו מטמא אחרים - אם כן לשתוק קרא מיניה, ולכתוב 'טמא' ומהיכא תיתי לן טומאה לאחרים?! ואי קשיא הואיל ומשקין לא מטמא אחרים לרבי יוסי, תו לא מיתוקמא מתניתין כתרצתא דתריץ רבי ירמיה לעיל ואזדא רבי יוסי לטעמיה, והדר קושיין לדוכתה: אמאי אינה היא המדה, מדה ומדה היא! - לא תיקשי, דכי אוקימנא ואזדא רבי יוסי לטעמיה בתר טעמא דהא מתניתא, דרבי יוסי אליבא דרבי עקיבא אוקימנא דדריש 'טמא' 'יטמא', דהא מהא מייתנין סייעתא עליה!
ואני שמעתי דרבי יוסי אית ליה 'טמא' 'יטמא' גבי משקין, והא דאמר 'לא סבירא ליה' - בההיא דאוכלין דרבי עקיבא אמרן לענין טומאה עושה כיוצא בה, ועכשיו אתה בא לידי רביעי: שרץ - כלי, כלי - אוכל, ואוכל - משקה, ומשקה - אוכל; ואי אפשר להעמידו מפני כמה תשובות, ומיהו לרבי מאיר, דאמר בהדיא טומאת משקין לטמא אחרים לאו דאורייתא - לא משכחת לה רביעי אלא מדרבנן.)

נפק רב אשי - ואי תימא רב כהנא - דק ואשכח הא דתנן (בהדיא דאמר רבי עקיבא רביעי ולא חמישי) [חגיגה פ"ג מ"ב]: 'הכלי מצרף את מה שבתוכו' (עריבה ארוכה, ובה אוכלי קודש מכאן ואוכלי קודש מכאן ואין נוגעין זה בזה, ונגע טמא באוכלין שבראש אחד ובכלי לא נגע, ואוכל אין מטמא כלי אפילו מדרבנן - ואפילו הכי האוכלין שבשני ראשיה טמאים שהכלי מצרף) לקודש אבל לא לתרומה, והרביעי בקודש פסול, והשלישי בתרומה' ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מעדותו (על ידי עדותו) של רבי עקיבא נשנית משנה זו, דתנן [עדות פ"ח מ"א]: 'הוסיף רבי עקיבא (בעדות): הסולת והקטורת והלבונה והגחלים' (לבונה וגחלים, אף על גב דלאו אוכלין נינהו - חיבת הקודש מכשרתן ומשווא להו אוכל; בפרק 'כל שעה' (לה, א)), שאם נגע טבול יום כמקצתן פסל את כולן' (אלמא מצרף כלי מה שבתוכו: דאי משום דנגעי אהדדי, הוי דגולת שנגע בה מטמא את חברתה, אבל חברתה תו לא מטמא, דאם כן הוה ליה ששי ושביעי עד מאה! ומאותו עדות נשנית משנה זו דהכלי מצרף) (וקתני בהדיא דביעי בקודש פסול) רביעי אין, חמישי - לא (אלמא דרבי עקיבא - חמישי לית ליה); שלישי (בתרומה) אין, רביעי - לא (אלמא לית ליה לרבי עקיבא קל וחומר דרבי יוסי! [בלשון אחר שמעתי יורד לעמקי תהום ואי אפשר להעמידן]) !

אלמא קסבר צירוף דרבנן (מילתא באנפי נפשה היא: מדאמר רבי יוחנן 'מעדותו של רבי עקיבא נשנית', אלמא קסבר רבי יוחנן צירוף דכלי לקודש דקתני גבי מעלות - לאו דאורייתא הוא, אלא

מדברנן, מעדותו של רבי עקיבא - דמדברנן הוא, דגחלים ולבונה לאו בני קבולי טומאה ניהו אלא מדברנן, ואף על גב דאמר מר 'והבשר לרבות עצים ולבונה' - אמרין ב'כל שעה' (שם) דמעלה מדברנן היא) .
ופליגא (דברי יוחנן) דרבי חנין, דאמר צירוף דאורייתא, שנאמר (במדבר ז,יד ועוד) **כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קֶטֶרֶת** (בקטורת כתיב, דקודש הוא) - הכתוב עשה כל מה שבכף אחת.

תנן התם (בעדיות נ"ב מ"ג): **'על מחט שנמצאת בבשר שהסכין והידים טהורות והבשר טמא'** (ועל המחט העיד עם שאר עדיות שאם נמצאת בבשר קודש שהסכין שנגע בה והידים של כהן שנגעו בה טהורין והבשר טמא; ולקמיה מפרש האי מחט: מאי טומאה הוה ביה); **נמצאת בפוש הכל טהור; אמר רבי עקיבא: זכינו** (זכות וטובה וריח ותקנה היא לנו מהפסד קדשים) **שאינן טומאת ידים במקדש** (שלא נגזרה גזרת ידים במקדש ליטמא בדבר שאין מטמא אדם, דהאי מחט מוקמי ליה דלאו בר טמויי אדם הוא, דאילו חוץ למקדש מטמאים ידים בטומאה כל דהו אפילו סתמן משום ידים עסקניות) '

(פסחים יט, ב)
ונימא (נמי): **'(זכינו) שאינן טומאת ידים וכלים במקדש** (מדברנן בדבר שאין מטמא מן התורה, דאילו בחולין - גזור רבנן ביה טומאה ואף על גב דמדאורייתא טהור, כדתנן גבי י"ח דבר, והאוכלים והכלים שנטמאו במשקין, והכא קתני **סכין טהור**) ' ?
אמר רב יהודה אמר רב, ואיתמא רבי יוסי **ברבי חנינא: ידים קודם גזירת כלים נשנו** (ליטמא מדברנן, וכשהעידו עדות זו - עדיין לא נגזרה גזירת חכמים על טומאת כלים דרבנן, לפיכך לא יוכל לומר 'זכינו שאין טומאת כלים במקדש' - דההיא שעתא אפילו בעלמא נמי לא הואי) .
אמר רבא: **והא תרוייהו בו ביום גזרו** (בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון ב'ציאות השבת' דתנן **אלו פוסלין את התרומה**) , דתנן [נבים פ"ה מ"ב]: **'הספר והידים והטבול יום והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין'** ! (הספר. והתם מפרש טעמא: משום תקנת ספרים, שהיו מניחין את הספרים עם התרומה ועבכרים אוכלים אותם; הידים. אפילו סתמן, אם נגע בתרומה בלא נטילת ידים; **והטבול יום** - והתם פריך: הא דאורייתא היא! ומשני: סמי מכאן טבול יום.)
תוספות ד"ה תרוייהו בו ביום גזרו - תימה ידיים לקודש שלמה גזר!
וי"ל דר"ע - אי"ח דבר קאי, שהיתה מחדש, והכי קאמר: ב"ח דבר כשעסקו בדיני ידים לא רצו לגזור טומאת ידים במקדש.

אלא אמר רבא: (ודאי כבר נגזרה על הכלים מדברנן שיטמאו במשקין, ומיהו הכא - ליכא משקין, ו) **הנה לטומאת סכין, דאפילו בחולין נמי לא מטמא** (דאפילו בחולין שלא חשו להפסידן - לא שייכא בהו הכא טומאה לסכין, ד) **האי סכין דנגע במאי** (שיטמאוהו) ?
אילימא דנגע בבשר - הא אין אוכל מטמא כלי! ואלא דנגע במחט?
והא אין כלי מטמא כלי (לא בשר ולא מחט אין יכולין לטמאו, דאין אוכל ולא כלי שאינו אב הטומאה מטמאין כלים - אפילו מדברנן, ולא גזרו חכמים מדבריהם טומאה על הכלים אלא שיטמאו מן המשקין, ומשום משקה זב וְנָבָה) !
האי מחט מאי עבדתיה (דמטמא בשר) ? **אי נימא ספק מחט** (לא ידעינן אי טמא אי טהור, ושל מי היתה) - **והא איתמר: רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא, חד אמר: לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים** (לומר שמא של זב או של נדה הן, ורוקין - אב הטומאה הן לטמא אדם דכתיב (ויקרא טו, ח) **וְכִי יִלֶק הַזָּב**) , **וחד אמר: לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים!**
אמר רב יהודה אמר רב: כגון שאבדה לו מחט טמא מת (שהוא אב הטומאה והמחט עצמו אב הטומאה, דחריב הרי הוא כחלל) , **והכירה בבשר** ; (ולקמיה פריך: אמאי הסכין והידים טהורין? אף גופו של כהן טמא הוא, וצריך טבילה והערב שמם דאורייתא!?)
רבי יוסי ברבי אבין אמר: (לעולם ספק מחט, ו) כגון שהיתה פרה חסומה ובאה מחוץ לירושלים (דודאי מעלמא אתי: דמשנכנסה לשם לא בלעתה, דהווי להו ספק כלים של מקומות אחרים) .

גופא: **רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא, חד אמר: לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים, וחד אמר: לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים**

רוקין - תנינא, כלים - תנינא:
רוקין תנינא, דתנן [שקלים פ"ח מ"א]: **'כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון** (שם היו מתקבצין טמאין שלא לטמא את חביריהם) **! לא, צריכא, אף על גב דאיתחזק זב** (שראינוהו עובר בשוק זה שנמצא בו רוק - אשמעינן דלא גזרו דכולי האי לא שמענו ממיתניתין) .

כלים תנינא, דתנן [שקלים פ"ח מ"ב]: **'כל הכלים הנמצאים בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאין** (בדרך אחת היו יורדין לבית הטבילה ועולין בדרך אחרת;

הנמצאין בדרך הירידה טמאין, דמאי בעו התם? אלא טמאין היו, והיה רוצה להטבילן, ונפלו ממנו) ' הא דעלמא טהורין !

ולטעמיך אימא סיפא: 'דרך עליה טהורין' (שהטבילן) - הא דעלמא טמאין ! אלא (ומהא ליכא למשמע מינה דאיכא למידק מרישא הכי ומסיפא הכי, ואשמעינן הנך אמוראי דלעיל דאמרי לא גזרו ד) רישא דוקא (דקתני 'בדרך ירידה' - הוא דמטמאין, הא דכל העיר טהור) וסיפא (דקתני 'דרך עליה טהורין') לאו דוקא (לא תידוק מינה 'הא דכל העיר טמאין'), ולא פוקי גזייתא (מבואות קטנים שהיו סמוך לדרך ירידה ועליה, ופעמים שהיו יורדין דרך אותן מבואות ופעמים עולין, והנהו טמאין מספק: שהרי מתחלה טמאין היו, ספק נפלו בירידה ספק בעליה, ומספקא לא נפקי מטומאה; אבל שאר כלים ספק נטמאו ספק לא נטמאו - לא גזרו עליהן מספק) .

ולרב, דאמר כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר, כיון דאמר מר 'בחלל חרב' [במדבר יט, טז: וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלָל חֶרֶב או בַּמֵּת או בַּעֶצֶם אִם או בַּקֶּבֶר יִטְמָא שְׂבָעֶת יָמִים] - חרב הר' הוא כחלל' (חזו נגעה בטומאת מת שהוא אב הטומאה, ונעשה גם המחט אב הטומאה, ואמאי הסכין והידיים טהורות) - אדם וכלים נמי ליטמא (דכל אב הטומאה מטמא אדם וכלים, בין כלי את כלי, בין אדם את אדם, בין אדם כלי וכלי אדם - בפרשה 'זאת חקת התורה' בספרי) ! ?

אמר רב אשי: זאת אומרת עֲזָרָה - רשות הרבים היא (לטומאה, ואדם וסכין ספק נגעו במחט זה ספק לא נגעו), והוה ליה ספק טומאה ברשות הרבים, וכל ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור ! (ופרכינן:) הא ברשות היחיד ספיקו טמא הוא ! מכדי האי מחט - דבר שאין בו דעת לישאל הוא (הא דבר שאין בו דעת לישאל הוא - הסכין; ולא גרסינן 'האי מחט', אלא 'מכדי דבר שאין בו דעת לישאל הוא'; ואי גרסינן ליה - הכי מפרשינן: מכדי האי עדות דמחט דבר שאין בו דעת לישאל הוא הסכין), וכל דבר שאין בו דעת לישאל - בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד - ספיקו טהור (דכל ספק טומאה - מסוטה גמרינן: מה סוטה רשות היחיד, ועל הספק טמאה אף כל ספק טומאות ברשות היחיד ספיקו טמא, ומינה: מה סוטה יש בה דעת לישאל אם נטמאה אם לאו - אף כל שיש בו דעת לישאל, כגון אדם ספק נגע בשרץ ספק לא נגע, דיש בו דעת שיכולין לשואלו אם נגע והוא אינו יודע - ספיקו טמא) משום דהוי ספק טומאה הבאה בידי אדם ואמר רבי יוחנן: ספק טומאה הבאה בידי אדם (אדם היה עסוק בה ואם נגע בו הסכין במחט - על ידי אדם נגע בו, הלכך אם עזרה רשות היחיד - ספיקו טמא)

(פסחים כ, א)

נשאלין עליה (כלומר: חשבינן לה לטמא אותה כאילו יש בה דעת לישאל; לשון אחר נשאלין לבית דין מה תהא עליו, וזו עיקר: נשאלין עליה בעלים: יהו נשאלין בעל כרחן בשבילה לבית דין מה תהא עלה) אפילו בכלי המונח על גבי קרקע כדבר שיש בו דעת לישאל (כלומר: אף על גב דכלי טהור זה שנוגד בו הספק אין בו דעת לישאל, ובו לא היה אדם עוסק שיהא מוליכו ומביאו בידו, אבל אדם עוסק בטומאה: שהיה נושא שרץ בידו ספק נגע בכלי ספק לא נגע, אם רשות היחיד הוא - ספיקו טמא) .

'והבשר טמא'; האי בשר דאיתכשר במאי (הכי נמי מצי בעי אקרא: (ויקרא טז, ז) וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא [לא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשְׂרָף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בָּשָׂר] - במאי איתכשר? ואיכא למימר בשר דקרא פשיטא דאיכא הכשר טובא: דבשר של שלמים נאכל בכל העיר ולכל אדם, ושם מדיחין אותו ומבשלין אותו, ואיכא הכשר טובא; אבל בהמה זו שנמצאת בבשרה מחט בעזרה - במקום שחיטה - ומהיכן קבל הבשר הכשר) ? : אי נימא דאיתכשר בדם - והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מנין לדם קדשים שאינו מכשיר? - שנאמר (דברים יב, כד) לֹא תֹאכְלֵנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׂפְּכֵנּוּ כַּמָּיִם: דם שנשפך כמים מכשיר, ושאינו נשפך כמים אינו מכשיר ;

ואלא דאיתכשר במשקי בית מטבחיא? והא אמר רבי יוסי ברבי חנינא: משקי בית מטבחיא לא דיין שהן דכן אלא שאין מכשירין (משקה בית מטבחיא שהודחה בהן אינו מכשיר) !

ואלא דאיתכשר בחיבת הקודש (חיבת הקודש מכשרתה לבוא לידי טומאה, דקיימא לן בפרק שני דשחיטת חולין: חיבת הקודש משווה לה אוכל לקבולי טומאה) ; אימור דמהניא ליה חיבת הקודש לאיפסולי גופיה למימנא ביה ראשון ושני (שיהא הוא מטמא אחרים דקתני 'הבשר טמא' ולא קתני 'הבשר פסול') נמי (בתמיה) ? (אם כן) תיפשוט (מדקתני 'טמא', משמע מטמא אחרים, משום הכשר חיבת הקודש) דבעי ריש לקיש (בשחיטת חולין [גלוי: מנחות קב, ב]) : צריד (לשון יבש; ודומה לו גבי שופר (ראש השנה כז, ב) היה קולו דק או עבה או צריד) של מנחות (מקום שלא נגע לשם שמן), מונין בו ראשון ושני או לא? אמר רב יהודה אמר שמואל: כגון שהיתה פרה של זבחי שלמים (להכי נקט פרה של זבחי שלמים: לפי שהעור והבשר לבעלים, ומתעסק לפרות העור והבשר) והעבירה בנהר (ומעבירה בנהר סמוך לשחיטה, ומשקין אותה כדי שתהא נוחה להפשיט, כדאמרינן בסימא דביצה) ושחטה ועדיין משקה טופח עליה (ואי אפשר שלא יפול מן המשקה על הבשר כל שהוא

בשעת הפשט; נמצאת בפרש הכל טהור; וניהדר פרש (דקא סלקא דעתך תורת משקה עליו, שהרי בשעה זו השקה אותה) וניטמיה לבשר?
אמר רב אדא בר אהבה: בפרש עבה (דלאו משקה הוא).
רב אשי אמר: אפילו תימא בפרש רכה, משום דהוי משקה סרוח.

תני תנא קמיה דרב ששת: 'שרץ מטמא את המשקין' (מקל וחומר מכלי, כדלעיל), ומשקין (שבאו מחמת שרץ) מטמאין את הכלי (כדיליף מ-בָּכַל כְּלִי יִטְמָא' נויקרא יא, לד), וקא סבר: יטמא הכלי מן המשקה, כדהוה דריש לה רבי יהודה מיקמי דהדר ביה, ודריש ביה נמי להאי 'יטמא' יִטְמָא', וכלי (ויליף מיניה דחור כלי זה ו) מטמא את האוכלין (כדאשכחן בהו דכלים מטמאין מ-כל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא (ויקרא יא, לג), מִכָּל הָאוֹכֵל (ויקרא יא, לד) משמע שנשמה האוכל מאויר כלי חרס), והאוכלין מטמאין את המשקין (דדריש 'יטמא' דגבי אוכלין: יטמא לטמא אוכלין המשקין, כדדריש ליה רבי עקיבא; והוא הדין דמצי למיתני 'וכלי מטמא את המשקין ומשקין מטמאין אוכלין' כיון דאית ליה 'יטמא' 'יטמא', אלא חדא מינייהו נקט, ותרואייהו לא מצי למיתני דנימא 'כלי מטמא את האוכלין ואוכלין את המשקין ומשקין שבאו מן האוכלין מטמאין את האוכלין', דהא ליתא בקרא אפילו לרבי עקיבא, דהוה ליה שלישי עושה רביעי ד-כָּל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה (ויקרא יא, לד) - אתוכו דכלי חרס קאי: שקיבל המשקה הזה טומאה מן הכלי, וכי דרשת 'יטמא' 'יטמא' - אכתי שני עושה שלישי משכחת מיניה, אבל שלישי עושה רביעי לא ילפת מיניה), ולמדנו שלש טומאות בשרץ'. (ומיהו לא מיתרצא היא: דהאי אוכל הבא מחמת כלי דקאמר קרא דמטמא משקה - לאו מכלי הבא מחמת משקה קאי, אלא בבא מחמת שרץ, ותנא תני למדנו שלש טומאות בשרץ' דמשמע דטומאה הולכת מזה לזה ומזה לזה, ומהכא הוה מצינו למיפרכיה למילתיה! אלא דאקשי ליה קושיא אחריתי מפורשת טפי: דקתני 'שלש' וקא חשיב ארבע, והיא היא).

הני ארבעה הן (שלישי עושה רביעי לא משכחת ליה בקרא דכי כתיב - אוכל הבא מחמת כלי מטמא משקה לאו בכלי הבא מחמת משקה כתיב אלא בכלי הבא מחמת שרץ, ותנא גופיה חשיב ארבע ותני 'שלש')!

גוז משקין דרישא (חתון משקין הראשונים, ואימא: שרץ מטמא את הכלי, והכלי את האוכל, ואוכל את המשקה, וכן הן סדורין במקרא! ורבי עקיבא - הוא דדריש 'יטמא' 'יטמא', ושני עושה שלישי; והוא הדין דמצי למיתני נמי שרץ - כלי, וכלי - משקה, ומשקה - אוכל; וחדא מינייהו נקט, כדפרשינו, דתרואייהו לא מצי למתני, והא אתא לאשמעינן דשני עושה שלישי בחולין).

אדרבה גוז משקין דסיפא (ואימא: שרץ - משקה, ומשקה - כלי, מ-בָּכַל כְּלִי יִטְמָא' נויקרא יא, לד) כדהוה דריש ליה רבי יהודה, וכלי אוכל דרוש ביה להאי 'יטמא' דכלי יטמא ומשקין דסיפא לא תיתני משום דרביעי לא כתיב, ואף על גב דאוכל ודאי מטמא משקה - הכא לא תתנייה, דהאי אוכל דהכא - שלישי הוא!)

(אמר ליה: לא אשכחן תנא דאמר משקין מטמאין כלי אלא רבי יהודה, והדר ביה! (ואי הכי תדרוש - כמאן תוקמיה?) וסימניך (שלא תטעה בסדון): נזייתא (סדר מטילי שכר שעורין: תחלה נותנין כלי, ואחר כך אוכל, ואחר כך משקה).

תנן התם [כלים פ"ח מ"ה]: 'שרץ שנמצא בתנור (ולא נגע בפת) - הפת שבתוכו שניה (לטומאה, ואינם מטמאים חולין לרבנן), מפני שהתנור תחלה (התנור קיבל טומאה מן השרץ והפת מן התנור)'; אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא: וניחזי להאי תנור (כיון דקיימא לן אויר כלי חרס מטמא מן השרץ אף על פי שלא נגע) כמאן דמלי טומאה דמי (דהא לא נגע בו ומטמא), ותיהוי האי פת ראשונה (כאלו נוגעת בשרץ)? אמר ליה: לא סלקא דעתך, דתניא: '(אם כלי שטף נתון בתוך כלי חרס, ושרץ באויר החיצון) יכול יהו כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס (יכול יהא כלי עץ או כלי מתכת שבתוכו טמא משום דכתיב (ויקרא יא, לג) כל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא)?

(פסחים כ, ב)

תלמוד לומר: (ויקרא יא, לג) [וכל כלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו] כל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא [ואתו תשברו] וסימין ליה (ויקרא יא, לד) מִכָּל הָאוֹכֵל [אֲשֶׁר יֹאכַל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מִים יִטְמָא וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא]: אוכל מטמא מאויר כלי חרס, ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס (כלומר: האי כל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ שאמרת לך - באוכל אמרתי לך, ואי כמאן דמלי טומאה חשיב ליה לחיצון - נמצאת טומאה נוגעת בגבו של כלי שטף, וכלי שטף מטמא מגבו! אלא שמע מינה כל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא מחמת כלי הוא דמטמא, ואשמעינן קרא דאוכלין ומשקין - הוא דמקבלי טומאה מולד הטומאה, אבל כלי - לא; ומהאי פירוקא נפקא לן בכל דוכתא הא דאשכחן דאין כלי ראשון מטמא כלי ואין אוכלין ומשקין מטמאין כלי, כדיליף לעיל מקל וחומר; ואדם נמי, שאינו אב הטומאה - כגון נוגע בטומאת נבלה ובשרץ - לא מטמא כלי, דכתיב (ויקרא יא, כד) כָּל הַנֶּגַע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא [עַד הָעֶרֶב] וְלֹא כְּתִיב כְּבוֹס בְּגָדִים [כמו בפסוק שלאחריו, בענין נושא נבלה: וְכָל הַנֶּשֶׂא מִנִּבְלָתָם יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְטִמְא עַד הָעֶרֶב] אבל גבי נושא גזירת הכתוב היא בטומאת משא שמשמא אדם לטמא בגדים שעליו בשעת משא, ולא בגדים הבאין לאחר מכאן; אלמא ולד הטומאה לא מטמא כלי חוץ מטמא מת, שהוא אב הטומאה, וכן אדם לא מצינו לו טומאה בכל התורה אלא מאב הטומאה, כגון על ידי שרץ ונבלה ושכבת זרע ועל ידי זב ומעיינותיו ומדרסו ועל ידי נדה ומעיינותיה ומדרסה ועל ידי טמא (מת).

רב חסדא רמי פיסחא אפיסחא, ומשני: מי אמר רבי יהושע שתיהן כאחת (בתלויה וטמאה בחמץ בפסח)? ורמינהו [דומה לתוספתא פסחים פ"א ה"ו [ליברמן]]: 'אמר רבי יוסי: אין הנדון דומה לראיה: כשהעידו רבותינו על מה העידו? אם על הבשר שנטמא בולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה, זה טמא וזה טמא! אם על השמן שנטמא בטבול יום שמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת - זה פסול וזה טמא; אף אנו מודים בתרומה שנטמאת בולד הטומאה ששורפין אותה עם התרומה שנטמאת באב הטומאה, אבל היאך נשורף אפילו תלויה עם הטמאה שמא יבא אליה ויטהרם?' (וקתני היאך ישרף אפילו תלויה עם הטמאה). ומשני: הא (מתניתין) רבי שמעון ואליבא דרבי יהושע, הא (וברייתא) רבי יוסי (כדקתני אמר רבי יוסי: אין הנדון כו') ואליבא דרבי יהושע (ולקמן פריך: והא מתניתין רבי יוסי נמי קאמר לה, דתנן: אמר רבי יוסי אינה היא המדה), דתניא: 'ארכבה עשר שחל להיות בשבת - מבערין את הכל מלפני השבת, ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות (הכל ביחד), דברי רבי מאיר (רבי מאיר לטעמיה, דאמר מצדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח); רבי יוסי אומר: טהורה בפני עצמה, ותלויה בפני עצמה, וטמאה בפני עצמה. אמר רבי שמעון: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על הטהורה ועל הטמאה שאין שורפין, על התלויה ועל הטהורה ששורפין (דהאיל ולא הוחזק טמאה אין נראה כמטמא בידים); על מה נחלקו? - על התלויה ועל הטמאה, שרבי אליעזר אומר תישורף זו בעצמה וזו בעצמה (דהאיל ואין לה טמאה ודאית - הרי היא מטמא בידים), ורבי יהושע אומר: שתיהן כאחת (כיון דתלויה היא - אי אתה מזהיר על שמירתה). והא מתניתין רבי יוסי היא?

הכי קאמר רבי יוסי לרבי מאיר: אפילו רבי שמעון, ואליבא דרבי יהושע דמיקל - כי מיקל בתלויה וטמאה, אבל בטהורה וטמאה - לא.

רבי יוסי ברבי חנינא רמי תרומה אפיסחא (תרומה דעלמא אתרומה דפיסחא), ומשני: מי אמר רבי יהושע שתיהן כאחת (דמותר לטמא תלויה בידים)? ורמינהו [תרומות פ"ח מ"ח]: 'חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה, רבי אליעזר אומר: אם היתה מונחת במקום התורפה - יניחנה במקום המוצנע, ואם היתה מגולה - יכסנה; רבי יהושע אומר: אם היתה מונחת במקום המוצנע - יניחנה במקום התורפה, ואם היתה מכוסה - יגלנה'; גרמא - אין, בידים - לא (ואף על גב דתלויה היא)! ומשני: הא רבי שמעון אליבא דרבי יהושע, הא (דקתני בידים לא) רבי יוסי אליבא דרבי יהושע (דגבי תלויה דפיסחא נמי הכי אמר: ואנן היאך נשורף אפילו תלויה עם הטמאה?).

רבי אלעזר רמי תרומה אתרומה, ומשני: מי אמר רבי יהושע גרמא - אין, בידים - לא? ורמינהו [תרומות פ"ח מ"ח]: 'חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה, ותחתיה חולין טמאין - מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה - יציל; ואם לאו, רבי אליעזר אומר: תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד, רבי יהושע אומר: יטמאנה ביד! ומשני: שאני התם דאיכא הפסד חולין. מתקיף לה רבא: מתניתין נמי איכא הפסד עצים (ואמאי קאמר רבי יוסי אליבא דרבי יהושע דלא)?

אמר ליה אביי: להפסד מרובה חששו, להפסד מועט לא חששו. ומנא תימרא דלהפסד מרובה חששו ולהפסד מועט לא חששו? - דתניא [דומה לתרומות פ"ח מ"ח]: 'חבית של שמן תרומה שנשברה בגת העליונה ובתחתונה חולין טמאין, מודה רבי אליעזר לרבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל, ואם לאו תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד' ('מודה רבי אליעזר כו' - אמסקנא קאי, איאם לאו תרד ותטמא; ולקמן פריך: מודה רבי יהושע לרבי אליעזר מבעי ליה; מכל מקום קתני גבי שמן דכולהו מודו שלא יטמאנה בידים, משום הפסד חולין: דשמן חולין שנתערב תרומה בהן - יאסרו לכהן ולזר משום טומאה דתרומה - משום דהפסד מועט הוא, כדמפרש: דראוי להדליק); מאי שנא שמן דראוי להדליק, יין נמי ראוי לזילוף? וכי תימא זילוף לאו מילתא היא (לא חשיב, והרי הפסידו), והאמר שמואל משום רבי חייא: שותין מלוג בסלע (מלוג שנמכר בסלע), ומזלפין מלוג בשתיים (נוח לקנות לוג בשתי סלעים לזילוף מלקנותו לשתייה, ומי שאינו עשיר יקח יין בזול לשתייתו - לוג בסלע, ויין ביוקר לזילוף)? !

בחדש (דאין ריחו נודף ואין ראוי לזילוף) .

והא ראוי לישנו !

אתי ביה לידי תקלה (אם ישהנו אצלו עד שיתיישן - אתי למשתי מיניה) .

שמן נמי אתי ביה לידי תקלה !

דרמי ליה בכלי מאוס .

יין נמי, רמי ליה בכלי מאוס !

לזילוף קא בעי ליה (וצריך שיהא לו ריחו טוב) , בכלי מאוס רמי ליה

(בתמיה) ?

ותקלה עצמה (אי חיישנן לה ואסור לשהויי אי לא) - תנאי היא, דתניא: 'חכית

של יין של תרומה שנטמאת, בית שמאי אומרים: תשפך חבל, ובית הלל אומרים תעשה זילוף' (חבל - לשון חבילה, כלומר: תשפך יחד ולא לזלף, דילמא אדמזלף קלי קלי אפילו בו ביום אתי למשתיה) .

אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי (רבי ישמעאל ברבי יוסי כמה שנים אחר בית הלל ובית שמאי

היה): אני אכריע: בשדה תשפך חבל, בבית תעשה זילוף (בשדה תשפך חבל

שאין מזלפין בשדה, והא לא אמרין שיביאנה בבית לזלפו: דאדהכי אתי ביה לידי תקלה) .

איכא דאמרי: (לשהייה מועטת לא חיישנן, כי הא: מן השדה לבית לא חיישנן, אלא) בחדש

תשפך חבל, בישן תעשה זילוף .

אמרו לו (בני דורו):

(פסחים כא, א)

אין הכרעת שלישית מכרעת (דעת שלישית היא זו: שבית שמאי ובית הלל לא הזכירו לגלות

דעתם דניהוי חיישנן לתקלה כלל, דאי הוו אמרו הכי 'בית שמאי אומרים בין בבית בין בשדה חבל תשפך,

ובית הלל אומרים בין בבית בין בשדה תיעשה זילוף, ואתה בא להכריע ולומר בבית כבית הלל בשדה כבית

שמאי - הויא הכרעה; אבל השתא דלא הזכירו בית ושדה - טעמא אחרינא הוא, ולא משום תקלה, ורבי

ישמעאל חייש לתקלה - והיינו 'תנאי') .

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מחלוקת (רבי אליעזר ורבי יהושע) שנפלה

לפחות ממאה סאה חולין טמאין, אבל נפלה למאה חולין טמאין -

דברי הכל תרד ותטמא, ואל יטמאנה ביד .

תניא נמי הכי: 'חכית שנשברה כגת העליונה ותחתיה מאה חולין

טמאין' (שיש בגת התחתונה פחות ממאה חולין טמאים, דאין תרומה בטילה בהן, ופסדי לגמרי, דתרומה

צריך אחד ומאה לבטלה), מודה רבי אליעזר לרבי יהושע שאם יכול להציל

ממנה רביעית בטהרה - יציל, ואם לאו (אבל היו בתחתונה מאה חולין: מאה חביות

כמו זו של תרומה) - (דברי הכל) תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד (הואיל ולא פסדי

חולין: דתרומה עולה בהן, וחזו בימי טומאה, כדמעיקרא, לזר) ;

האי 'מודה רבי אליעזר לרבי יהושע' ? 'מודה רבי יהושע לרבי

אליעזר' מיבעי ליה (קא סלקא דעתא אמסקנא קאי: א'אם לאו', דהא פלוגתייהו באם לאו הוא,

ולא הכי פריך 'מודה רבי יהושע - דאמר לעיל יטמאנה ביד - לרבי אליעזר - דאמר לא יטמאנה ביד - מיבעי ליה

למיתני) ! ?

אמר רבא: איפוך !

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: לעולם לא תיפוך; הכא במאי

עסקינן? - בכלי שתוכו טהור וגבו טמא (והאי 'מודה' - לאו אסיפא קאי, אלא

ארישא, דקתני 'אם יכול להציל רביעית בטהרה יציל', ואפילו כלי זה שהוא בא להציל רביעית זו בתוכו תוכו

טהור וגבו טמא; ואשמעינן ליה לרבי אליעזר דאמר 'אל יטמאנה ביד' - מודה הוא דמותר להציל בזה, ולא

חיישנן דילמא נגע גבו בתרומה ומטמא לה בידיה; ובכלי שנטמא במשקין דטומאתן דרבנן - היא דמשכחת לה,

כדתניא 'כלי שנטמא אחוריו במשקין - אחוריו טמאין, תוכו או אוגנו או אזנו או ידיו טהורין'; מהו

דתימא ניגזור דילמא נגע גבו בתרומה - קא משמע לן .

הדרן עלך אור לארבעה עשר